

**NASTAVNI PLAN I PROGRAM**

**ZA OSNOVNU WALDORFSKU ŠKOLU**

## NASTAVNI PLAN ZA OSNOVNU WALDORFSKU ŠKOLU

Redni broj	NASTAVNI PREDMETI	GODIŠNJI PLAN NASTAVNIH SATI IZRAŽEN PO NASTAVNIM PREDMETIMA I RAZREDIMA							
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
<b>GLAVNA NASTAVA</b>									
1.	HRVATSKI JEZIK	207	207	207	207	177	177	177	177
2.	MATEMATIKA	120	120	120	120	100	135	150	150
3.	PRIRODA I DRUŠTVO	40	40	70	40	-	-	-	-
4.	POVIJEST	-	-	-	-	60	40	40	40
5.	ZEMLJOPIS	-	-	-	-	40	40	40	40
6.	BIOLOGIJA	-	-	-	40	60	40	30	30/65
7.	FIZIKA	-	-	-	-	-	40	30	30
8.	KEMIJA	-	-	-	-	-	-	40	40
9.	RELIGIJSKA KULTURA	35	35	35	35	35	35	35	35
<b>UKUPNO: Glavna nastava</b>		<b>402</b>	<b>402</b>	<b>432</b>	<b>442</b>	<b>472</b>	<b>507</b>	<b>542</b>	<b>542/577</b>
<b>PREDMETNA NASTAVA</b>									
10.	ENGLLESKI JEZIK	70	70	70	105	105	105	105	105
11.	NJEMAČKI JEZIK	70	70	70	105	105	105	105	105
12.	TJELESNA I ZDRAVSTVENA KULTURA	35	35	35	70	70	70	70	70
13.	EURITMIJA	35	35	35	35	70	70	70	70
14.	LIKOVNA KULTURA	105	105	75	65	35	35	35	35
15.	GLAZBENA KULTURA	35	35	35	70	70	70	70	70
<b>UKUPNO: Predmetna nastava</b>		<b>350</b>	<b>350</b>	<b>320</b>	<b>450</b>	<b>455</b>	<b>455</b>	<b>455</b>	<b>455</b>
<b>PRAKTIČNA NASTAVA</b>									
16.	RUČNI RAD	70	70	70	70	70	70	70	70
17.	OBRTI	-	-	-	-	70	70	70	70
18.	VRTLARSTVO	-	-	-	-	-	70	70	70
<b>UKUPNO: Praktična nastava</b>		<b>70</b>	<b>70</b>	<b>70</b>	<b>70</b>	<b>140</b>	<b>210</b>	<b>210</b>	<b>210</b>
<b>UKUPNO: REDOVNA NASTAVA</b>		<b>822</b>	<b>822</b>	<b>822</b>	<b>962</b>	<b>1067</b>	<b>1172</b>	<b>1207</b>	<b>1207/1242</b>
<b>IZBORNA NASTAVA</b>									
19.	VJERONAUK	70	70	70	70	70	70	70	70
20.	OSTALI IZBORNI PREDMETI *1	-	-	-	-	-	140	140	140
<b>UKUPNO: IZBORNA NASTAVA</b>		<b>70</b>	<b>70</b>	<b>70</b>	<b>70</b>	<b>70</b>	<b>210</b>	<b>210</b>	<b>210</b>
21.	DOPUNSKA NASTAVA	35+35	35+35	35+35	35+35	35+35	35+35	35+35	35+35
22.	IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI	70	70	70	70	70	70	70	70
23.	SAT RAZREDNIKA	35	35	35	35	35	35	35	35

**Napomena:**

**\*1) Od VI razreda učenici mogu birati po dva izborna predmeta iz okvira glavne nastave, kojim se produbljuju sadržaji glavne nastave prema interesima učenika.**

**Godišnji plan nastave po epohama (izraženo u tjednima - broj tjedana)**

	I. Razred	II. Razred	III. Razred	IV. Razred	V. Razred	VI. Razred	VII. Razred	VIII. Razred
Hrvatski jezik	12	12	12	12	9	9	9	9
Matematika	12	12	12	12	10	10+1*	8+2*	8+2*
Likovna kultura	7	7	4	3				
Priroda i društvo	4	4	7	4				
Biologija				4	6	4	3	3+1*
Zemljopis					4	4	4	4
Povijest					6	4	4	4
Fizika						4	3	3
Kemija							4	4

\* Tjedno 1 ili 2 dodatna sata vježbanja

*Ključ za izračunavanje fonda nastavnih sati:*

1. Glavna nastava = 110 minuta = 2,5 sati

2 školska sata se računaju za sve predmete glavne nastave + 0,5 školskog sata koji pripada nastavi hrvatskog jezika (ritmički dio + pripovijedanje priče). Samo za hrvatski jezik 110 minuta se računa u nastavu hrvatskog jezika.

12 tjedana nastave hrvatskog jezika + ritmički i pripovijedni dio sata svih sadržaja glavne nastave =

(1). 12 tjedana nastave hrvatskog jezika + ritm. + pripovijedni dio u glavnoj nastavi

$$= 23 \times (0,5 \times 5) = 150 + 57 = 207$$

(2). 9 tjedana nastave hrvatskog jezika + ritmički i pripovijedni dio u glavnoj nastavi

$$= 26 \times (0,5 \times 5) = 112 + 55 = 177$$

# I

## OPĆE PEDAGOŠKE ODREDNICE NASTAVNOG PROGRAMA

### **1. ODGOJNI ZADACI I OBRAZOVNI CILJEVI**

Obrazovni ciljevi i odgojni zadaci uvažavaju, s jedne strane, razvoj osobnosti (kognitivno, emocionalno i konativno obrazovanje), a s druge, zahtjeve vremena i temeljna obilježja kulture i društva s kojima se mladi čovjek treba naučiti odgovorno i stvaralački ophoditi. Temeljna odgojna intencija je razvijanje sposobnosti i spremnosti za stvaralački i odgovorni odnos spram svijeta, a ne na puku prilagodbu određenim društvenim odnosima, vrijednostima i normama.

Sve veća specijalizacija, ekološka kriza, dominacija materijalističkog pogleda na svijet, kao i preplavljenost medijima svih životnih područja čine nedvojbenim da čovjek sve više nestaje iz kulture kao subjekt i stvaralac, a ustupa mjesto konzumentu i objektu kulturne ponude. Waldorfska pedagogija u svojoj temeljnoj intenciji nastoji ponovno osvojiti područje ljudskog (koje je izgubljeno i sve više se gubi) i aktivno pridonijeti njegovu njegovanju. I zato je temeljna zadaća škole: osposobiti mlade ljude za aktivno sučeljavanje sa suvremenim društvom, kulturom i tehnikom. To je svijet u kojemu mladi čovjek živi i upravo za taj svijet treba biti pripremljen. Međutim, on ne treba biti tom svijetu podređen i neupitno ga prihvatiti, nego treba biti sposoban prema njemu se aktivno, kritički odnositi, stvoriti viziju boljeg i ljudskijeg svijeta i u skladu s njom postojeći svijet odgovorno kreirati. Kako bi mladi čovjek mogao rasti bez straha od budućnosti, s pozitivnom okrenutošću prema svijetu on treba jedan prostor koji mu to omogućuje. Time se dobiva širi odgojni zadatak: tjelesno, duševno i duhovno zdravlje mladog čovjeka.

U skladu s tim waldorfska osnovna škola postavlja sebi slijedeće opće i posebne ciljeve.

#### **Opći ciljevi waldorfske osnovne škole:**

1. Pružiti svakom učeniku opće osnovno obrazovanje
2. Razvijanje pismenosti, sposobnosti izražavanja i stvaranja na hrvatskom jeziku
3. Potpora razvoju identiteta učenika (osobnog, socijalnog), te razvijanje svijesti o kulturnom i nacionalnom identitetu, uz istovremeno razvijanje svijesti o pripadanju svjetskoj zajednici i humanističkoj kulturnoj tradiciji
4. Upoznavanje s hrvatskom, europskom i svjetskom kulturnom tradicijom
6. Upoznavanje drugih kultura i učenje stranih jezika
7. Poticanje i potpora skladnog tjelesnog, duševnog i duhovnog razvoja u skladu s njihovim sposobnostima i zakonitostima razvoja (na koje sposobnosti i dimenzije osobnog razvoja se stavlja težište formulirano je posebnim ciljevima).

## **Posebni odgojno-obrazovni ciljevi:**

### ***1. Poticati i razvijati otvorenost za promjene i sposobnost rješavanja problema***

Zahtjev pripremanja za život i za samostalno kreiranje svoga mjesta u svijetu polazi od temeljnog obilježja suvremenog svijeta, a to je promjena. Stoga se mladi čovjek ne može završno pripremiti za život u doba odraslosti, nego se treba pripremiti da stalno prati promjene (cjeloživotno uči), da bude osjetljiv na svijet oko sebe, da promjene kritički prihvaća i zna se s njima ophoditi. Pretpostavka za to je osjetljivost za pojave oko sebe, sposobnost postavljanja problema i živo, pokretljivo mišljenje koje treba razvijati od ikoničkog mišljenja, preko razumijevanja do sposobnosti samostalnog uočavanja, formuliranja i rješavanja problema.

### ***2. Stvarati uvjete razvoja sposobnosti i spremnosti za komunikaciju***

Suvremeni način života i upućenost na obnašanje niza životnih uloga, aktivna obiteljska, pozivna i društveno-politička uloga čovjeka u svijetu zahtjeva razvijene komunikacijske sposobnosti koje ne obuhvaćaju više samo sposobnost uporabe (situaciji primjerenih formi) govora, nego puno više sposobnost iznošenja vlastitog mišljenja, sposobnost dijaloziranja, argumentiranja vlastitog mišljenja i spremnost (volju) za komunikaciju. Zato se razvoj općih komunikacijskih sposobnosti smatra značajnim obrazovnim ciljem koji se postupno i u svim nastavnim sadržajima ostvaruje, a posebno se potiče umjetničkom nastavom koja njeguje slobodu svih oblika izražavanja. Naučiti izraziti svoje mišljenje, osjećaje i htijenja na kulturi prihvatljivi, ali kreativan način - znači stvoriti osnovu za daljnji razvoj komunikacijske kompetencije, odn. demokratske kulture.

***3. Poticati i razvijati povjerenje u vlastite sposobnosti/ (samopouzdanje):*** slobodno i odgovorno postaviti se prema životu može samo pojedinac koji je razvio samopoštovanje i realnu sliku o sebi. A škola tome može pridonijeti poticanjem iskustva isprobavanja i upoznavanja vlastitih mogućnosti, iskustva uspjeha i povjerenja u sebe (u svezi s tim ciljem vidi: vrednovanje učeničkih postignuća).

### ***4. Stjecanje i vježbanje unutarnje kontrole (samodisciplina, mišljenje i djelovanje prema vlastitim vrijednosnim mjerilima).***

Ovaj se cilj ostvaruje postupno i opravdava se zahtjevom da učenik treba živjeti u zajednici i doživljavati sebe uvijek kao dio jedne cjeline, ali da on nije onaj koji se toj cjelini samo prilagođava, nego je ponajprije onaj koji u njoj stoji odgovorno i aktivno. To znači da o njegovu ponašanju ovisi kako će ta cjelina izgledati. Za to je potrebno školu uspostaviti kao cjeloviti socijalni organizam, u kojemu se učenik osjeća sigurnim i jednakopravnim, omogućiti mu iskustvo pravednosti, snošljivosti, slobode mišljenja i ponašanja, činjenja za svoju dobrobit i za dobrobit drugoga, donošenja moralnih prosudbi i odluka. Ovaj se obrazovni cilj razvija postupno: od izvana vođenog ponašanja (preko oponašanja uzora) preko postavljanja u upit svih autoriteta i prosudbe njihove autentičnosti do

sposobnosti samostalne prosudbe i djelovanja prema vlastitim vrijednosnim mjerilima (što često ima za posljedicu razgradnju stereotipa, mitova i sposobnost da se socijalne uloge promišljaju na nov način).

### **5. *Stjecanje i razvijanje socijalnih sposobnosti.***

Suvremeno obrazovanje ne može ostati samo na individualnoj i predmetnoj kompetenciji, nego uključuje i socijalnu kompetenciju koja se razvija putem nehomogenih razreda po sposobnostima, nacionalnosti, spolu, religiji, zanimanju i imovnom stanju roditelja, kao i putem zajedničkog oblikovanja školskog života. Procesima se učenja socijalnih vještina pridaje se pozornost u svim nastavnim fazama i aspektima, usmjeravajući se na slijedeće ciljeve: upoznati i postupno osvješčivati odnose: 1. JA i SVIJET (tj. :a) JA -DRUGI; odgovornost za dobrobit drugoga.-odgovornost prema/za zajednici(u) (obiteljsku, školsku, nacionalnu i/ili svjetsku); b) odgovornost za prirodnu okolinu;) 2. razvijati i vježbati prosocijalno ponašanje: altruizam, empatiju, sposobnost i voljnost slušati drugoga, snošljivost i poštivanje različitog mišljenja, poštivanje osobnosti drugoga, poštivanje različitosti drugoga (glede rase, etničke i kulturne pripadnosti, svjetonazora, kulture i sl. - sposobnost suradnje i spremnost za suradnju, sposobnost i spremnost nenasilnog rješavanja sukoba, itd.).

### **6. *Stjecanje znanja i razvijanje spoznajnih sposobnosti i vještina.***

Predmetna kompetentnost u osnovnoj školi ne treba biti ostvarena u završnoj formi (kao osposobljenost za određeno zanimanje u društvu) i ne pretpostavlja "količinu za život potrebnih znanja", nego se kulturni sadržaji uzimaju kao sredstvo kojim treba doprinijeti razvoju sposobnosti za učenje i za samoobrazovanje (znanje kako učiti), zatim razvoju mnogostrukih interesa i spremnosti na stalno učenje (voljni moment) i doživljavanju znanja kao vrijednosti (signifikantnost učenja).

U fazi temeljnog obrazovanja (koje obuhvaća predškolsko obrazovanje i osnovno obrazovanje) razvija se odnos prema učenju koje bi se nastavilo cijeli život, i u njoj "stvaralačka iskra ili plame ili zgasne, a pristup znanju ili postane ili ne postane stvarnost. To je doba kad mi svi usvajamo instrumente za budući razvitak naših sposobnosti razmišljanja i imaginacije, prosudbe i osjećaja odgovornosti, kad učimo biti radoznali glede svijeta oko nas." (iz Izvješća UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće, 1996, hrv. izd. 1998.) - to je ideja voditelja waldorfskog kurikulumu.

## **2. *ANTROPOLOGIJSKO-PSIHOLOGIJSKE OSNOVE NASTAVNOG PROGRAMA***

Waldorfska je pedagogija usmjerena na dijete i njegov cjeloviti razvoj, te su didaktika i metodike uspostavljene kao didaktika i metodike pojedinih razvojnih faza. To je u skladu

saorijentacijom na odgajanje djeteta primjereno njegovoj životnoj odn. razvojnoj dobi: dakle, *ni prerano ni prekasno, već u pravo vrijeme*.

**1.** *U prvih šest odnosno sedam godina života* dijete je otvoreno prema svijetu i reagira u cjelosti kao osjetilno i kao voljno biće; svi osjetilni utisci koji dolaze iz neposredne djetetove okoline duboko se odražavaju na njegov razvoj; dijete živi cjelokupno u osjetilima i na taj način doživljava svijet. U tom razdoblju ono se prema svijetu odnosi oponašajući ga i u tom oponašanju njegovi se organi razvijaju i formiraju. Ti utjecaji nisu samo emocionalni, nego i duhovni i tjelesni i o njihovoj kvaliteti ovisi kako će teći djetetov razvoj. A okolinu ne čini samo fizičko okruženje, nego i odrasli, moralni i/ili nemoralni događaji, sve što dijete može zapaziti. Zdravi ili otežani rast i proces formiranja i razvoja organa stoje u svakom slučaju u povezanosti s ovim. Iz toga se izvodi zaključak o nužnosti *didaktike i metodike za odgoj u predškolskom dobu*.

**2.** S polaskom u školu i promjenom zuba nastupa razdoblje najintenzivnije spremnosti za učenje i formiranja sposobnosti kao što su pamćenje, stvaranje predodžbi, mašta, ikoničko mišljenje. **Školsko dijete** se spram svijeta odraslih i dalje odnosi s povjerenjem, ali to se više ne ostvaruje samo osjetilima i oponašanjem. To znači da pored jakog utjecaja oponašanja i voljne aktivnosti na scenu stupaju i kognitivni procesi, ali kognitivni procesi ne smiju biti pretpostavljeni socijalnim, emotivnim i konativnim. Dijete još uvijek nema sposobnost prosudbe, jer to pretpostavlja decidirano zauzimanje stajališta što ono nije u stanju; ono se spram svijeta još uvijek jasno ne diferencira; ne doživljava potrebu odvajanja "Ja" i "svijeta".

Na ovom uzrastu se najbolje može utjecati putem umjetničkih sadržaja: slika, riječi, glazbe, pokreta, slikarstva, pjesništva, plastične umjetnosti, igre - pod uvjetom da se ovi aranžiraju sa pedagoškom, a ne estetskom svrhom. Dijete živi u umjetničkom elementu i u njemu izražava svoje misli, osjećaje i volju. Pri tom se umjetnički element u nastavi i umjetnička nastava ne promatraju sa stajališta estetskog, nego kao pedagoško sredstvo koje najprimjerenije odgovara na djetetovu potrebu za aktivnim susretom sa svijetom. A najvažnija zadaća odgoja u tom razdoblju i jeste pomoći djetetu u susretu sa svijetom. Ukoliko je dijete doživjelo da se njegov unutarnji doživljaj svijeta podudara sa vanjskim pojavnim formama onda je ostvarena pretpostavka za ispravni međuodnos vanjskog aktivnog života i unutarnjeg promatranja. Rječju, temeljna zadaća odgoja u ovom razvojnom razdoblju je *naučiti dijete "pravilno disati"*.

**3.** Oko *9. godine života* može se konstatirati jasna promjena djeteta u njegovom odnosu prema svijetu. Između svijeta odraslih i njegovog vlastitog, kao i između vanjskog i njegovog unutarnjeg svijeta dijete zamjećuje jasnu granicu i počinje provjeravati je li adekvatno odgovoreno na njegov pozitivni odnos prema svijetu. Glede toga nastava mora reagirati didaktički i metodički. Učiteljev autoritet koji je do tada bio gotovo prirodna činjenica sada se počinje (neosvješteno i jasno neizgovoreno) stavljati u pitanje. Dijete se želi uvjeriti i saznati postupa li i govori li učitelj iz

sveobuhvatnosti znanja o svijetu, koja mu je do tada pripisivana kao samorazumljiva. Onog kojeg je do sada samo voljelo dijete sada želi cijeliti (razdvajanje vs. jedinstvo).

*Između 10. i 12. godine života* počinje novo razdoblje dječjeg razvoja: građa tijela gubi harmoniju, počinje prednjačiti vrlo intenzivan rast udova, nagli razvoj ruku i nogu signalizira da "samostalno" može stajati u svijetu. Na psihičkom planu nastupa spremnost na kritiku i sposobnost zauzimanja stajališta, dakle, sposobnost kauzalnog mišljenja. Kauzalitet je u ovom razdoblju suštinska kategorija mišljenja. Učitelj ima zadaću odgovoriti na ovu potrebu odgovarajućim sadržajem i oblicima učenja odn. poučavanja. U ovom razdoblju kada dolazi do distanciranja od okoline iznimno je važno da ne dođe do pucanja veza između djeteta i svijeta, već da se ista kroz dublje i diferenciranije razumijevanje i doživljavanje ojača ili čak iznova razvije. Istraživački i ispitujući pogled učenika treba se sve više usmjeravati na neživu prirodu i njezine prirodne zakone. Pri tom se u početku naglašava perspektiva subjekta (čovjeka) koji ispituje, istražuje i otkriva, sa postepenim prijelazom na zakonitosti koje postoje izvan čovjeka i neovisno o njemu imaju svoje važenje. Učitelj preusmjerava orijentiranost na sebe ("kakav sam ja?") na funkcioniranje vanjskog svijeta. Tehnika, rad i interesi postaju pedagoški relevantne teme. Ljudski odnosi, a s njima i tema moralnosti dolazi do izražaja. Učenik treba steći i početi razvijati socijalnu kompetenciju. Pogodno pedagoško sredstvo usmjeravanja učenika prema vanjskom svijetu (prirodnom i društvenom) i stjecanja i razvijanja socijalnih sposobnosti predstavlja zanatsko-praktična nastava, kao i različiti oblici kooperativnih (umjetničkih) aktivnosti.

To razdoblje bi trebalo pripremiti susret sa razdobljem **adolescencije** koja se mnogostruko doživljava kao kriza. Druga značajna tjelesna promjena korespondira sa naglašenim kritičkim odnosom prema svijetu odraslih, prema svemu što predstavlja tradiciju, ali još uvijek bez snage da se nove vrijednosti opišu i oblikuju. Mladi su u tom vremenu upućeni na pozitivnu utopiju. Zato im moraju biti ponuđene mogućnosti za kasniju aktivnu realizaciju iste. U tom nastojanju (stvaranja i otvaranja perspektiva, nade) valja oblikovati nastavni plan i program. Potrebno je da nastavni program omogući uvid ne samo da nešto može i treba biti drugačije i bolje (znanje), nego i da se nešto može promijeniti ili poboljšati (moći).

*Jednom rječju zadaća waldorfske školske pedagogije je da na razvojne potrebe djeteta od sedme do četrnaeste godine odgovori pedagoškim aranžmanom koji će omogućiti da dijete dovede u ispravnu vezu svoje osjećaje, mišljenje i volju.*

### **3. OPĆE DIDAKTIČKO-METODIČKE ODREDNICE NASTAVNOG PROGRAMA**

Odgovornost za ostvarivanje odgojnih zadaća i obrazovnih ciljeva je podijeljena na učitelje i roditelje, pri čemu oni zajednički trebaju osigurati:

1. Biološko- životne uvjete: Hrana .- Voda.- Kretanje. Zrak. -Zaštita od nesreće/povreda.-Praćenje radnog ritma učenika.- Zaštita od velike buke i štetnih utjecaja zagađene okoline. - Spriječavanje



jednostranog tjelesnog opterećivanja .-Primjereni higijenski uvjeti.- Primjereno intelektualno opterećivanje.-Zdravstvena zaštita, itd.

2. Psihosocijalne uvjete: Prihvatanje. -Razumijevanje. -Savjetovanje. -Mogućnost napredovanja .- Jednakopravnost .-Pravo na slobodno izražavanje mišljenja .-Mogućnost samoodređenja.- Mogućnost za afirmaciju.-Poštivanje osobnosti.- Dobra školska I razredna klima , itd.

3. Uvjete za intelektualni razvoj i razvoj kreativnosti: Raznolika obrazovna ponuda .- Individualizacija procesa učenja (sadržaja, metoda, vremena).- Poticanje divergentnog mišljenja.- Ponude slobodnog vremena (kulturna ponuda).- Knjižnica.- Materijali za učenje, itd. ...

U skladu sa ovim odrednicama organiziraju se procesi učenja i poučavanja u waldorfskoj osnovnoj školi .

### ***Procesi učenja i poučavanja***

Učenje i poučavanje se poimaju kao cjelovita i konkretna djelatnost, u kojoj nastavnik stoji u ulozi onoga koji cijelim svojim bićem (znanje, pedagoški takt, pedagoška etika) sudjeluje u pedagoškom činu i koji zajedno s učenikom uvijek iznova stvara situaciju dijaloga između učenika i svijeta (čiji dio predstavlja i on sam). *Mnogobrojni nastavni sadržaji imaju instrumentalni karakter, tj. ne poimaju se kao cilj po sebi nego kao pedagoško sredstvo.*

Oblikovanje nastavnog plana od strane pojedinog učitelja, izbor tema i oblikovanje rasporeda orijentira se primarno na razvojnu situaciju određenog razvojnog stupnja (dobi, uzrasta), ali uzima se u obzir i ritmički tijek školske godine, školskog tjedna i školskog dana.

Teoretski, praktični i umjetnički nastavni predmeti strukturirani su tako da (prema mogućnostima) odgovaraju djetetovoj spremnosti za učenjem i fizičkom aktivnošću.

Didaktika (metodika) učenja i poučavanja od 1. do 8. razreda, temelji se na ritmičkoj izmjeni tri faze svakog samostalnog procesa u upoznavanju, razumijevanju i savladavanju gradiva:

*od 1. do 3. razreda: doživljavanje, promatranje, eksperimentiranje*

*4 i 5. razred : prisjećanje, opisivanje, karakteriziranje i započinjanje dijaloga*

*od 6. do 8. razreda: obrazovanje sposobnosti prosudbe (kauzalno mišljenje)*

Pojedini postupci iz navedene tri faze učenja i poučavanja raspoređeni su tijekom dva dana: nakon doživljavanja, promatranja, eksperimentiranja (1) dolazi opisivanje temeljnih značajki i nastaje učeničko pitanje tj. počinje dijalog (2), a potom se napravi pauza, u kojoj se učeniku daje mogućnost da i tijekom spavanja napravi odmak od gradiva. Tek slijedećeg dana se realizira treća faza u procesu učenja. Na taj način se nastoji uvažiti polaritet sna i budnosti, budući da sam razvoj ne samo kognitivnih nego i emocionalno-konativnih sposobnosti pretpostavlja interakciju pamćenja i zaboravljanja, svjesnog i nesvjesnog, spavanja i budnog stanja.

Drugo značajno načelo kojim se rukovodi učitelj u kreiranju procesa poučavanja i učenja je načelo egzemplarnosti - obvezuje na promatranje i spoznaju pojedinačnog u okviru cjeline (sintetički proces); na toj osnovi se razrađuje "platforma" za učenje u koncentričnim krugovima. Konzekventno

tomu naglasak ne može biti na količini pozitivnog znanja, nego na izboru sadržaja koji će biti dostatna osnova za stjecanje i usavršavanje sposobnosti samostalnog učenja.

Navedeni didaktički principi mogu se optimalno realizirati samo u didaktičkom obliku nastave po epohama, koji učenicima i učiteljima omogućuje da određene sadržaje iz prirodne ili društvene sredine proučavaju kontinuirano tri do četiri tjedna svaki dan u jednom blok-satu koji traje 110 minuta. Taj blok-sat za teorijsku nastavu redovito predstavlja početak radnog dana, a za praktične i umjetničke aktivnosti ostavljaju se zadnja dva sata dnevnog rasporeda. Nastava po epohama omogućuje da učenici određenu temu prouče temeljito i iz različitih perspektiva, a da se tijekom toga rada ne izgubi jednom potaknuti interes i koncentracija. Tipični predmeti nastave po epohama su: hrvatski jezik, matematika-geometrija, zemljopis-gospodarstvo, povijest, poznavanje društva, biologija, fizika, kemija i umjetnost (uključujući njihove posebne oblike u nižim razredima). Za one nastavne predmete koji trebaju kontinuirano vježbanje prikladnom se drži predmetno-satna forma nastave (jedan predmet-jedan sat). Tipičan predmet za ovaj oblik nastave je nastava stranih jezika (njemački i engleski). Kako u matematici dolazi do izražaja i kontinuirana vježba, to se matematika organizira i kao nastavni predmet u modelu predmetne nastave.

Budući da je nastavni plan izveden iz generalne situacije razvojnog stupnja (uzrasta) on je za sve učenike obvezatan. Fakultativno učenici mogu imati tečajeve, radionice iz različitih područja i tema, a ovisno o interesu: ručni rad, obrti, glazba, drama, sport, folklor i druge aktivnosti prema mogućnostima i potrebama. Potencijalno svaki sadržaj primjeren razvojnim potrebama učenika može biti osmišljen i ponuđen kao fakultativni (izborni) program. Tako se potreba učenika za intenzivnijim bavljenjem određenim područjima zadovoljava onda kada je ta potreba izražena i/ili prepoznata, a ne kao "ponuda" obvezatnog izbora.

Niti jedan nastavni sadržaj se ne strukturira po logici znanstvene discipline, odnosno njezine preradbe u nastavni predmet. Od učitelja se zahtjeva da za svaki uzrast pronađe egzemplarni sadržaj koji je tom uzrastu primjeren. Kako je poznavanje razvojnih potreba učenika i interesa učenika pretpostavka za izbor sadržaja (ali i načina učenja i poučavanja) učitelj treba biti stalno u neposrednom kontaktu s učenicima i nastojati ostvariti što neposredniji "susret" učenika i nastavnog sadržaja. To je i razlogom napuštanja raširene uporabe "pasivnih" nastavnih sredstava ( udžbenika, sekundarni izvori, audiovizualna nastavna sredstva), jer oni oslabljuju kontakt učitelja i učenika i "zbiljnost" donose u već transformiranom obliku (po mjeri stručnog odn. znanstvenog autoriteta). Njihova navlastitost je da posreduju već gotovu, unaprijed pripremljenu i često anonimnu sliku svijeta. Učenik uči sažimati gradivo, izdvajati bitno, sistematizirati, praviti protokole u skraćenom obliku, opisivati procese, opisivati promatrane pojave, koristiti dokumente, služiti se literaturom. U rezultatu nastaju bilježnice pojedinih epoha. Odgojna vrijednost ovog pristupa je u jačanju pedagoškog odnosa učitelj-učenik, razvijanju povjerenja u učitelja, razvoja samosvjesti učenika i povjerenja u vlastitu sposobnost konstruiranja znanja (J. Piaget).

Orijentacija na signifikatno učenje tj. na učenje koje je relevantno za život i koje uvažava stvarna iskustva učenika zahtjeva i takav pedagoški aranžman koji nudi mogućnosti sudjelovanja u svim životnim područjima i stjecanja iskustva iz raznih područja. Mnogostruka različitost omogućuje raznolike procese učenja i zahtjeva različite oblike diferencijacije. Diferencijacija nastave ili didaktičko-metodička diferencijacija obuhvaća nastavne postupke koji se uspostavljaju u skladu s načelom uvažavanja individualnih razlika među učenicima glede njihovih mogućnosti za učenje. U waldorfskoj se školi (u načelu) provodi samo didaktičko-metodička diferencijacija i to (primarno) glede razlike u sposobnostima (intelektualnim, čuvstvenim, voljnim), temperamentima, interesu za određene zadatke, tempu učenja, raznim vrstama nadarenosti odn. poteškoća u razvoju. Može se provoditi u odnosu na jedan kriterij ili tako da se kombinira više kriterija pa se dobiva kompleksna i fleksibilna diferencijacija. Mogućnosti unutrašnje diferencijacije su sadržajne i organizacijske. Prve obuhvaćaju podjelu nastavnog sadržaja na temeljni (obvezni) i dodatni dio i to prema kvantitativnoj (opseg sadržaja) i kvalitativnoj (dubina, intenzitet) strani, s naglaskom na teorijskim sadržajima ili na praktičnim radovima. Veća didaktička fleksibilnost nastave se postiže izmjenom nastavnih metoda i/ili njihovim kombiniranjem, kombiniranjem individualnog, sa frontalnim i/ili grupnim radom i radom u parovima. Posebnost pristupa diferencijaciji u waldorfskoj pedagogiji, koja kao i "zvanična" pedagogija uvažava i njeguje različitost u sposobnostima, je u tome što ona polazi od zahtjeva za diferencijacijom (individualizacijom) odgojnog postupka i glede razlike u temperamentima, po spolu, i socijalnom razvoju učenika.

#### **4. NASTAVA I OSTALI ODGOJNO OBRAZOVNI OBLICI RADA**

a) S obzirom na obvezatnost nastava se dijeli na REDOVITU NASTAVU I IZBORNU, a glede načina organiziranja nastave na :

1. GLAVNA NASTAVA
2. PREDMETNA NASTAVA
3. PRAKTIČNA NASTAVA

**GLAVNA NASTAVA** obuhvata:

- hrvatski (I-VIII raz.), matematika(I-VIII raz), priroda i društvo ( I-IV raz.), povijest ( V-VIII raz.), fizika (VI-VIII raz.), kemija (VII-VIII raz.), zemljopis (V-VIII raz.), biologija (IV-VIII raz.) i religijska kultura (I-VIII raz.).

**Predmeti glavne nastave mogu se ponuditi i kao izborni tj. razlikovni program od VI-VIII razreda u svrhu pripreme učenika za srednju školu i produbljevanja sadržaja glavne nastave.**

**PREDMETNA NASTAVA** se izvodi od I-VIII razreda i to:

- glazbena kultura, likovna kultura, tjelesna kultura, euritmija, engleski jezik, njemački jezik.

## **PRAKTIČNA NASTAVA –obuhvata slijedeće predmete:**

- obrti ( V-VIII raz.), vrtlarstvo (VI-VIII raz.) i ručni rad (I-VIII raz.).

### ***b) Horizontalna i vertikalna organizacija nastavnih sadržaja***

Kada se kurikulum čita horizontalno onda se uočavaju u temama različitih nastavnih područja uporišne točke jedne školske godine. Te uporišne točke su izvedene iz razvojnih potreba određenog uzrasta i glede tema i opsega uvažava se cjelokupni razvoj djeteta. Iz tog nastaje jedinstvo i koncentracija u didaktičkom nastojanju. Logična posljedica koncentracije i koordinacije nastavnih sadržaja je organizacijski oblik nastave po epohama, u kombinaciji sa predmetnom nastavom i zanatsko-umjetničkim aktivnostima (mišljenje, osjećanje i djelovanje/izražavanje). Kroz međusobne odnose nastaje pokretljivost i živost u mišljenju djeteta, koje potiču i "zahtjevaju" samim pedagoškim aranžmanom i zajedničkim nastojanjima svi waldorfski učitelji.

U kronološkom slijedu jednog predmeta tijekom svih razreda dobiva se jedna slika razvoja djetetovih sposobnosti, mogućnosti, znanja. Pri tom se nastavni sadržaj može kretati ne samo od pojedinačnog prema cjelini, nego puno više od cjeline prema pojedinačnom. Iz univerzalnog susreta sa svijetom zgušnjava i specijalizira se tema. Put ide od općeg prema konkretnom, od mitologije do racionalnog načina mišljenja, a ne od jednostavnog do težeg. Pri tom se ne teži postići mirnoća i privid statičnog kretanja, nego, naprotiv prikazati sva oprečnost, dinamičnost pa i dramatičnost događanja u prirodi i u društvu. Učenika se ne želi izdvojiti iz procesa općeg kretanja, tako da on promatra svijet oko sebe kao objektivni "mali znanstvenik", nego da duboko uroni u svijet i doživi, pojmi i razumije svoj položaj u sveopćem procesu promjena. To se postiže, jednim dijelom, metodama rada, adekvatnim izborom sadržaja ali i jezikom opisa prirode i društva koji se intencionalno odriče strogog znanstvenog govora i preferira više umjetnički način izražavanja,(slike, metafore, zorni primjer itd.). U tom procesu posredovanja u susretu djeteta sa svijetom učitelj može svoju pedagošku ulogu ostvariti samo onda ako omogući da dijete - primjereno svome načinu mišljenja i izražavanja - ostvari dijalog sa svijetom. Pri tom učitelj niti u jednom momentu ne smije biti degradiran na čistog izvršitelja kurikulumu, nego orijentacijski kurikulum na temelju njegova horizontalnog i vertikalnog isčitavanja treba osmisliti u skladu s zahtjevom cjelovitog razvoja njegovih učenika. A razvojna situacija učenika treba uvijek iznova biti istraživana, i u sasvim konkretnim socijalnim i kulturnim uvjetima treba ispitati koji oblici učenja i poučavanja su prikladni za ostvarenje pedagoških zadaća. Tu učitelj stupa u dijalog sa znanosti o odgoju.

## II SUSTAV PRAĆENJA POSTIGNUĆA UČENIKA I ZAKLJUČNO OCJENJIVANJE

Pojmovi "postignuće / uspjeh" i "natjecanje" imaju u waldorfskoj školi pedagoški smisao koji se promatra kao ogledanje učenika sa samim sobom (sa svojim mogućnostima i htijenjima) te kao usporedba s drugima iste dobi i u približno istim okolnostima učenja (objektivno postignuće).

Procjenjivanje uspjeha (ocjenjivanje) kao procjena osobnog postignuća učenika u manjoj mjeri se izvodi iz zahtjevanja sposobnosti, a u puno većoj iz njihove primjene. Školski uspjeh se procjenjuje kao cjelovit uspjeh mladog čovjeka, u čijoj osnovi je doseg razvoja cjeline njegovih sposobnosti, voljnih dosega i vrlina u radu i ophođenju. ***Ovakvom načinu procjene postignuća učenika primjereno je opisno ocjenjivanje, a ne normirana skala ocjena.*** Isto tako pokušava se postići da učenik, osobito u višim razredima doživi i prihvati uspjeh "po sebi", kao i da stekne objektivnu sposobnost samoocjenjivanja vlastitih dosega.

Osnovni elementi opisne prosudbe učenikova razvoja su: poznavanje i razumijevanje sadržaja, sposobnosti pismenog i usmenog izražavanja, praktična i kreativna primjena stečenih znanja, razvijenost radnih vještina i umjetničko – praktičnih umijeća, odnos prema radu, istraživački odnos prema prirodi i primjena prirodno-znanstvenih principa u praksi, odnos prema članovima razreda i šire socijalne zajednice, uključenost i sudjelovanje u socijalnoj zajednici, samostalnost u prosuđivanju, donošenju odluka i njihovoj primjeni, kooperativnost i sposobnost timskog rada.

Učeničko vladanje integralna je sastavnica vrednovanja učenikova školskog postignuća, a procjenjuje se na temelju njegova odnosa prema sebi, prema radu, prema drugim učenicima, prema učiteljima i drugim djelatnicima u školi, te prema školskoj imovini, školskom i širem prirodnom i socijalnom okruženju. Na kraju školske godine brojčane ocjene upisuju se u matičnu knjigu.

Učeničko se školsko postignuće izražava:

- a) izvješćem na kraju svake epohe
- b) opisnom svjedodžbom – na kraju nastavne godine
- c) propisanom učeničkom knjižicom i svjedodžbom

### III DODIPLOMSKO OBRAZOVANJE I TRAJNO USAVRŠAVANJE WALDORFSKIH UČITELJA

#### 1. SRUČNA SPREMA WALDORFSKIH UČITELJA

S obzirom da je riječ o školi sa zamjenskim, odnosno alternativnim programom, čije ostvarenje podrazumijeva specifičnu složenost diferenciranih uloga i poslova koji zahtijevaju i različite stručne i pedagoške kompetencije i nadležnosti, vrsta stručne spreme nije istovjetna onoj u standardnoj osnovnoj školi.

Nastava se realizira kao **glavna nastava, predmetna nastava i praktična nastava, a glede obvezatnosti kao redovita i izborna**. Za djecu s posebnim potrebama organizira se dodatna i dopunska nastava.

S obzirom na vrste nastave razlikuju se tri skupine učitelja: **učitelji glavne nastave, učitelji predmetne nastave i učitelji praktične nastave**.

*Učitelji glavne nastave ili razredni učitelj (UGN):* UGN vodi razred od prvog do osmog razreda i realizira nastavni program sljedećih nastavnih predmeta: **matematika, hrvatski jezik, poznavanje prirode i društva, religijska kultura, zemljopis, povijest, fizika, kemija, biologija**. Ovi nastavni predmeti su raščlanjeni po nastavnim cjelinama (epohama). Jedna epoha traje 3-4 tjedna i realizira se kao "glavna nastava" (prva dva sata u nastavi od 8 do 10 sati ujutro).

*Učitelj predmetne nastave (UPN)* podučava u sljedećim nastavnim predmetima (koji se već od prvog razreda nadovezuju na glavnu nastavu): **glazbena kultura, euritmija, tjelesna i zdravstvena kultura, strani jezici, vjeronauk, umjetnička nastava (slikanje, crtanje, kiparstvo, modeliranje)**.

*Učitelji praktične nastave (UPRN)* se angažiraju za područja radnog odgoja, učenja elemenata pojedinih obrta i općenito za područja stjecanja specijaliziranih znanja: **ručni rad, vrtlarstvo, različiti obrti**. Oni moraju imati stručna znanja iz određenog područja i pedagošku osposobljenost za rad u waldorfskoj školi.

## **DODIPLOMSKA IZOBRAZBA - uvjeti zapošljavanja u svojstvu učitelja u osnovnoj waldorfskoj školi**

Učitelj glavne nastave-razredni učitelj mora :

1. imati završenu visokoškolsku naobrazbu ( VSS ) i
2. završenu (najmanje) dvogodišnju naobrazbu za waldorfskog učitelja na instituciji priznatoj od međunarodne waldorfske asocijacije;

Učitelj predmetne nastave (osim euritmije i Bothmer gimnastike) mora :

1. imati završenu visokoškolsku naobrazbu odgovarajućeg smjera ( prema Pravilniku o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu, Narodne novine, broj 47/96) i 2. završenu (najmanje) dvogodišnju naobrazbu za waldorfskog učitelja na instituciji priznatoj od međunarodne waldorfske asocijacije ;
2. učitelj euritmije i Bothmer gimnastike mora imati završenu (najmanje) dvogodišnju naobrazbu za waldorfskog učitelje (smjer: euritmija i Bothmer gimnastika) na instituciji priznatoj od međunarodne waldorfske asocijacije.

Učitelj praktične nastave mora i:

1. imati završeno visokoškolsku naobrazbu (VSS).
2. završeno (najmanje) dvogodišnju naobrazbu za waldorfskog učitelje na instituciji priznatoj od međunarodne waldorfske asocijacije.

## **TRAJNO USAVRŠAVANJE UČITELJA U WALDORFSKOJ ŠKOLI**

Pored propisanih vrsta stručne spreme, učitelji na waldorfskoj školi obvezni su stalno se stručno-pedagoški usavršavati.

U waldorfskim školama primjenjuju se sljedeći obvezni oblici trajne izobrazbe učitelja:

- a) izobrazba učitelja na redovnim tjednim konferencijama Pedagoškog vijća
- b) stručni seminari iz pojedinih predmeta (stručno znanje)
- c) ljetni seminari (metodika i didaktika, priprema školske godine)
- d) hospitiranje i praktikumi na drugim waldorfskim školama
- e) mentorstvo

Način stručnog usavršavanja i napredovanja učitelja na waldorfskoj školi propisan je posebnim Pravilnikom o stručnom usavršavanju i napredovanju učitelja na waldorfskoj školi, čiji su elementi gore navedeni.

Rad i napredovanje učitelja prati mentor imenovan od IAO ( Internationale Assoziation fuer Waldorfpädagogik in Mittel- und Osteuropa und weiter oestlichen Laendern e.V. ).

### Mentorstvo kao oblik praćenja i trajnog usavršavanja učitelja

U waldorfskoj školi mentor radi , kako s pripravnicima , tako i s učiteljima koji imaju duži staž u školi. Mentorstvo obuhvaća splet međusobno povezanih oblika i metoda rada sa svrhom pružanja stalne i povremene stručno-pedagoške pomoći učiteljima u procesu njihova pripremanja, izvođenja i vrednovanja nastave i cjelokupnog odgojnog-obrazovnog rada. Njegova uloga obuhvata tri sastavnice: savjetodavnu pomoć, instruktivnu pomoć i vrednovanje (prosudba) kvalitete nastavnog rada učitelja.

a) Praćenje nastavnog rada učitelja

- Hospitiranje u nastavi
- Savjetovanje učitelja u procesu nastavnog rada

b) Konzultacije u pitanjima vezanim za probleme sazrijevanja i ponašanja učenika

c) Sudjelovanje u radu Pedagoškog vijeća

d) Izrada plana i programa stručnog usavršavanja učitelja, njegova primjena te praćenje napredovanja učitelja.

e) Vrednovanje kvalitete rada učitelja

Mentor ima savjetodavnu ulogu i u području izvanastavnog rada, koja se ostvaruje kroz sljedeće zadaće:

- Savjetovanje u pitanjima organizacije rada škole
- Savjetovanje u pitanjima suradnje s roditeljima

### Uvjeti za mentorstvo:

Mentor može biti učitelj koji posjeduje višegodišnje iskustvo u praksi waldorfske pedagogije. Poželjno je iskustvo u obrazovanju odraslih (rad s roditeljima i izobrazba waldorfskih učitelja). Obzirom na prirodu uloge , mentor pored stručne kvalifikacije (stručno-pedagoška osposobljenost) treba posjedovati i priznate osobne kvalitete: otvorenost, fleksibilnost, slušateljsku sposobnost, tolerantnost i altruizam, kao izraze uzorne slike učitelja .

**PEDAGOŠKA DOKUMENTACIJA koja se primjenjuje u ostvarivanju waldorfskog nastavnog plana i programa:**

## **I PROPISANI OBLICI DOKUMENTACIJE**



1. Matična knjiga učenika
2. Dnevnik rada
3. Registar učenika
4. Svjedodžba

## II SPECIFIČNI OBLICI DOKUMENTACIJE

1. Učenički spisi - posebni imenički obrazac, primjeren elementima praćenja i ocjenjivanja temeljenog na waldorfskom planu i programu
2. Opisna svjedodžba - sukladno Pravilniku o načinima praćenja i ocjenjivanja uspjeha učenika na waldorfskim školama

## NASTAVNI PROGRAMI

### *S a d r Ź a j:*

1. HRVATSKI JEZIK	18-26
2. STRANI JEZICI (ENGLESKI I NJEMAČKI)	27-33
3. POZNAVANJE PRIRODE I DRUŠTVA	34-36
4. MATEMATIKA	37-41
5. ZEMLJOPIS	42-45
6. POVIJEST	45-48
7. BIOLOGIJA	48-51
8. FIZIKA	51-54
9. KEMIJA	54-55
10. LIKOVNA KULTURA	56-63
11. GLAZBENA KULTURA	63-66
12. EURITMIJA	67-69
13. TJELESNA KULTURA	70-72
14. RUČNI RAD	73-75
15. OBRTI	76-77
16. VRTLARSTVO	78-79
17. RELIGIJSKA KULTURA	79-80
18. VJERONAUKE	80-80

# 1. HRVATSKI JEZIK

## **SVRHA**

Nastava hrvatskog jezika (materinjeg jezika) pripada posebno mjesto u odgoju. Čovjek je preko jezika istovremeno socijalno i stvaralačko biće. U jeziku uvijek susrećemo dva pola: element kretanja - ritam - (iz kojeg je jezik nastao) i intonacijski element, zatim, oblikovni - konsonanti - i melodiozni element- vokali - te govorenje i slušanje, poetika i gramatika, itd. Nastava hrvatskog jezika treba učeniku omogućiti da doživi jezik u njegovim (gore navedenim) polaritetima. Između njih se nalazi jedan "međuprostor", koji poziva dijete i mladog čovjeka da se u njemu pronade, udomaći i da se u njemu suvereno kreće. Nastava hrvatskog jezika treba učenika pripremiti za kretanje u tom "međuprostoru", za njegovo dalje razvijanje, a s druge strane stalno samoosvještavati učenika (osobni identitet). Ta zadaća (posebno od trećeg razreda) pripada nastavi gramatike, koja treba pomoći učenikovu postupnom osvještavanju.

Nastava hrvatskog jezika i književnosti promašuje svrhu ako se degradira na mrtvu formu ili tehničko vježbanje. Učitelj treba stalno biti svjestan odgovornosti jezične nastave, a to znači, osvjestiti njezinu povezanost s jezgrom individualiteta koji se izražava *u i putem* jezika.

## **Opći odgojno-obrazovni ciljevi od 1. do 4. razreda**

- razvijanje sposobnosti mišljenja i samopotvrđivanja u jeziku kao "najljudskijem" mediju samorazvoja
- razvijanje, njegovanje i vježbanje osjećaja za umjetničke dimenzije jezika
- razvijanje sposobnosti, odnosno vještine pripovijedanja, prepričavanja i izvještavanja te vještine dramatisiranja
- obogaćivanje rječnika, razvijanje vještine čitanja (logike i brzine čitanja), vježbanje izražajnog čitanja
- stjecanje sigurnosti u pravilnom pismenom izražavanju; uvođenje u gramatiku, korištenje pravopisa

Opći odgojno-obrazovni ciljevi od 5.- 8. razreda

- s pojavom kauzalnog mišljenja kod učenika treba pojačati proučavanje jezika s gledišta gramatičke strukture (aktiv-pasiv, upravni-neupravni govor, želje promatrati kao izraz uzročno-posljedičnog mišljenja),

- upoznavanje mogućnosti jezičnih izraza u odnosu spram poetike i metrike te učenje o jezičnim stilovima,

- oblikovanje vlastitog stila - jezična individualizacija

Nastavni predmet Hrvatski jezik obuhvaća tri nastavna područja:

### **1. Književnost; 2. Jezično izražavanje; 3. Gramatika i pravopis**

Nastava materinjeg jezika realizira se u tri oblika: (1) nastava po epohama; (2) predmetna nastava od 7. razreda i (3) u svim nastavnim predmetima glavne nastave u ritmičkom i pripovijednom dijelu nastavnog sata. Tako se ukupni godišnji fond sati hrvatskog jezika dobiva zbrajanjem nastavnih sati i aktivnosti iz navedena tri područja i iznosi godišnje od 140 do 195 (vidi Nastavni plan).

## ***OKVIRNI SADRŽAJI STRUKTURIRANI OD 1.-8. RAZREDA***

### ***Prvi razred***

Od prvog razreda počinje intenzivno njegovanje jezika putem zajedničkog recitiranja u ritmičkom dijelu na početku nastave<sup>1</sup> i na kraju sata u pripovijednom dijelu sata. Cilj je obrazovanje umjetničkog jezičnog izraza. Još uvijek nema gramatike, a osnovu za to predstavljaju sadržaji i jezično oblikovanje nastave od strane učitelja. Posebna pozornost biva usmjerena na zajedničku povezanost slušanja i pisanja u početku nastave, iz koje se razvija čitanje. Oblici kretanja (forme kretanja), geste, crteži i slike pomažu učeniku da otkrije posebnost jednog glasa.

### **1. Početno čitanje i pisanje**

#### **Pripremno razdoblje**

- provjeravanje stupnja poznavanja slova kojima učenik vlada, sposobnost za razgovor, sloboda govora sa i pred drugima, rječnik učenika, načini na koje učenik oblikuje rečenice. - vježbe: risanje ravnih i zakrivljenih crta (vidi: risanje formi)..- jezične igre. - ritmičke igre (slova u prostoru, kreativne igre sa slovima)

#### **Početno pisanje latiničnog pisma i čitanje**

- glasovi i slova. - velika tiskana slova. - analitičko-sintetičko čitanje riječi, skupova riječi, kraćih rečenica. - pisanje slova, riječi, kraćih rečenica

### **2. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj**

---

<sup>1</sup> Glavna nastava počinje ritmičkim dijelom (recitiranje) i završava se jednim pripovijednim dijelom (teme vidi sadržaj). Time se jezični odgoj ostvaruje svakog dana i u svakom predmetu glavne nastave.

## **Književnost**

- uvođenje učenika u svijet bajki s naglaskom na doživljaje cjeline, na "ikoničkom mišljenju"

- uvođenje učenika u postupak prepričavanja (analitički pristup) glede uporišnih točaka:

(1) fabula (mjesto, vrijeme i tijek događaja-na razini prepoznavanja);

(2) likovi: tko su likovi, kratki opis (bez vrednovanja i moralnih prosudbi o likovima)

### **3. Pismeno i usmeno izražavanja (jezično izražavanje)**

#### **Govorenje**

**a) razgovor:** razgovor o dječjoj svakodnevnici. - osnovna pravila uljudnog razgovora. - postavljanje pitanja-odgovaranje na pitanja

**b) pripovijedanje:** vježbanje prepričavanja (sažeto). - opisivanje (elementi: boje i forme u govoru)

**c) čitanje:** vježbanje pravilnog čitanja. - vježbanje razumijevanja pročitano (logika čitanja)

**d) pisanje:** usvajanje latiničnog pisma (velika tiskana slova). - prepisivanje slova, riječi, kraćih rečenica. - korištenje bilježnice: korištenje prostora u bilježnicama bez crte

#### **Socijalne i komunikacijske sposobnosti i vještine**

- vježbati slušati drugoga. - vježbati otvorenost i budnost za okolinu.- vježbati učtivo razgovarati.- vježbati zajednički oblikovati misao.- pričanje osobnih doživljaja .- uživanje u doživljaje drugoga. - izražavanje osjećaja, zamolbe, želje, suglasnosti i protivljenja

**Teme:** obitelj (bliža i daljnja), susjedi, prijatelji, blagdani i svetkovine, godišnja doba (ritam i obilježja), dan i noć, ljudski osjećaji (radost, tuga)

#### **Literatura:**

1. *Jacob i Wilhelm Grimm:* Bajke

2. *J. Vrkić:* Hrvatske bajke i predaje

3. *Hrvatska početnica 1*

4. *Po izboru učitelja priče i recitacije o godišnjim i vjerskim svetkovinama, te priče o prirodi*

### ***Drugi razred***

U drugom razredu se usavršava pisanje i čitanje, prepoznavanje napisane riječi, analiza riječi, samostalno pisanje kraćih riječi na školsku ploču.U dijelu pričanja dolaze basne i legende, kod čitanja i pisanja treba dijete naučiti pisati jednu rečenicu (sintetički) isto tako kao i jednu rečenicu analizirati, u pisanju se pored velikih uvode i mala slova.

#### **1. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj**

##### **Književnost**

- basne, legende i zagonetke: slušanje, oponašanje i izražavanje stilova koji se znatno razlikuju od jezika bajki. - jezgrovitost i jasnoća, potreba promišljanja-basne i zagonetke. - protuteža u osjećajnom prikazu života i djela svetaca (npr. sv. Martin, sv. Nikola, sv. Kristofor, sv. Roko, sv. Juraj, sv. Franjo

Asiški). - jezične i ritmičke igre. - pojava prve čitanke za učenike. - deklamiranje i recitiranje pjesama u svezi sa svetkovinama, godišnjim dobima (dio tekstova su učenicima već usmeno poznate recitacije iz ritmičkog dijela nastave), epohalnim temama, basnama i legendama

## **2. Pismeno i usmeno izražavanje (jezično izražavanje)**

**a) razgovor:** razgovor o dječjoj svakodnevnici. - pravila učtivog ophođenja. - vježbanje slušanja, postavljanja pitanja i odgovaranja na postavljena pitanja

**b) pripovijedanje:** vježbanje pripovijedanja i prepričavanja (sažetost i bogastvo izraza). - vježbanje u opisivanju uporišnih točaka u pripovijedanju

**c) čitanje:** glasno čitanje s naglascima i intonacijom, stankom i brzinom

**d) pisanje:** utvrđivanje i proširivanje sadržaja prvog razreda. - usvajanje i provjeravanje sposobnosti pisanja. - ovladavanje prostorom za pisanje. - prepisivanje riječi i rečenica (velika i mala tiskana slova, velika i mala pisana slova). - ovladavanje prostorom za pisanje. - prepisivanje riječi i rečenica (velika i mala tiskana slova, velika i mala pisana slova). - stvaranje samostalnih rečenica prema slici, predmetu, riječi mirisu i opipu. - prepoznaanje radnih riječi, opisnih riječi i onih kojima se nešto imenuje. - razlikovanje samoglasnika i suglasnika. - pisanje brojeva riječima

**Teme:** izgled životinja i pojedinosti njihova izgleda, izgled cvijeća i drveća, izgled osoba, blagdani i svetkovine, godišnja doba

### ***Literatura:***

1. *J. Streit:* Hoću biti tvoj brat - pripovijesti o svecima
2. *J. Streit:* Priče o životinjama
3. *V. Nazor:* Legenda o sv. Kristoferu
4. *J. Antolović:* S duhovnim velikanima
5. *T. Čelanski:* Životopis sv. Franje Asiškog
6. *E. Klein:* Priče
7. *Antologija hrvatske dječje poezije*
8. *S. Femenić:* Puž na ljetovanju
9. *Basne: Ezop, La Fontaine, Leonardo, Goethe, Lessing*
10. *Hrvatska čitanka 2 (izbor)*
11. *Moj Hrvatski 2 (izbor)*

### ***Treći razred***

U osmoj godini najvažnije je da dijete doživi distancu u odnosu na svoju okolinu. S tim osjećajem distance učenik se mora aktivno susresti. Stoga je opća tema za tu školsku godinu - gradnja, stvaranje, oblikovanje ( vidi: poznavanje prirode i društva). To mora biti prisutno u temama za recitiranje i u temama za pričanje ( stvaranje svijeta).

U trećem razredu učeniku treba pružiti mogućnost da doživi (iskusi) jezik kao jezično stvaranje i zato se uvodi gramatika (načelo:od cijelne prema dijelovima, od rečenice do tri glavne

vrste riječi: glagol, imenica, pridjev). Nastava gramatike pridonosi osvještavanju, postajanju svjesnijim jezika i posredstvom jezika vlastitog identiteta.

## **1. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj**

### **Književnost**

- tekstovi iz sadržaja epoha: gradnja kuća, straih zanata, poljodjelstva. - pripovijesti iz Starog zavjeta. - usmjeravanje pozornosti na stvorenost prirode i postignuća ljudskog rada. - oblikovanje govora pomoću govornih vježbi i igara, recitiranjem i dramatizacijom tekstova. - scensko uprizorenje pojedinih tema. - priče iz hrvatske narodne predaje u svezi s upoznavanjem narječja te poezije na kajkavskom i čakavskom narječju. - posjet knjižnici, daljnja njega kulture čitanja

## **2. Pismeno i usmeno izražavanje (jezično izražavanje)**

- pripovijedanje, prepričavanje: detaljni opisi, suodnosi radnje, likova, situacija i značenja. - prepisivanje i pisanje (guščjim perom, perom i držalom, naliv-perom), upoznavanje krasopisa.- glagoljica. - samostalni radovi na teme iz Starog zavjeta, hrvatske čitanke, tekstova o ratarstvu, starim zanatima, gradnji, tijeku godine, prirodnim zbivanjima i svetkovinama

## **3. Gramatika i pravopis**

- stjecanje znanja o vrstama rečenica (iz umjetničkog područja), pri čemu intonacija, naglasak i rečenična melodija upućuju na gramatički oblik. - dijelovi rečenice. - upoznavanje značenja imenica, pridjeva i glagola. - promatranje promjene oblika imenica (deklinacije), i pridjeva (komparacija), uočavanje pravilnosti. - pojam književnog jezika, upoznavanje narječja. - upoznavanje zamjenica, veznika, usklika. - č i ć, ije i je, interpunkcija, veliko slovo

### **Literatura:**

1. *Stari zavjet*
2. *Biblijske priče*
3. *Židovske sage i legende*
4. *J. Streit: Neka bude svjetlo*
5. *I. Kunić: Kultura dječjeg govorenja i scenskog stvaralaštva*
6. *Hrvatska čitanka 3 (izbor)*
7. *Moj hrvatski 3 (izbor)*
8. *Antologija hrvatske dječje poezije*
9. *Različite priče o starim obrtima, povijesti poljodijelstva i gradnje u našim krajevima*

## **Četvrti razred**

Nakon što je učenik u trećem razredu uveden prije svega u jezični prostor i jezično stvaranje u četvrtom razredu se može tome priključiti element jezične dinamike i to kako vremenski tako i prostorno. Vremenska dinamika se ostvaruje putem recitacija aliterativnih stihova, tema pripovijedanja i gramatike: vremenske forme glagola. Prostorna dinamika se upoznaje preko učenja prijedloga i u svakom slučaju preko tema pripovijedanja.

Na taj način se učenik putem jezika biva "udomljuje" u vremenu i prostoru.

### **1. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj**

#### **Književnost:**

- poznavanje zavičaja i književnosti vezane uz krajolik zavičaja (priče o postanku Zagreba)
- slušanje i izgovaranje aliterativnih stihova (nordijski ep. "Edda", finski ep "Kalewala")
- prozni i poetski sadržaji iz staroslavenske mitologije, koji prate sdržaje sve do dolaska Hrvata na obale Jadrana. - u izražajno čitanje i recitiranje uvode se pojmovi stiha i proze

#### **2. Pismeno i usmeno izražavanje (jezično izražavanje)**

- čitanje, pripovijedanje, opisivanje zahtijevaju preciznost ali i razumijevanje cjeline
- prepisivanje i samostalno zapisivanje.- pisanje sastavaka zadobiva novu dimenziju: odnos spram životne praktičnosti i jasniju prostornu i vremensku dimenziju. - zapažanja i misli jasno izložiti u pravilno oblikovanim rečenicama i pregledno povezanim sadržajnim cjelinama

#### **3. Gramatika i pravopis**

**a) Gramatika :** središnja tema su glagolska vremena. - prilozi. - razlikovanje pridjeva i priloga. - tvorba riječi

**b) Pravopis:** uporaba velikog slova. - č i ć. - sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi. - pravopisne vježbe i diktati postaju dulji i složeniji

#### **Literatura:**

1. *Moj Hrvatski 4*
2. *Hrvatska čitanka 4*
3. *Težak, Babić: Gramatika hrvatskog jezika*
4. *Babić, Finka, Moguš: Hrvatski pravopis*
5. *Hrvatske usmene pjesme*
6. *Hrvatske usmene priče*
7. *Ivana Brlić-Mažuranić: Priče iz davnine*
- 8.A. *Zaninović: Pero u jantaru*
9. *Priče o postanku Zagreba*
10. *Priče iz slavenske mitologije*
11. *Edda*
12. *Kalewala*

### ***Peti razred***

Učenik petog razreda stoji u stadiju prepuberteta i ima još uvijek čuvstvu primjereno razumijevanje za lijepo (muzikalitet, intonacija, ritam) jezika. Tomu čuvstvenom razumijevanje odgovara izbor tema za recitacije i za pripovijedanje. I u gramatici je naglasak na unutarnjem diferenciranju jezika: deklinacija, aktiv i pasiv, direktni i indirektni govor.

### **1. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj**

## **Književnost**

- dijelovi tekstova ranih visokih kultura: Bhagavatgite, Mahabharete, Veda, ep o Gilgamešu, iz Aveste, egipatskih himni. - osobit naglasak na grčkom heksametru (Ilijada, Odiseja). - hrvatske junačke priče, epopeje i sage iz najranijih razdoblja hrvatske povijesti i književnosti. - klasične priče grčke starine

### **2. Pismeno i usmeno izražavanje (jezično izražavanje)**

- pisanje sastavka u svezi s ostalim predmetima (prirodopis, zemljopis, itd.). - različite životne situacije (potraga za informacijama i znanjima, dogovori) koriste se za učenje pisanja poslovnih pisama .- sve je usmjereno na jasnoću i sažetost izricanja namjere ili zamolbe, čime se povećava spremnost i vještina točnog razumijevanja i uvježbava budno promatranje, prepoznavanje ispravnih namjera te postupci na putu do ostvarenja neke namjere. - razlučivanje objektivnog oblikovanja nekog prikaza, bez namjernih dodataka iz učenikove mašte.- učenici prema sklonostima i preporuci učitelja čitaju široki izbor lektire, samostalno prepričavajući , opisujući i međusobno se potičući u sve probuđenijem interesu za izgovorenu i pisanu riječ

### **3. Gramatika i pravopis**

**a) Gramatika:** ponavljanje sadržaja četvrtog razreda: glagolska vremena, prilozi, prijedlozi, imenice po rodu, broju i padežu. - deklinacija imenica. - glasovne promjene. - pridjevi: neodređeni i određeni vid, komparacija. - zamjenica, zamjeničke enklitike. - prilozi (pojam, tvorba, komparacija). - razlikovanje pridjeva i priloga. - upravni i neupravni govor . - tvorbe riječi:osnova, prefiks, sufiks. - tvorbe opisnih i posvojnih pridjeva. - rečenica kao jedinica poruke:pošiljatelj, primatelj, namjera. - rečenica sa skrivenim subjektom, besubjektivna rečenica. - atribut. - sročnost (slaganje atributa s imenicom, subjekta s predikatom)

**b) Pravopis:** veliko i malo slovo. - pisanje riječi s glasovnim promjenama. - pisanje č i ć u vokativu i lokativu jednine. - izgovor i pisanje izgovornih (naglasnih cjelina), sastavljeno i rastavljeno pisanje

#### ***Literatura:***

1. *Pripovijesti iz kultura starog vijeka*
2. *Priče o grčkim bogovima i junacima*
3. *Legende o Hrvatima*
4. *S. Težak: Jezik i izražavanje 5*
5. *Bežen, Jamberec: Hrvatska čitanka 5*

## ***Šesti razred***

S obzirom na razvojnu situaciju učenika u ovom uzrastu i nastavom jezika i književnosti treba pridonijeti razvoju kauzalnog mišljenja. Učeniku treba pružiti mogućnost da doživi jezik kao djelovanje (moć jezika). To se odnosi naravno na sva područja: od recitacije, preko pripovijedanja,



sve do ortografije i gramatike. Upravo u tome njeguje čuvstvo na temi kondicionala (forme: želja, nadanje i namjera) u odnosu na poziciju prije ili nakon jedne akcije.

### 1. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj

#### Književnost

- *Balade*: jezik balada (s prvim odjecima dramatike. - široki izbor iz svjetskih književnosti, a od hrvatskih autora obvezno: Nazor, Kranjčević, Šenoa, Mažuranić, Krleža; - uz jezik balada i dalje se recitiraju pjesme s temom prirode, u skladu s izmjenom godišnjih doba, a osobito lirika, od srednjeg vijeka sve do moderne

#### 2. Pismo i usmeno izražavanje (jezično izražavanje)

- bogatstvo tema (od srednjovjekovnih do novije povijesti književnosti), kratkoća i zaokruženost potiču učenike na samostalnije pripovijedanje, referiranje i zapisivanje. - uz mnoštvo metodičkih pristupa, presudno je ovdje uvježbavanje diferencirane spoznaje i osjećaja za jezik, uz njegovo plastično razlaganje i muzikalni element rečenice. - povijesni razvoj hrvatskog jezika od njegovih početaka do suvremenog hrvatskog jezika

### 3. Gramatika i pravopis

**a) Gramatika:** glagolski načini: imperativ, kondicional I, kondicional II. - neodređene zamjenice. - glagolski oblici (prezent, perfekt, aorist, imperfekt, pluskvamperfekt, futur I i II). - glagolski pridjev radni i trpni. - rečenični djelovi glagolski i imenski predikat, objekt, apozicija. - vezne riječi: veznici, zamjenice, skupovi riječi. - složene rečenice. - veznice i nevezničke rečenice: rečenički niz

**b) Pravogovor i pravopis:** izgovor i pisanje glagolskih oblika. - pisanje glagolskog pridjeva radnog. - pisanje nagacija uz glagol. - zarez uz apoziciju i uz više atributa. - točka, zarez

#### Literatura:

1. *Bežen, Diklić, Skok*: Hrvatska čitanka 6

2. *Diklić, Težak*: Hrvatski jezik 6

3. Lektira po izboru učenika i učitelja; literarni sadržaji se povezuju s nastavom po epohama i usklađuju s interesima učenika

### *Sedmi razred*

U sedmom razredu treba u nastavi književnosti i jezika uvažiti interes učenika za istraživanje svog vlastitog jezika. To najčešće počinje "zašućivanjem" i redukcijom sposobnosti usmenog izražavanja. Tomu ususret treba ići nastava jezika u kojoj je učenik potaknut na pronalaženje primjerenih mogućnosti izražavanja npr. za želje, za čuvstva i za čuđenje. Predmetnost i konkretnost jezika učenik vježba putem pokušaja egzaktnog opisivanja.

### 1. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj

#### Književnost

- širenje spoznaja o stranim narodima diljem svijeta, njihov nastanak, običaji, umjetnost i način života, kao doprinos općeljudskom karakteru kulture čovječanstva

## 2. Pismeno i usmeno izražavanje

- vježbanje pomnog pronalaženja činjenica i jasno razmišljanje koje se odnosi na međusobne povezanosti, uzroke i posljedice. - egzaktni opis procesa o onome što je viđeno i doživljeno u postupku učenja

## 3. Gramatika i pravopis

**a) Gramatika:** interjeksije. - forme izražavanja iznenađenja, čuđenja . - potpune i nepotpune rečenice .- nezavisno i zavisno složene rečenice. - rasčlanjavanje: od dugih rečeničnih struktura do sažetosti u izraz. - tvorba i uporaba glagolskih oblika (modalni i pomoćni glagoli). - glagolske imenice. - glagolski prilog. - radne imenice

**b) Pravogovor i pravopis:** uporaba zareza u jednostavnoj i složenoj rečenici. - pisanje i izgovor glasa ć u imenicama na -će, -oće, pridjevima na -oći, -eći i u glagolskom prilogu na -ći

*Lektira: po popisu standardnog nastavnog plana za VII razred osnovnih škola u RH*

### *Osmi razred*

Usmjerenosti učenika na sebe i na traženje vlastitog identiteta u području jezika izražava se interesom za istraživanjem vlastitog glasa i jezika. Nastava jezika i književnosti na tu razvojnu potrebu učenika treba odgovoriti tako da učenik može pronaći ne samo nove literarne teme, nego i iste izraziti novim formama, a u pisanju treba imati mogućnost pronaći vlastiti stil. Osnova za to su istraživanja stila u literaturi, kao i prvo uvođenje u metriku i poetiku. Unutarnjoj dramatici puberteta (suočavanja sa sobom u tom razdoblju) ususret ide drama kao književna forma u literaturi. Pri tom drama treba biti na sve načine doživljena: čitanjem, izgovaranjem i izvođenjem ( projekt nastava).

## 1. Upoznavanje jezičnih pravilnosti i jezični odgoj

### Književnost

- misaona lirika. - biografije značajnih osoba, biografske skice životnih situacija u kojima se subjektivnost, nadahnuće, inicijativa, hrabrost, želja za pomoći drugima (otkrića, pronalasci) te odgovornost za svijet, prirodu i sebe očituju kao kreativni potencijali.- doživljaj drame i njezina literarna obrada.- izvedba jednog većeg dramskog djela

## 2. Pismeno i usmeno izražavanje (jezično izražavanje)

- vježbanje izricanja osobnog stava, spremnost na pozorno slušanje, razvoj odgovornosti za vlastiti govor.- referati: pojedinačni i grupni (kooperativno i individualno učenje).- samostalni završni pismeni rad

## 3. Gramatika i pravopis

a) **Gramatika:** glasovi i glasovne promjene, alteracija i odstupanja od pravila. - akcentuacija. - priložne oznake.- adverbne rečenice. - višestruko složene rečenice. - mjesne i mislene imenice. - sistematizacija znanja o tvorbi glagola. - glasovne promjene u tvorbi riječi. - naglasci

b) **Pravogovor i pravopis:** interpunkcija, pravopisni znakovi. - forme izražavanja poštovanja prema drugim osobama . - pisanje tuđica

*Lektira: program lektire identičan programu za VIII razred osnovnih škola u Republici Hrvatskoj*

## **2. STRANI JEZICI (1. do 8. razreda)**

### **SVRHA**

Dva strana jezika uče se obvezno od 1. do 8. razreda osnovne škole. Temeljna svrha nastave stranih jezika nije instrumentalna - stoga u središtu nastavne aktivnosti nije treniranje jezičnih vještina u smislu praktične i aktualne uporabe jezika - nego se strani jezik promatra kao pedagoško sredstvo za razvijanje fleksibilnog mišljenja kroz doživljavanje mogućnosti da se ista misao može izraziti (oblikovati) različitim i zvučnim i stilističkim sredstvima. Zadaća nastave stranog jezika je da učenik iskusi i upozna fonetičke i stilističke kvalitete stranih jezika. Učeniku treba omogućiti da doživi i iskusi strani jezik - koji se konfrontira skoro nesvjesno usvojenom maternjem jeziku - kao samosvojni i drugačiji medij u kojem i kojim se može izražavati.

Učenjem stranih jezika se istovremeno proširuje i obogaćuje emocionalni i misaoni svijet stvoren u maternjem jeziku. To se ostvaruje konkretnim iskustvom jezičnih fenomena na svim razinama: oblikovanje glasova, rječnik, metafore, frazeologija, morfologija, sintaksa, stil. Mogućnost da se na različite načine (različitim jezičnim sredstvima i jezičnim pravilima oblikuje mišljenje) i mogućnost da se doživi različitost mišljenja (kulturelni aspekt) - prema kojemu učenik može

uspostaviti distancu (objektivni odnos), za razliku od maternjeg jezika kao djela osobnog identiteta - podupire proces osvještavanja pojedinca i proces formiranja osobnog identiteta u kojemu stav i osjećaj pripadnosti svijetu i mogućnosti kretanja u svijetu igraju značajnu ulogu. Upravo je nastava stranih jezika temeljno pedagoško sredstvo za razvijanje komunikabilnosti i osjećaja pripadnosti svjetskoj zajednici, ali i mogućnosti sudjelovanja ne samo u svojoj nego i u nekoj drugoj i drugačijoj kulturi.

Strani jezici: **ENGLESKI JEZIK I NJEMAČKI JEZIK**

(Ciljevi i zadaci oba strana jezika su isti, a izbor sadržaja u okvirima naznačenih zadataka prepušta se individualnom izboru učitelja, te su i programi napisani usporedno)

### ***Prvi razred***

#### ***Ciljevi***

*Cilj nastave engleskog/njemačkog jezika* je da učenici dožive fonetske i stilističke kvalitete stranog jezika, da dožive njegovu melodiju, ugođaj, drugačiji izgovor i glasove te da ga intuitivno osjete tj. direktno, bez prevođenja i uplitanja materinjeg jezika. Učeći tako potpuno novo, želi se pobuditi interes i simpatija, veselje i naklonost kao temelj za daljnje učenje. Cilj je doživjeti jedinstvenost svijeta.

Jezik se uči iz elementa iz kojeg potječe - iz osjećaja - oponašanjem, neposredno slušajući i govoreći.

#### ***Nastavni sadržaji***

(1) Usvajanje frazema, vokabulara i doživljaj situacijske uporabe jezika u svezi sa slijedećim temama:

- osnovni pojmovi o sebi i najbližima (ime i prezime, predstaviljanje sebe i članova obitelji, rodbina, dom, razred, itd.). - pozdravljanje, forme pozdravljanja . - osnovne boje. - brojevi do 20. - čovječije tijelo i nazivi za dijelove tijela. - tijek godine: dani, mjeseci i godišnja doba ; orijentacija u vremenu (jučer, danas, sutra, ); svetkovine, praznici tijekom godine .- imenovanje životinja, nazivi nekih biljaka, itd.

*Način rada:* oponašanje, zborna recitiranje, pjevanje, didaktičke igre, kazalište lutaka, pričanje kratkih priča s puno elemenata neverbalne komunikacije. Pri tom će učitelj koristiti živu riječ, pentatonsku flautu, pentatonski ksilofon, udaraljke, predmete iz svakodnevnog života.

### ***Drugi razred***

#### ***Ciljevi***

Jezik se na ovom razvojnom stupnju i dalje uči neposredno iz slušanja i živog govora te je cilj nastave stranog jezika potaknuti na aktivno slušanje i na želju da se pjeva, igra i govori na

engleskom/njemačkom jeziku. Osim toga učenik treba steći sigurnost u izgovoru glasova kojih nema u materinjem jeziku te upoznati se s dvojnostima i kontrastima.

Koristeći elemente neverbalne komunikacije (geste, pokrete, pjesmice uz igre prstima, pjesmice uz pokrete ili igre s pjevanjem) učeniku treba olakšati usvajanje pravilnije artikulacije i boljeg pamćenja, Kroz priče, rime i igre djeca, putem stranog jezika, na novi način upoznaju svijet oko sebe.

Nastava treba nuditi mogućnost i ohrabrivati učenika u samostalnom izražavanju na engleskom/njemačkom. Stjecanju sigurnosti u sebe pomaže zorno govorenje i recitiranje, kao i rad s lutkama. Komunikacijske igre i igre u krugu pružaju još i dodatni odgojno-socijalni element. Kroz umjetničko, bajke i pjesme gradi se, u najširem smislu, svijet djetetovih čuvstava i volje.

### ***Nastavni sadržaj***

- nadopuna sadržaja glavne nastave (matematika i tablica množenja), engleskim/njemačkim brojalicama i igrama,
- sukladno ritmu godine i godišnjih svečanosti, igranje tradicionalnih engleskih igara,
- pjesmice i kratke priče tipične za neku svetkovinu ili godišnje doba (kulturni kontekst jezika)
- uvodi se i sve više dobiva na značenju pričanje/razgovor na stranom jeziku:
- predstavljanje i upoznavanje, pozdravi,
- izražavanje osjećaja (čuđenje, iznenađenje, itd.)
- izražavanje radnje (sadašnje, prošle) ; dalje orijentacija u vremenu i vokabular iz te tematike
- brojeve do 100
- kazivanje vremena (koliko je sati? )
- učenikov dom i obitelj, događaji u obitelji; razred, događaji u razredu (kratke samostalne rečenice)
- pričanje kratkih priča (vezanih za kulturu, za život vršnjaka u stranoj zemlji i slično)

## ***Treći razred***

### ***Ciljevi***

Cilj nastave stranih jezika je i dalje da učenik doživi fonetičke i stilističke kvaliteta stranog jezika. Uz naglasak na pravilnom govoru, želi se poticati dječju intuiciju i kreativnost, proširiti i obogatiti osjećajno-misaoni prostor novim jezikom i omogućiti djetetu da drugi jezik usvoji u njegovim jezičnim, socijalnim, kulturološkim i drugim osobitostima.

Najveći dio godine još se uči neposredno slušanjem i govorenjem. Svijet oko sebe se upoznaje u situacijama u kojima se komunikacija odvija samo na stranom jeziku (npr. vrtlarjenje, kupovina, ručak). Mali dijalozi, razrađeni iz pjesmica ili priča, te komunikacija na engleskom jeziku u različitim životnim situacijama (npr u razredu, na hodniku, u vrtu) pomažu učenicima da i pojedinačno aktivno

koriste stečeni riječnik. Dijete se ohrabruje u samostalnom izražavanju. Umjetničkim pristupom u nastavi u najširem smislu gradi se zdravi svijet djetetovih čuvstava i usmjerenog voljnog izražavanja.

### ***Nastavni sadržaj***

- nastava stranih jezika prati središnju temu glavne nastave: stvaranje svijeta (priče Starog Zavjeta), zemljoradnja, zanimanja (stari obrti, suvremena zanimanja, alati) i graditeljstvo (vidi :poznavanje prirode i društva)
- uz godišnja doba i svetkovine koje učenici prate i proslavljaju upoznaju se i tradicionalni engelski i njemački blagdani, priče i pjesme vezane za godišnja doba, za blagdane i svetkovine, te za neke tipične običaje,
- pogađalice i kratki dijalozi
- *pisanje na stranom jeziku* - (dotadašnje učenje sluhom i pokretom je zapravo priprema učenika za kasnije dobro pisanje) - započinje upoznavanjem abecede, a završava pisanjem kratkih rečenica.
- riječnik: pogađalice, brojeve od 1-100, radnje, dijelove tijela, čuvstva, boje, dani u tjednu i orijentaciju u vremenu (godišnja doba, mjeseci, danas, sutra, jučer, kazivanje sati), dom i obitelj, razred, atmosferske prilike, odjeća, životinje i život na selu, osnove aritmetike, mjerenje, ljude i njihova zanimanja, hrana, kupovina (učenje u situacijama),
- *igrokaz* na engleskom i/ili na njemačkom jeziku

## ***Četvrti razred***

### ***Ciljevi***

Cilj nastave stranih jezika u 4. razredu dobiva novu kvalitetu - *osvijestiti do tada nesvjesno usvajane sadržaje*. Tomu služi nastava gramatike i pravopisa. Stoga vježbe izgovora moraju biti povezane s vježbama pravopisa. Razrađuju se razlike između izgovora i pisanja, između imenica (pridjeva) i glagola, jednako kao i rečenična melodija i intonacija riječi, već prema njihovom mjestu u rečenici. Učenike treba postupno uvesti u razumijevanje gramatičkih formi i mogućnosti njihove uporabe.

Proširenje rječnika ostvaruje se čitanjem i slušanjem priča, razvijanjem orijentacije u prostoru, igrom, zbornim recitiranjem i govorenjem, igranjem uloga u realnim životnim kontekstima (kulturni aspekt i primjena gramatičkih struktura i rječnika).

### ***Nastavni sadržaji***

- herojske priče, epovi, drevni mitovi, razlomci i gramatika iz glavne nastave biti će reflektirani i u stranom jeziku:
- čitanje tekstova na stranom jeziku (proznih i u stihovima);
- brojevi do milijun, redni brojevi, datumi; pisanje brojeva, pisanje datuma,
- nazivi i opis nekih zanimanja - tradicionalnih i suvremenih (krojač, modni kreator, slikar, i sl.)
- dijalozi u životnim situacijama (u knjižnici, u muzeju, u restoranu, ...)
- početak pisanja samostalnih kratkih sastavaka

## **Gramatika:**

- član (određeni/neodređeni). - pomoćni glagoli biti i imati. - prezent pravilnih glagola; upitni i niječni oblik prezenta. - množina imenica. - upitne riječi. - zamjenice. - neki nepravilni glagoli,

**Rječnik:** proširivati i utvrđivati sadržaje iz prva tri razreda: glavni i redni brojevi, radnje, dijelovi tijela, čuvstva, boje, dani u tjednu i orijentacija u vremenu (godišnja doba, mjeseci, danas, sutra, jučer, kazivanje sati i datuma), osnove aritmetike, razlomci, opis osoba, opis pejzaža, dom i obitelj, škola, atmosferske prilike, odjeća, životinje, zanimanja, hrana, i druge teme prema pokazanom interesu učenika.

## ***Peti razred***

### ***Ciljevi***

U tom uzrastu je važno njegovati estetički element jezika, a takođe i u odnosu na neposredni doživljaj životnog učenikova okruženja iz kojeg se uzimaju teme, dijalози i priče .

Orijentacija na civilizacijski odnosno kulturni aspekt jezične nastave ostvaruje se preko sadržaja nastave geografije (uvodi se upoznavanje krajolika onih zemalja u kojima se govore njemački i engleski jezik), nastave povijesti i narodnih kao i umjetničkih priča.

### ***Nastavni sadržaj***

#### **(a) Engleski /njemački jezik**

Sadržaji iz glavne nastave (zemljopis, matematika, mitologija) su središnja tema i u engleskom/njemačkom jeziku:

- ritmičke pjesmice, komunikacijske igre i gramatičke igre, recitacije, pjesme i priče. (fonološko-morfološki i stilistički aspekt)

- izmjena godišnjih doba i svetkovine kao tema preko koje učenici upoznaju neke engleske/njemačke običaje i tradicionalne engleske/njemačke priče (kulturni aspekt)

- predstava na engleskom i/ili njemačkom jeziku

**Rječnik** se proširuje i utvrđuju sadržaji iz prva četiri razreda: brojevi, radnje, dijelovi tijela, osjećaji, boje, dani u tjednu i orijentacija u vremenu (godišnja doba, mjeseci, danas, sutra, jučer, kazivanje sati i datuma), osnove aritmetike, zemljopisa, pripovjedni i razgovorni materijal, kao i dijalози i sadržaji iz neposrednog života učenika, te brzalice (tongue twisters).

**Čitanje i pisanje:** vježbanje pisanja prepisivanjem, diktatima, pisanjem čestitki, kratkih pisama, te čitanje slikovnica.

#### **(b) Gramatika**

**Gramatika (engleski jezik) :** tvorba množine imenice, prve nepravilnosti, possessive case, određeni i neodređeni član, različite vrste zamjenica, glavni i redni brojevi, prijedlozi i veznici, pomoćni glagol: Present, Future + Past Tense, različiti nepravilni glagoli, Present + Past Tense od glagola be, have, do. Obrađuju se i pitanja, negacija, zapovjed, zabrana, te jednostavni red riječi.

**Gramatika (njemački jezik):** glagolska vremena: prezent i preterit.- deklinacija određenog člana.- komparacija pridjeva.- parovi suprotnih pridjeva.- množina imenica,

### *Šesti razred*

#### *Ciljevi*

Karakteristično za razvojnu situaciju učenika u šestom razredu je da logičko mišljenje nastupa u prvi plan, a to se može promatrati kao redukcija u odnosu na cjelovito poimanje i doživljavanje koje je karakteriziralo dijete do tog razdoblja. Stoga u nastavi jezika treba ne samo vježbati gramatiku u pojačanoj mjeri, nego i socijalne aspekte jezika kroz komunikaciju. Učenika treba potaknuti na razgovor, opisivanje i prepričavanje poznatih sadržaja, te dalje razvijati jezične vještine u govornom i pismenom obliku. Posebno treba razvijati osjećaj za ispravno u jeziku.

#### *Nastavni sadržaj*

##### **(a) Engleski/ njemački jezik**

- vokabular, fraze i vježbe govora oblikuju se prema rastućim sposobnostima i znanjima djeteta i s razvojem njegove svijesti o okolini. Sadržaji iz glavne nastave (npr. zemljopis, povijest, fizika, dendrologija) uključuju se u sadržaje nastave stranog jezika.. Teme će obuhvaćati život u gradu i na selu, praznike, kućanstvo, kupovinu, godišnja doba i svetkovine, vrijeme, bolest, šport i igre. Osim recitacija i pjevanih pjesama, koristit će se anegdote i priče, te lektira čitavih lakših štiva.

**Čitanje i pisanje:** čitanje kraćih tekstova na stranom jeziku; - prepisivanje tekstova,.- diktati, pisanje čestitki, kratkih pisama.

##### **(b) Gramatika:**

**Gramatika (engleski jezik):** nepravilna množina imenica; pridjev i pravilno, odn. nepravilno stupnjevanje, zamjenica *one*, nepravilni glagoli, Aktiv: *Present Perfect, Past Perfect, Conditional* (moguće i u 7. razredu), upitni i niječni oblik istih, Pasiv: *Present + Past Tense*, prilozi, prijedlozi.

**Gramatika (njemački jezik):** izražavanje prošlosti: pravilni i nepravilni glagoli.- preterit (pravilnih i nepravilnih gl.) .- perfekt (pravilnih glagola).- množina imenica.- deklinacija imenica.- komparacija pridjeva.- prijedlozi s dativom i akuzativom.

### *Sedmi razred*

#### *Ciljevi*

Novi vijek, vrijeme otkrića i osvajanja su središnje teme iz glavne nastave (nastave po epohama) u sedmom razredu. One trebaju i mogu biti obuhvaćene u nastavi stranih jezika. Cilj je učenja stranog jezika u 7. razredu upoznati i proširiti horizonte učenika ka upoznavanju situacija iz života stranih vršnjaka, kroz sličnosti i razlike obiteljskog, školskog i javnog života. Potaknuti što samostalnije izražavanje i prenošenje zapovijedi, zabrana i savjeta te osobito kroz zemljopisna zamišljena putovanja uvježbati traženje podataka i uputa, sporazumijevanje u novim situacijama,



planiranje putovanja - snalaženje u životnim situacijama u engleskom/njemačkom govornom području.

#### **(a) Engleski/ njemački jezik**

- komunikacija u zamišljenim i konkretnim situacijama: traženje i davanje informacija.- izražavanje zapovijedi i zabrana.- opisivanje ljudi, opisivanje krajolika .- klima (vokabular vezan za poznavanje vremena).- prepričavanje priče.- pisanje kratkog izvješća s putovanja.- (izbor tekstova i vokabulara je povezan s nastavom zemljopisa, književnosti, povijesti i umjetnosti; naglasak je na konverzaciji u situacijama i na pripovijedanju). Konkretan izbor nastavnih tema i materijala nastavnik ostvaruje u dogovoru s učenicima.

#### **Gramatika**

##### **Gramatika (engleski jezik)**

Vježba se primjereno sposobnosti razreda, na proznim tekstovima; na kraju se ustanove pravila na materinjem jeziku i pismeno formuliraju: *Past Tense - Past Perfect.- Present Tense - present Perfect.- Future Tense - Future Perfect.- modalni glagoli: can - could, may - might, must - ought to.- Red riječi u rečenici S-V-O*

##### **Gramatika (njemački jezik)**

- rečenica (red riječi u njemačkoj rečenici), nezavisne i zavisne rečenice. - uvježbavanje infinitiva, prezenta, preterita, perfekta i futura. - deklinacija imenica,- deklinacija pridjeva. - prepozicije s dativom i akuzativom.- konjunktiv I. - glagoli s prepozicijama.- reflektivni glagoli.- modalni glagoli (*duerfen, koennen, moegen, muessen, wollen*; značenje modalnih gl., oblici i uporaba).

### ***Osmi razred***

#### ***Ciljevi***

Nastava stranog jezika na kraju osnovne škole treba ostvariti cilj da se učenik može samostalno usmeno i pismeno izražavati u stranom jeziku.

Vodeći motiv nastave je: *doživjeti sadašnjost*. Na taj zahtjev treba učitelj odgovoriti adekvatnim izborom nastavnih tema, materijala, priča (od industrijske revolucije do suvremenog doba) .Osuvremenjivanje jezika se postiže kroz dramsku literaturu ( praktične vježbe glume /igranje kazališnih uloga). Posebnu pozornost treba obratiti na osposobljavanje učenika za govornu i pismenu komunikaciju sa stranim govornikom, razvijanje prihvatljivog izgovora i intonacije u spontanom govornom izražavanju, te prepoznavanje i imenovanje osnovnih gramatičkih sadržaja i sposobnosti njihove pravilne uporabe u usmenom i pismenom izražavanju. S kulturelnog aspekta cilj je proširiti učenikove uvide u druge i drugačije kulture, uz istovremeni doživljaj univerzalnosti kulture i doprinosa svake pojedinačne, kulture zajedničkoj, općeljudskoj kulturi.

#### **a) Engleski/njemački jezik**

- dalje razvijati komunikacijske vještine (tradicionalne pjesme i balade, recitacije, pjesme i priče; - detaljna izrada zemljovida, npr. SAD-a i Australije, te živi prikaz tih kultura i tradicija; teme iz poslovnog života, iz povijesti, putopisi, biografske teme): (1) igranjem uloga (likovi iz drama), dramskim scenama, recitacijama, baladama i pjesmama,

Riječnik: povijesni i zemljopisni termini (+ ponavljanje dotada usvojenog vokabulara)

**(b) Gramatika:**

**Gramatika (engleski jezik )**

- zavisne rečenice. - indirektni govor i pitanja. - obuhvatni pregled gramatike i konverzacijske vježbe

**Gramatika (njemački jezik)**

- modalni glagoli (modalni glagoli s dva infinitiva). -pasiv (konjugacija, uporaba, pasiv s modalnim glagolima). - rečenica: zavisne i nezavisne, vrste zavisnih rečenica.- red riječi u zavisnoj i u nezavisnoj rečenici.-\* Naglasak je na komunikaciji u konkretnim situacijama: putovanje u zemlju njemačkog govornog područja (Austrija ili Njemačka/razmjena učenika ili ekskurzija); - igrokaz na njemačkom (B. Brecht: Der Jasager und Der Neinsager i po izboru). - njemački humor, poslovice, vicevi, skečevi i sl.

### **3. POZNAVANJE PRIRODE I DRUŠTVA ( 1. do 4. razreda)**

**SVRHA**

Temeljna svrha nastave poznavanja prirode i društva je usmjeravanje učenika prema budnijem zamjećivanju svijeta koji ga okružuje, pri čemu je važno da se ne naruši povezanost koju dijete posjeduje spram prirode, životinja i ljudi, te da se ona oblikuje i njeguje. Ta svrha se ostvaruje preko niza zadataka:

- omogućiti djeci partnerstvo s prirodom od emocionalnog doživljavanja, preko intelektualnog razumijevanja do odgovornog odnosa prema prirodi
- razumijevanje za prirodu, životinje, ljude, rad i tehniku
- školovanje inteligencije putem konkretnih djelatnosti
- pomoć djetetu da iz razdoblja jednote sa svijetom razvije aktivan i budan odnos prema svijetu i to tako da se povezanost sa svijetom ne razbije posredstvom racionalne apstrakcije, već da se odvija putem vlastitog rada kojim se omogućuju i traže obuhvatnije veze s okolinom. Cilj je upoznati okolni svijet i razviti osjećaj povezanosti s okolinom i sa čovjekovim radom.

### ***Prvi razred***

#### ***Ciljevi***

Razvijati kod učenika sposobnost da promatra pojave u prirodi diferencirano, ali istovremeno da razvije osjećaj zajedničkog pripadništva. Iz doživljaja učenik treba biti potaknut na razmišljanje i spoznatio da u prirodi ne postoji ništa što je bez značaja za cjelinu.

#### ***Sadržaji nastave:***

##### **!. nastavna epoha: ZEMLJA I NEBO**

- značenje stijena (kamenja). - biljni svijet : drveće, cvijeće, trava, grmlje i drugo bilje . - povezanost životinjskog carstva s biljnim svijetom. - čovjek i njegov odnos prema prirodi. - zemlja, voda, zrak i vatra (toplina) i njima pripadajuća elementarna bića ( vile, vilenjaci, patuljci, elfi i salamandri - kako su u brojnim narodnim pričama i bajkama predstavljeni (pjesme i priče na tu temu); - upoznavanje 4 prirodna elementa kroz govor prirode, godišnja doba, klimatske promjene, vrijeme . - biljke, životinje i čovjek doživljavaju godišnji ritam . - godišnja doba i odnos prema elementima. - klijanje, rastenje, zrenje, venenje biljaka. - buđenje, rad , spavanje. - tijek dana za čovjeka, životinje i biljke. - oblikovanje stola za godišnja doba zajedno sa djecom (praćenje za pojedino godišnje doba karakterističnih prirodnih promjena i pojava). -- pjesme, igre i priče na tu temu

### ***Drugi razred***

#### ***Ciljevi:***

Na putu od općeg prema posebnom čovjek stoji sve više i više u svome odnosu prema prirodnim carstvima, elementima i godišnjem ritmu u centru nastave: učenik treba doživjeti/iskusiti. kako čovjek njeguje prirodu - kakav je godišnji čovjekov ritam.

### ***Sadržaji nastave***

*Nastavna epoha: ODNOS ČOVJEKA PREMA ZEMLJI I PREMA VREMENU*

- voćke. - cvijeće. - povrće. - trava, zelenilo. - ptice, leptiri, pčele. - kompost kao oživljena zemlja. - kiša i zalijevanje. - sunce i sijene. - četiri vjetra (strane svijeta). - priče, pjesme, igre na tu temu. - 12 mjeseci tijekom godine; sunce i mjesec u bajkama, pričama i pripovijestima. - tjedan: dani u tjednu; radni tjedan. - Dan: tijek dana i sati; priče, pjesmice i igre na tu temu

*Napomena:* kao dodatak epohi predmetne nastave trebala bi svaka glavna nastava početi sa tim da djeca ispričaju što im se na putu do škole, u školskom vrtu itd. desilo i što su susreli i što se u prirodi desilo. U svijetu se udomačiti je jedna dnevna tema i zahtjev koji se ne može ograničiti samo na nastavom ograničeno vrijeme ( na vrijeme u nastavi).

## ***Treći razred***

### ***Ciljevi:***

Razvojnopsihološki napredak (stupanj razvoja) od stanja "stajati u svijetu" do "promatrati svijet" mora se tematski pratiti i podržavati. Povezanost čovjeka s njegovim svijetom stvara se kroz rad., te je otuda glavni cilj nastave - višestruko upoznavanje rada i praktično djelanje (gdje god je to moguće) .

### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: *VRTLARSTVO*

- seljak i njegove djelatnosti. - četiri elementa ( zemlja, voda, zrak, svjetlost) značajni za seljaka. - različite vrste tla. - žitarice. - od zrna do kruha (ovaj proces mora praktično biti proveden i učenik se uvodi u proces neposrednog promatranja i praćenja rastabiljke: oranje u školskom vrtu, brananje, sijanje, košenje, vršidba, sjetva, mljevenje i pečenje kruha). - domaće životinje. - stočarstvo i mljekarstvo. - pjesme, priče i igre vezane za tijek godišnjih djelatnosti na selu

2. nastavna epoha: *OSNOVNA ZANIMANJA I GRADNJA*

Učenici će upoznati značenje rada ljudskih ruku za izgled svijeta oko nas. Upoznavanje karaktera osnovnih zanimanja; izbor zanimanja ovisi o geografskom i etnografskom položaju škole. Moguće je upoznati slijedeća zanimanja: pastir, prelja, ribar, drvosječa, ugljar, kovač, brodograditelj, lončar, obućar, krojač, pekar, postolar i stolar. -praktično upoznati djelatnosti koje tomu pripadaju; pjesme, priče i igre vezane za obrtničku tradiciju.

Egzemplarno : *GRADNJA*

- prve ljudske nastambe (vrste). - čovjek kao "gospodar elemenata". - proizvodnja cigle (oblikovanje, sušenje, pečenje). - postvlajnje žbuke/žbukanje (gašenje kreča). - zidanje, tesarski radovi, postavljanje

krova. - koordinacija s nastavom obrta; obrti koji su u svezi s graditeljstvom . - povezano s nastavom matematike: mjere (mjere za dužinu) . - praktične djelatnosti: gore navedeno treba prema mogućnostima škole praktično izvoditi ; - izrijeke , priče, igre i pjesme koje su us vezi s tim;

### *Četvrti razred*

## **POZNAVANJE ZAVIČAJA**

### *Ciljevi*

Nastava poznavanja zavičaja treba pridonijeti da se učenik bolje snalazi u prostoru i vremenu i da ih u i preko vlastite aktivnosti upozna i doživi. "Udomaćiti se" u zavičaju predstavlja intencionalnu, ane više funkcionalnu povezanost ,iz koje nastaje odgovornost.

Obližnja okolina u kojoj je škola stoji učeniku na raspolaganju za doživljavanje, zemljopisno-prostorno i povijesno-vremenski sve do suvremenog doba. Promatranje onog što tomu pripada predstavlja prvi korak za socijalnu sposobnost i socijalnu kompetentnost.

### *Nastavni sadržaji*

#### **nastavna epoha: ZAVIČAJ I DOMOVINA**

- promatranje sunčeve putanje i osvještavanje nebeskih smjerova; Sunčeva putanja i strane svijeta.
- odnos zenit, obzor, mjesec. - putanja zvijezda i zodijak. - položaj škole, grada (mjesta) iz ptičije perspektive. - put od kuće do škole i obratno . - reljef mjesta. - jednostavna prometna karta (karta ulica) i karta krajolika. - povjesni događaji i pripovijesti o zavičaju. - nastajanje i razvoj zavičajne kulture. - proizvodnja i prometni uvjeti - povijesna dimenzija . - zavičaj u pjesmama, pričama i igrama.

*Napomena:* Nastava poznavanja prirode i društva predstavlja temelj na koji se od 5. odnosno od 6. razreda nadograđuju teme iz povijesti, geografije, nastave prirodnih znanosti te teme u nastavi hrvatskog jezika kao i u tekstualnim zadacima iz matematike (trgovina, ekonomija).

## **4. MATEMATIKA (1.- 8- razred)**

## **SVRHA**

Koncipiranje nastave matematike se utemeljuje na razvojno-psihološkom objašnjenju procesa usvajanja matematičkih pojmova. Brojanje je prije svega kretanje i zato ga treba tijekom prvog razreda razvijati preko pokreta djeteta. Brojanje je pounutreno kretanje; dijete uči matematičke pojmove na konkretnim a ne na apstraktnim situacijama. Stoga su opći nastavni ciljevi ne "astrahiranje" i "generaliziranje" nego "konkretiziranje" i promatranje pojedinačnog slučaja. Pretpostavka za razvoj faze "formalnih operacija" (6.- 8- razreda) je upravo usvajanje pojmova preko pokreta (Piaget) i zato važi pravilo: od ruku - preko srca - do glave.

Brojevi imaju za čovjeka i kvalitativno-moralnu dimenziju i u nastavi matematike se upravo preko upoznavanja i uvažavanja kvalitete brojeva može njegovati doživljaj da broj, čovjek i svijet pripadaju zajedno.

Ako je do četvrtog razreda nastava matematike dostatno vježbana na temelju konkretnih operacija, onda u uzrastu učenika od 6. do 8. razreda dobiva praktično brojanje/računanje svoju kvalitativnu obojenost. Učenik treba upoznati kako kvantitativna, tako i kvalitativna svojstva brojeva i matematičkih operacija.

Ne smije se izgubiti iz vida da je nastava matematike putem redovitih vježbanja izvrsno sredstvo školovanja volje. Kroz nastavu matematike učenik uči oslobađati se nekritičke vezanosti za autoritete.

Geometrija kao dio nastave matematike počinje od 5. razreda i izdvojena je u posebnu nastavnu epohu. Vodeća ideja tog nastavnog područja je razvoj i poticanje sposobnosti konkretnog prostornog predočavanja.

Uvažavajući gore navedeno nastava matematike treba pridonijeti da učenik razvije, stekne ili usvoji sposobnost:

- uočavanje logičkih veza i odnosa između matematičkih veličina
- razvijanje logičkog mišljenja i zaključivanja, te matematičkog načina mišljenja
- uočavanje zakonitosti, uzroka i posljedica
- razvijanje pojmovnog i predodžbenog mišljenja
- usvajanje spoznaja o količinskim i prostornim odnosima
- usvajanje matematičkih pojmova i simbola
- razvijanje vještine usmenog i pismenog računanja
- razvijanje moralnih kvaliteta osobnosti i drugih osobina: pozornost, marljivost, točnost, preciznost, urednost, koncentracija, strpljivost, ljubav prema istini, stvaralačko mišljenje i djelovanje, maštovitost
- stvaranje ravnoteže između sintetičkog i analitičkog načina mišljenja

### ***Ciljevi***

- sačuvati i razvijati prirodnu potrebu za učenjem, istraživački duh i ljubav prema matematici
- upoznavanje osobitosti četiriju osnovnih računskih operacija i pripadnih simbola
- usvajanje pojmova veće, manje, jednako, kraće, duže, uspoređivanje
- izgovaranje brojeva do 100
- upoznavanje prvih dvadeset brojeva
- vježbe zbrajanja, oduzimanja, množenja i dijeljenja u brojevnom prostoru do dvadeset

### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: UPOZNAVANJE KVALITETE PRVIH DVADESET BROJEVA
  - brojanje i prebrojavanje . - zapisivanje brojeva.- veće, manje, duže, kraće, jednako
2. nastavna epoha: UPOZNAVANJE KVALITETE OSNOVNIH RAČUNSKIH OPERACIJA
  - vježbanje računanja do 10
3. nastavna epoha: : UPOZNAVANJE KVALITETE OSNOVNIH RAČUNSKIH OPERACIJA
  - vježbanja računanja do 20

## ***Drugi razred***

### ***Ciljevi:***

- vježbe računanja u brojevnom prostoru do 100
- usvajanje tablice množenja
- usvajanje pojmova desetice i jedinice
- poticanje na maštovitost u rješavanju zadataka
- poticanje urednosti, točnosti i preciznosti u pisanju i govoru

### ***Nastavni sadržaji***

- 1.nastavna epoha: RAČUNANJE U BROJEVNOM PROSTORU DO 50
  - vježbe zbrajanja, oduzimanja, množenja i dijeljenja
  - tablica množenja do 5x5
- 2.nastavna epoha: RAČUNANJE U BROJEVNOM PROSTORU DO 100
  - vježbanje zbrajanja, množenja, oduzimanja i dijeljenja
  - uspoređivanje brojeva, predhodnik, sljedbenik
  - tablica množenja do 10x10
- 3.nastavna epoha: VJEŽBANJE
  - Vježbanje, ponavljanje i produbljanje nastavnih sadržaja
  - usvajanje pojma dekadskog mjesta (jedinice, desetice)

## ***Treći razred***

### ***Ciljevi***

- jasnoća i preciznost u računanju u svezi s epohom gradnje i obrade zemlje
- upoznati zakonitosti među brojevima i njihovim odnosima, zakonitosti računskih operacija
- razvijati i jačati istraživački duh
- oblikovanje matematičkog mišljenja i zaključivanja
- vježbanje pismenog i usmenog računanja
- upoznavanje s mjerama i njihovo praktično korištenje
- jačanje pažnje, koncentracije, pamćenja i volje

### ***Nastavni sadržaji***

#### ***1. nastavna epoha: MJESNE VRIJEDNOSTI - KUĆA BROJEVA***

- pismeno zbrajanje i oduzimanje do 1000
- Rimske brojke

#### ***2. i 3. nastavna epoha : PISMENO MNOŽENJE I DJELJENJE***

- mjere za dužinu, obujam, masu i vrijeme
- pismeno množenje jedno i dvoznamenkastim brojevima
- dijeljenje s jednoznamenkastim brojem

## ***Četvrti razred***

### ***Ciljevi***

- poticanje inicijative i kreativnosti
- pismeno računanje do 1.000.000
- uvođenje pojma razlomaka, četiri osnovne računске operacije s razlomcima s istim i različitim nazivnicima (jednostavniji primjeri)
- vježbe usmenog računanja
- dijeljenje s višeznamenastim brojevima
- razvijanje sposobnosti brzog i racionalnog računanja

### ***Nastavni sadržaji***

#### ***1. nastavna epoha: PISMENO I USMENO RAČUNANJE DO 1.000.000***

- osnovne računске operacije do 1.000.000
- višekratnici

#### ***2. nastavna epoha RAZLOMCI 1.***

- zbrajanje i oduzimanje razlomaka jednakih nazivnika. - mješoviti brojevi. - proširivanje i skraćivanje razlomaka



3. nastavna epoha: RAZLOMCI 2.

- svolenje razlomaka na zajednički nazivnik. - zbrajanje i oduzimanje razlomaka razločitih nazivnika (jednostavniji primjeri).
- množenje i dijeljenje razlomaka.
- svojstva računskih operacija (asocijativnost, komutativnost.)

### ***Peti razred***

#### ***Ciljevi***

- uočavanje pravilnosti geometrijskih oblika
- vježbanje sigurnosti pokreta u crtanju bez geometrijskog pribora
- razvoj sposobnosti predočavanja prostornih odnosa
- produbiti i učvrstiti računanje s prirodnim brojevima, decimalnim brojevima i razlomcima
- njegovanje estetskih i moralnih vrijednosti, točnosti, preciznosti i urednosti

#### ***Nastavni sadržaji :***

1. nastavna epoha: SKUP PRIRODNIH BROJEVA

- računanje s prirodnim brojevima i primjena svojstva računskih operacija. - djeljivost broja

2. nastavna epoha: GEOMETRIJA

- osnovni pojmovi o geometriji. - osnovni geometrijski likovi (trokut, kvadrat, krug). – kutovi. - opseg i površina. - Pitagorin poučak (jednakokraca pravok. trokut)

3. nastavna epoha: DECIMALNI BROJEVI

- usvajanje pojma decimalnog broja. - računanje s decimalnim brojevima

### ***Šesti razred***

#### ***Ciljevi***

- razvijanje logičkog mišljenja i zaključivanja
- spoznaja opće važećih odnosa i njihovo opisivanje pomoću formula, definicija i poučaka
- prijelaz od predodžbenog ka pojmovnom mišljenju
- točnost i preciznost u geometrijskom crtanju pomoću pribora
- jačanje samopouzdanja
- uočavanje uzročno posljednjih veza

#### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: SKUPOVI N I Q

- računanje s prirodnim brojevima, decimalnim brojevima i razlomcima

2. nastavna epoha: POSTOTNI I KAMATNI RAČUN

- pojam omjera i razmjera, pravilo trojno. - pojam proporcionalnosti. - izračunavanje postotka i kamata

3. nastavna epoha: GEOMETRIJA

- mjerenje kuta, konstrukcije . - simetrala dužine i kuta. - trokut i četvorokut. - sukladnost. - površine

### ***Sedmi razred***

#### ***Ciljevi***

- usvajanje metoda promatranja, analiziranja i generalizacije
- razvoj pojmovnog mišljenja
- uloga matematike u znanstvenim metodama (tvrdnje, dokazi, definicije)
- razvijanje smisla za lijepo
- razvijanje istinoljubivosti i pravednosti

#### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: CIJELI I RACIONALNI BROJEVI I JEDNADŽBE S JEDNOM NEPOZNANICOM

- Osnovni pojmovi knjigovodstva
- Potencije, kvadriranje i korjenovanje

2. nastavna epoha: GEOMETRIJA

- mnogokuti. - krug i kružnica. - Pitagorin poučak (promatranje površina)

### ***Osmi razred***

#### ***Ciljevi***

- doživljavanje i dokazivanje zakonitosti
- njegovanje dijaloga
- razvijanje učenikove sposobnosti i smisla za socijalni život zajednice
- jačanje interesa za matematički način mišljenja

#### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha:

- Pitagorin poučak i njegova primjena
- Linearna funkcija i jednačba pravca
- Sustav dvije jednačbe s dvije nepoznanice
- Monomi i polinomi

2. nastavna epoha: GEOMETRIJA

- kongruentne slike. - presjek stošca. - preslikavanja ravnine. - geometrijska tijela

## **5. ZEMLJOPIS (5. - 8. razreda)**

### **SVRHA**

Zemljopis je nastavni predmet u kojemu se povezuju sadržaji povijesti, biologije, astronomije, etnologije (poznavanje kulture pojedinih naroda), literature, umjetnosti i glazbe. Pored upoznavanja različitih dimenzija života naroda širom svijeta i njihove povezanosti s geografskim obilježjima učenici trebaju postepeno usvajati (sve točnije) predodžbe konkretnih prostora u svemiru. Zemlja je dio svemira i zato učenik treba upoznati ovisnost Zemlje o svemirskom prostoru i utjecajima iz svemira (osnove astronomije). Razumijevanje planeta Zemlje, kao dijela svemira kojemu čovjek pripada temelj je za razvoj osjećaja odgovornosti za Zemlju, za razumijevanje međuovisnosti pojava u svemiru i za razumijevanje međiovisnosti čovjeka i okoline.

Nastavom zemljopisa treba poticati i razvijati kod učenika višestruke interese spram svijeta koji učenika okružuje i poticati i razvijati odvažnost da u njemu djelatno (aktivno) sudjeluje.

Nastava zemljopisa treba utjecati na moralni razvoj učenika; poglavito treba pridonijeti razvoju osjećaja upućenosti naroda na zajednički život i nužnosti međusobne gospodarske pomoći. Upoznavanje geografskih obilježja pojedinih prostora i njihovih kulturnih značajki treba omogućiti učeniku iskustvo (posredno i neposredno) kulturnih kontakata i kulturne razmjene (multikulturalnost, učenje jednih od drugih).

U tom smislu nastavi zemljopisa pripada mjesto središnjeg nastavnog predmeta za razvijanje humanosti i partnerstva s prirodom.

### ***Peti razred***

#### ***Ciljevi***

Učenik treba upoznati svoju domovinu, kao dio svijeta kojemu pripada, tako dobro da iz njegova poznavanja i razumijevanja nastane spoznaja o povezanosti reljefa, klime, načina života ljudi, gospodarstva i kulture.

U središtu pozornosti je Hrvatska kao srednjoeuropska zemlja: srednjoeuropska obilježja Hrvatske i karakteristična područja i geografski oblici treba egzemplarno obraditi tako da učenik upozna osnovne geografske pojmove.

#### ***Nastavni sadržaji***

##### ***1. nastavna epoha: SREDNJA EUROPA***

- topografija domovine (Hrvatska): hrvatska himna (ILijepa naša ) - nastanak hrvatske himne, hrvatski grb i zemljopisna obilježja u hrvatskom grbu i himni
- rijeke: geografska obilježja rijeka i njihovo značenje za život stanovnika
- hrvatske rijeke kao granice i kao veza sa susjednim zemljama;

- polariteti: brdske i ravničarske rijeke, ušća u rijeke i u mora; otoci i obala ;
- klimatske razlike kontinentalnog i mediteranskog dijela Hrvatske
- prometnice, granični prijelazi, prometnice između otoka i obala, gospodarstvo;
- izrada zemljovida cesta, pruga, luka (samostalni istraživački rad učenika po pojedinim temama; projekt-nastava)
- nizinski, brdski, obalni dio Hrvatske: način života, gospodarstvo - nekad i danas
- osobitost pojedinih regija s obzirom na način života ljudi, biljni svijet, tlo, gospodarstvo u hrvatskim regijama
- zemljopisne osobitosti Hrvatske u odnosu na susjedne zemlje
- srednjoeuropska i sredozemna obilježja Hrvatske
- kulturne osobitosti pojedinih hrvatskih regija (pjesme, priče i pripovijesti iz pojedinih regija i o pojedinim regijama)

### *Šesti razred*

#### *Ciljevi*

Učenik treba promatrati i upoznati Srednju Europu kao dio Europe, a Europu kao dio svijeta. Sukaldno tomu treba ostvariti sustavni pregled dijelova svijeta, koji se prikazuju sa stajališta topografsko-morfoloških obilježja (povezuju se astronomija i geologija).

Učenik treba upoznati gospodarstvo pojedinih europskih zemalja (egzemplarni pristup) i spoznati ovisnost gospodarstva o klimi, vegetaciji i zemljopisnim obilježjima.

#### *Nastavni sadržaji*

##### *1. nastavna epoha: EUROPA I SVIJET*

##### *Fizička karta Europe*

- Europa u obzoru polariteta ( sjeverna i južna Europa; istočna i zapadna Europa; )
- europske zemlje : Španjolska, Italija; Island, Skandinavske zemlje; Mađarska: zemljopisna obilježja, -oblici krajolika pod utjecajem vode, zraka, svjetla/topline i čvrstoće gorskih masiva i pojedinim područjima - gospodarstvo, povezanost gospodarstva pojedinih europskih područja, prometnice, kulturna obilježja pojedinih naroda i multikulturalnost europskih naroda.
- Europa u pjesmama, pričama i u dramskoj literaturi (scene iz dramskih djela)

##### *Svijet*

- oblik i položaj kontinenta i mora, morske struje
- povezanost: vegetacijskog pojasa, položaja sunca, klimatskih uvjeta
- dublji slojevi gorja: mlađa i starija gorja
- velike rijeke i individualna obilježja rijeka
- tropske kiše, savane, australske vatrene kiše, slane pustinje (kao eko sustavi)
- krčenje i pretvaranje u stepu (na markantnim primjerima)
- rudna blaga i trgovinski odnosi

- uspostava prometnih veza ( na primjima: Transsibirska željeznica, Sueski kanal, Panamski kanal)
- pjesme i priče iz stranih/prijateljskih/ kultura

### ***Sedmi razred***

#### ***Ciljevi***

Učenik treba ostvariti prijelaz od razumijevanja gospodarskih odnosa prema kulturnim odnosima pojedinih djelova svijeta. Ovdje put ide od doživljaja i razumijevanja čovjeka na zemlji do poštivanja njegove kulture:

- povezati zemljopisni i kulturni odnosno povijesni aspekt: razdoblje velikih otkrića i prijelaz od ptolomejske ka kopernikanskoj slici svijeta
- upoznavanje karaktera različitih naroda i njihovih kulturnih dosega

#### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: AFRIKA I AZIJA

- različiti oblici života u području crnog afričkog stanovništva i islamske Afrike u različitim vegetativnim zonama (npr. Pigmejci, nomadski narodi, ratarstvo, stanovništvo u oazama, rudarska područja);

-utjecaji i učinci različitih religija i tradicija; kulturna obilježja Afrikanaca;

- suočavanje sa zapadnim razumijevanjem svijeta; primjeri svrhovitog (planiranog) razvoja:

Azija:

- velika zemljopisna područja u njihovim kulturno-zemljopisnim polaritetima (npr. budizam, hinduizam, islam, jugoistočna Azija i vodeni element, gusta naseljenost istočne Azije i sl.)

- suovisnost/odnos čovjeka i prirode

- izmjenjena uloga azijskih naroda u suvremenom svijetu

#### ***ASTRONOMIJA***

- sunčeva putanja pri izlasku i zalasku;- fenomenološko promatranje (sa zemlje) sunca i zvijezda na sjevernoj i južnoj hemisferi ,

- mjesec, mjesečev put, mjesečeve mjene i utjecaji na plima i oseka

- prelazak od ptolomejskog prema kopernikanskoj slici svijeta

### ***Osmi razred***

#### ***Ciljevi***

- razvijeni interes za probleme u svijetu kao probleme koji su od neposrednog značaja za učenika zahtjevaju od nastave zemljopisa da potakne na dijalog: ja -svijet. Učenik treba učiti različite vrijednosti svjeta, razumijevanje i poštivanje različitih naroda i tako pronaći svoj kulturni identitet i odnos prema vlastitoj kulturi. Poticanje sposobnosti mašte i stavralaštva treba uslijediti tako da se geografija upoznaje sa stajališta polariteta, rasta i metamorfoza (preobrazbi).

#### ***Nastavni sadržaji***

!. epoha: AMERIKA - OD SJEVERNE DO JUŽNE AMERIKE (OD POLA DO POLA)

- tipični krajolici sjeverne i južne Amerike (fiktivno putovanje od pola do pola)
- rasčlamba dvostrukog kontinenta i njihov životinjski i biljni svijet
- seoba indijanaca i njihova udaljenost u različitim područjima
- motivi španjolsko-portugalskih i englesko-francuskih osvajača i posljedice osvajanja (rudna blaga, tehnike privredjivanja, uništavanje prirode);
- nastanak američkih nacija; različita kulturna obilježja različitih naroda i njihov razvoj

### **ASTRONOMIJA**

- orijentiranje prema noćnoj slici zvijezda (astronomija starih mornara); zodijak, ekliptik
- astronomski položaj zemlje u kosmosu
- kretanja i vrijeme okretanja planeta
- ritam u kosmosu, sunčeva i mjesečeva pomračenja

## **6. POVIJEST (od 5. do 8. razreda)**

### **SVRHA**

Prava nastava povijesti počinje nakon što je učenik (u nastavi poznavanje prirode i društva, a posebno u sadržajima upoznavanja zavičaja) stekao prve povijesne predodžbe. Put vodi od mitologije do racionog poimanja povijesti, od ranih viskorazvijenih kultura preko klasične antike i srednjovjekovlja sve više i više u stvarnost naše suvremene materijalne civilizacije i njezinih političko-socijalnih odnosa.

Nastava povijesti treba pridonijeti učenikovu doživljavanju i razumijevanju da *biti čovjek* znači - stalno se razvijati i da se ideja o čovjeku razvija u sveobuhvatnim povijesno-kulturnim procesima multikulturelnih naroda. U tom smislu povijest je ujedno i antropologija te sadržajno treba biti povezana s učenikovim procesom stjecanja vlastitog identiteta.

Metodički treba ostvariti prijelaz od predstavljanja povijesti u slikama do sve više kauzalno-racionalno orijentiranog mišljenja.

### ***Peti razred***

#### ***Ciljevi***

Uvažavajući razvojne zakonitosti učenika 5. razreda nastava povijesti treba omogućiti:

- usvajanje pojma vremena i prostora u kojem su se razvijale stare kulture . - razumijevanje i uvid kako je naša suvremena kultura uspostavljena na tekovinama ranijih kultura . - uspostavljanje odnosa poštivanja ranijih kultura utjecati na moralni razvoj u smislu odgovornosti za kulturu . - razviti svijest da je kultura ono što je istinsko ljudsko i da je kultura tekovina cijelog čovječanstva

U središti nastave povijesti su STARE KULTURE (kulture prvih pisama) .

### *Nastavni sadržaji*

1. nastavna epoha: OD MITA DO POVIJESTI

2. nastavna epoha: GRČKA POVIJEST

- pretpovijesno doba: čovjek u pradavna vremena; način života i rada: odjeća, oruđa i oružja, obrađivanje tla, uzgoj domaćih životinja, kultura i umjetnost;. - mitološki sadržaji iz staroindijskih vedskih tekstova; Upanišade i Bhagavadgite; nastanak kasta, Budhin život;. - staroiranska kultura, nastanak prvih stalnih naselja; počeci poljodjelstva i stočarstva; Zaratustrin život; tekstovi iz Aveste. - gradske kulture Mezopotamije; ep o Gilgamešu; klinasto pismo;. - motivi iz staroegipatske mitologije; primjeri velikih kulturnih dostignuća; izgradnja državnog sustava (povezano s nastavom zemljopisa); - život i kultura starih Grka: ilijada i Odiseja, nastanak grčkog polisa (Sparta, Atena), likovi i događaji iz perzijskih ratova, Periklovo doba, Aleksandar i širenje grčke kulture (helenizam). - hrvatski povijesni korjeni u razdoblju helenizma

## *Šesti razred*

### *Ciljevi*

Sukladno središnjoj orijentaciji cjelokupne nastave na razvoj kauzalnog mišljenja, i nastava povijesti u 6. razredu orijentira se na razvoj povijesnog odnosno kauzalnog mišljenja. Vremensko razdoblje koje se u ovom uzrastu obrađuje obuhvaća oko 2000 godina i u okviru tog velikog razdoblja učenik povijest upoznaje sa stajališta ljudskih sukobljenosti i suprotnosti. Ključni princip koji učenici trebaju na ovom uzrastu shvatiti je dualitet i osnove dijalektičkog principa. Ukratko, središnji cilj nastave povijesti je da učenik postigne sposobnost otkrivanja i razumijevanja povijesnih zakonitosti. Cilj je dakle nastavom povijesti pridonijeti razvoju sposobnosti kauzalnog mišljenja. Središnja tema je RIMSKA KULTURA I SREDNJOVJEKOVLJE i realizira se u dvije nastavne epohe.

### *Nastavni sadržaji*

1. nastavna epoha: OD RIMA DO SREDNJEG VIJEKA

- osnivanje Rima: Romul i Rem ; sedam mitskih kraljeva, patriciji, plebejci;. - nastanak rimskog carstva i nastanak rimskih zakona. - borbe između Rima i Kartage (Hanibal i Scipio). - građanski ratovi i socijalne reforme. - Cezar i početak novog sustava vladavine. - širenje kršćanstva u rimskom carstvu (Sv. Pavle). - pad Rima, Huni i Goti; seobe naroda. - hrvatski krajevi u vrijeme rimske vladavine. - Muhamed i širenje islama. - dolazak Hrvata, način života, državni ustroj, pokrštavanje Hrvata

- Franci, Karlo Veliki i obnova rimskog carstva. - kultura samostana (reforme iz Clunyja). - borbe između papa i careva. - križarski ratovi - viteštvo i viteški redovi; susret istoka i zapada; Hrvatska u vrijeme križarskih ratova;. - počeci gradske kulture. - širenje povijesti sa Sredozemlja prema

sjeverozapadnoj i srednjoj Europi. - hrvatski vladari - franački vazali; Ljudovit Posavski. - samostalna Hrvatska u vrijeme narodnih vladara. - kraj hrvatske samostalnosti, pogibija Petra Svačića. - Hrvatsko-ugarska nagodba. - pojava Turske i Austrije na hrvatskim granicama

### ***Sedmi razred***

#### ***Ciljevi***

Kao odgovor na potrebu djeteta za uspostavljanjem veze s vanjskim svijetom na temelju vlastite sposobnosti prosuđivanja (a ne na temelju pukog vjerovanja u autoritet) središnji cilj nastave povijesti je pobuđivanje interesa za svijet. Povijest Novog vijeka je za ostvarivanje te zadaće najpogodnija, jer u središtu pozornosti je nastajanje novog (a isti proces se odvija na individualnom razvoju učenika u ovom dobu). Radi se o tome da se učenik uputi u novo, u otkrića, istraživanja, umjetnost, nove oblike privređivanja i crkveni život.

#### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: ***Novi vijek (otkrića, pronalasci, reformacija, renesansa):***

- povijest velikih otkrića ; sagledavanje njihovih posljedica za autohtono stanovništvo i posljedica kolonizacije (primjer: Bartolomeo de la Casas). - pronalazak štamparskog stroja (egzemplarna analiza karaktera jednog modernog pronalaska i njegove posljedice sve do suvremenog doba - kauzalno promatranje); ostali značajni pronalasci. – Renesansa. - primjeri nastanka moderne prirodne znanosti (Gallilei, Kepler, Kopernik). - Ivana Orleanska i povijesno značenje njezina čina. - Jan Hus, Martin Luther . - uspostava novih gospodarskih oblika (egzemplarno: Euggena, Medici). - tridesetogodišnji rat (Hrvatska: Matija Gubec,.. )

### ***Osmi razred***

#### ***Ciljevi***

- pojmiti suvremenost kao rezultat povijesnih procesa (u kauzalitetu s prethodnim razdobljima i kulturnim stupnjevima)

- razvijanje sposobnosti samostalne prosudbe i razvijanje sposobnosti kauzalnog mišljenja (uzrok-posljedica)

- utjecaj tehničkih pronalazaka i otkrića na način čovjekova života; socijalne i kulturne promjene

- osvještavanje kauzalnih odnosa s različitih stajališta: posljedice pronalazaka sa stajališta daljnjeg razvoja znanosti, tehnike i tehnologije.- socijalne posljedice pronalazaka.- pozitivni aspekt pronalazaka i otkrića (medicina, kemija, zadrugarstvo, itd.)- negativni aspekt otkrića i pronalazaka (bijeda radništva, transporti robova, pustošenje izvora sirovina itd.)

- upoznavanje s rezultatima suvremenih povijesnih istraživanja.

#### ***Nastavni sadržaji***



nastavna epoha : OD TRIDESETGODIŠNJIH RATOVA DO SUVREMENOG DOBA

- razvoj parnog stroja, razvoj tehnike, gospodarstva i prometa. - socijalne posljedice: nastanak tvornica.- posljedice nastanka tvornica za prirodnu okolinu. - razvoj suvremenih tehnologija: pronalasci (elektricitet, kemija, atomska energija); biografije poznatih pronalazača (Edison, Liebig, Curie, Tesla; itd.). - blagostanje u visokorazvijenim zemljama odn. siromaštvo u nerazvijenim zemljama (problem: sjever - jug). - međunarodna gospodarska mreža (egzemplarno: nafta) - međuovisnost različitih regiona svijeta: pozitivni i negativni aspekti
- politički razvoj u 20-om stoljeću: (1) posljedice Prvog svjetskog rata (nacionalsocijalizam; Hitler; načini djelovanja nacista, holokaust); (2) Drugi svjetski rat; otpor
- snaga individualne inicijative (primjeri borbe za spas i zaštitu okoline, građanske inicijative, itd.). - velike ličnosti našeg stoljeća: Mahatma Gandhi, Albert Schweizer, Martin Luther King, i ostale velike ličnosti našeg stoljeća
- Hrvatska od industrijske revolucije do danas: Austro-ugarsko razdoblje, prva i druga Jugoslavija, borba za samostalnost, domovinski rat, konstituiranje samostalne države Hrvatske

## 7. BIOLOGIJA (4. do 8. razreda)

### **SVRHA**

Nastava biologije počinje na razvojnom stupnju kada dijete ima potrebu uspostaviti intencionalni odnos s okolinom (otprilike 10. godina) Svrha je nastave biologije kod učenika razviti doživljaj pripadništva prirodi koja ga okružuje i omogućiti mu upoznavanje i istraživanje prirode.

Nastavu treba osmisliti tako da se polazi od čovjeka i da se prirodna carstva sagledavaju u odnosu na čovjeka, koji i sam predstavlja dio prirode. Dakle, nastavom treba ostvariti približavanje čovjeka i prirode koja ga okružuje, a ne distancu. To pretpostavlja doživljajnu nastavu kojom će se jačati emocionalni i odgovorni odnos djeteta spram prirode i osjećaj međusobne povezanosti čovjeka i prirode.

Nastava biologije počinje s temama koje su djetetu bliske, sa zoologijom i učenjem o čovjeku, ide preko botanike do mineralogije. U sedmom i osmom razredu u središtu je učenje o čovjeku. Metodički postupak je fenomenološki - omogućuje da dijete prirodne pojave promatra neposredno i slobodno od bilo koje znanstvene teorije, da promatranje bilježi (dokumentira) i razumijeva prirodne fenomene s obzirom na njihov karakter. Krajnja svrha nastave biologije da učenik nauči postavljati pitanja i put traženja odgovora na njih. U središtu pozornosti su slijedeća pitanja:

- (1) Kako stoji pojedinačna prirodna pojava u odnosu na cjelokupnu vrstu (npr. ruža u svezi sa biljkama);
- (2.) u odnosu na vrijeme,
- (3) u odnosu na sva prirodne vrste (na cjelokupno prirodno carstvo), i
- (4). u odnosu na čovjeka

## ***Ciljevi***

Preko egzemplarnog opisa životinja pojasniti za koje (ljudske) funkcije je životinja specijalizirana. Na temelju promatranja životinjskog svijeta glede rasčlanjenosti čovjekovog fizičkog tijela na sustav glave, sustav trupa i udova omogućiti učeniku doživljaj jedinstvenosti čovjeka: čovjek nema unaprijed zadani kod ponašanja kao životinja, nego je po svojoj nespecijaliziranosti i univerzalnosti slobodno biće. Učenik treba i to je važno upravo na ovom razvojnom stupnju doživjeti (spoznati) da je čovjek kao fizičko biće ekstrakt i sintetički rezime cjelog životinjskog svijeta i da se on nalazi na višoj razini razvoja.

## ***Nastavni sadržaji***

### 1. nastavna epoha: KOMPARATIVNA ANALIZA ČOVJEKA I ŽIVOTINJA

Čovjek rasčlanjen na glava, trup I udove; organizacija važnih funkcija (nervni sustav, sustav disanja i krvotoka, probavni trakt, različitost uporabe udova)

-usporedno upoznavanje čovjekovih funkcija i životinjskog svijeta:

- "glava-životinje" - na primjeru hobotnice

- "tijelo-životinja" - na primjeru ovce (dominacija izmjene materije)

- Miš (dominanca nervozne uzbuđenosti - reaktivnosti/

- sličnost prednjih i zadnjih ekstremiteta kod nekih životinja (svrhovito korištenje)

- ruke i ramena kao metafora čovjekove slobode

## ***Peti razred***

## ***Ciljevi***

Temeljni cilj nastave je omogućiti učeniku da razvije osjećaj pripadnosti Zemlji, i njoj pripadajućem biljnom svijetu (što je danas jedan od bitnih uvjeta života ali i preživljavanja).

Drugi značajan cilj je razviti način promatranja rasta i razvoja biljke kao procesa koji je djetetu u razvoju blizak a ne stran. Treba pri tomu izbjeći površne analogije, a umjesto toga to treba kao pitanje sa djetetom razvijati.

## ***Nastavni sadržaji***

### 1. nastavna epoha: POZNAVANJE ŽIVOTINJA

- nastavak promatranja životinja u odnosu prema čovjeku ( egzemplarno, a ishodište je rasčlanjenost na glavu, trup i udove: orao, lav, govedo) :

(1) **orao** (dominacija oka i disanja); - ptica grabežljivice (velika virtuoznost u zračnom prostoru). - ptice pjevice (sklad s okolinom, s godišnjim dobima, gradi gnijezda ili pjevu) . - vodenrice ili ptice plivačice (njihove plivačke sposobnosti) . - ptice koje žive na zemlji/trkačice (naglasak na sposobnosti trčanja)

(2) **lav** ( dominancija sustava disanja i cirkulacije), iza poznavanja lava može se egzemplarno upoznati:

- divlje mačke /leopard, tigar/ . - vuk, lisica.

**(3) govedo** (dominacija organa varenja), . - divokoze, alpski kozorošci .

- srne, jeleni i antilope

2. nastavna epoha: BILJNI SVIJET I ODNOS BILJKE I ČOVJEKA

(a) upoznati prirodne životne prostore biljaka; (b) upoznati rast biljke i uvjete rasta biljaka: sastav tla, vlažnost, svjetlo i toplina

- život biljaka kroz godišnji ritam. - promatranje i opisivanje biljnog svijeta: korijen biljke, stapka, lišće, oblici cvjetnih glavica. - razlika između cvijeta drveta i cvijeta livade i šume. - što je biljka ? - nastanak hrane u zelenoj biljci. - razmnožavanje biljaka. - promatranje, opisivanje i crtanje promatranih biljaka: plijesni, alge, gljive, lišajevi, mahovine, papratnjače, preslica, četinari, porodica ruža i porodica ljiljana.

## - *Šesti razred*

### *Ciljevi*

Dalje nastavljajući promatranje biljaka. Učenik na početku razvoja sposobnosti kauzalnog mišljenja postavlja sada druga pitanja o biljkama. Spoznajući uzročnosti omogućuje da učenik uspoređuje različite građe biljaka, da razumije odnos građe i stalnog mjesta i njihov poseban odnos prema vremenu (povezano s nastavom zemljopisa, koja nudi također osnove za fizikalno-kauzalno promatranje zemlje. Spoznavanje uzročnosti omogućuje učeniku da uspoređuje različitu građu biljaka, kao i to da njihovu prolaznost odnosno trajanje uspoređujemo. Zato je potrebno pronaći jedno stajalište. To je moguće ako biljni svijet promatramo kroz čitav godišnji tijek zbiljanja u prirodi. Na temelju sadržaja iz zemljopisa učenik stječe mogućnost novih pogleda na biljni svijet (vegetacijske zone, mineralogija).

Nastavni sadržaj se realizira u dvije tematske cjeline odnosno u dvije nastavne epohe: biljni svijet (botanika) i učenje o stijenama (mineralogija)

### *Nastavni sadržaji*

1. nastavna epoha: BOTANIKA I MINERALOGIJA

- razne vrste bilja i tipovi cvatnje. - linearno srodni monokotyledoni (proljeće). - križasto cvjetanje (rano ljeto). - razne trave, cvjetanje pogodno leptirima (jezikoliko, korpasto cvjetanje - visoko ljeto). - ostalo korpasto ili usnoliko cvjetanje (druga polovica visokog ljeta). - sve ostale važne biljke koje spadaju u izbor prehranbenog lanca ili imaju svojstvo ljekovitih trava..- različiti oblici kamenja koji oblikuju brda i karakterističnosti tla. - sastav kamena i kristalnog škriljevca, glinenac, kremen, tinjac . - kreč . - prakamenje u kojem nalazimo i drago kamenje. - vulkansko tlo. - drago kamenje (obrada)

## *Sedmi razred*

### *Ciljevi*

U središtu procesa učenja nalazi se učenje o čovjeku s posebnim naglaskom na odnos čovjeka prema okolini, na međusobnost i način povezanosti čovjeka i okoline iz koje on crpi svoju hranu i koja na različite načine djeluje na njegovo zdravlje odnosno na bolest.

Cilj je nastave da učenik upozna konkretan utjecaj biljaka na čovjeka, njihov iscjeliteljski učinak u svezi sa prehranbenim procesom. U tom smislu učenik se treba upoznati s prehranom i procesom prehrane u probavnom traktu, te pitanje prehrane postaviti u odnos s ugljikohidratima, bjelančevinama i mastima (ta skladna kompozicija se vidi u prvobitnoj hrani-mlijeku).

### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: PREHRANA I NAUKA O ZDRAVLJU

- socijalne funkcije u kulturi prehrane. - dišni sustav. - krvotok i krvožilni sustav. - organi izlučivanja i spolnost. - centralni živčani sustav. - ljekovito bilje i liječenje biljem. - projekt- praktična nastava: uzgajanje začinskog bilja u školskom vrtu.

## ***Osmi razred***

### ***Ciljevi***

Učenik se na ovom razvojnom stupnju suočava s procesom tjelesnog razvoja i nesklada između tjelesnog, osjećajnog i misaonog razvoja. Glavna pedagoška zadaća nastave biologije je da pomogne razumijevanje procesa rasta i razvoja kod učenika i tako doprinese harmoniziranju učenikovog razvoja. Stoga se nastava biologije opet vraća na humanu biologiju (poznavanje čovjeka<sup>9</sup> i posebna pozornost se posvećuje mišićnom sustavu i kosturu (što je povezano s promjenama u rastu i razvoju na tom stupnju)

### ***Nastavni sadržaji***

1. nastavna epoha: UČENJE O ČOVJEKU

- kostur i mišićna struktura sa stajališta djetetova razvoja (stjecanje sposobnosti uspravnog hoda). - oblik pršljenova i težine tijela. - ramena i ruke (pokret pronacije i supinacije kod donjeg dijela ruku). - predio zdjelice i kosti nogu sa mišićnom strukturom stražnjice. - pokretljivost i mirovanje pri hodanju i stajanju (krajnja rotacija u koljenu). - noga (nožni luk). - čovjekova lubanja . - kosti obraza. - mišićna struktura čitavog tijela . - građa i funkcija ljudskog oka. - građa i funkcija ljudskog uha.

## **8. FIZIKA (6. do 8. razreda)**

### ***SVRHA***

Nastava prirodnih znanosti počinje u dobi u kojoj dijete stječe sposobnost kauzalnog promatranja svijeta. Uočavanje i otkrivanje prirodnih zakonitosti služe razvijanju i snaženju sposobnosti kauzalnog mišljenja i to tako da se razvija kvalitativno razmišljanje, uvažavajući

međudnos čovjeka i svijeta. Cjelokupna nastava fizike ne polazi od teorija i modela nego od doživljenih i promatranih fenomena. Gdje god je moguće komparativno se obrađuju suprotnosti. Iako se ukazuje na pojedinačne discipline datog predmeta, teži se tome da iste ne ostanu izolirane već se školuje promatranje pojava koje nadilaze sam predmet. Iz tog razloga treba uspostaviti vezu između umjetnosti i tehnike.

Nastava fizike se temelji na slijedećim načelima:

- Mjesto kvantitativnih predodžbi prirodnih pojava (preko modela) trebaju zauzeti misaoni procesi koji se mogu doživjeti i osjetiti, a koji se nadovezuju na opažanje;
- u djetetu treba prvo oživjeti emocionalni odnos spram prirodnih fenomena;
- nastava se temelji na njegovanju osjetila, na kvaliteti osjetilnog opažanja;

### **Šesti razred**

*Moto : FIZIKALNO (NE MEHANIČKO) PROMATRANJE SVIJETA*

#### **Ciljevi:**

Promatranje akustičkih optičkih, toplotnih, magnetskih i elementarnih (statičkih) električkih fenomena. Unatoč diferenciranju na posebna područja treba gdje god je to moguće uspostaviti povezanost s tehnikom i umjetnosti.

#### **Nastavni sadržaji**

##### **Akustika:**

- Osnovni akustički fenomeni (titraj, visina zvuka, glasnoća, boje zvuka, poznati glazbeni instrumenti)
- Preko upoznavanja glazbenih instrumenata učenik otkriva **titraj** (kao fizički ekvivalent zvuku)
  - odnos između zvučnog tijela i jačine glasa, visine i boje zvuka. - intervali na monokordu. - provodljivost zvuka. - rezonancija. - fizikalno-fiziološka svojstva grkljana

##### **Optika**

- Pojmovni par: svjetlo - tama (kao opreka/suprotnost).- šestodjelni krug boje (pogled kroz prizmu).- pojam: komplementarne boje.- nastajanje boja na mutnim medijima kod "protusvjetla" i bočnog osvjetljavanja. - geometrijska optika. - nastajanje sjena, šarene i obojene sjene

##### **Toplina**

- Pojmovi: hladno- toplo (kao opreke). - izvori topline (egzemplarno: izgaranje i trenje kao izvori topline) . - nastajanje/stvaranje hladnoće

##### **Magnetizam**

- magnetiziranje preko prirodnog željeznog magneta. Svojstva/značajke.. - Uobičajeni oblici magneta i kompas (bez kućišta) . - pojmovi: sjeverni i južni pol. - zakoni privlačenja i odbijanja. - magnetsko polje zemlje

##### **Elektricitet**

- Fenomen uporabnog elektriciteta

## ***Sedmi razred***

### ***Ciljevi***

Nakon obrade daljnjih sadržaja iz akustike, optike, termike, magnetizma i elektriciteta u središte nastave dolazi Mehanika ukoliko se odnosi na staru "umjetnost dizanja" gdje je misaoni udio unaprijed vidljivo veći.

### ***Nastavni sadržaji***

nastavna epoha: UVOD U MEHANIKU

- poluga . - decimalna vaga. - kosina . - dizalica. - koloturnik, koloturi i Koloturiranje. - klin, vijak, prijenos snage, prijenos na zupčanike. - funkcioniranje sata putem utega (= sinteza funkcije "jednostavnih strojeva koji su gore obrađeni). - uspostavljanje formula za poluge i kosine. - "Zlatna pravila" mehanike

(*Nastavak i proširenje tema iz 6. razreda* )

### ***Akustika***

- Chladnijeve zvučne figure. - sirena. - gramofon (projekt-nastava; praktično se izrađuje u nastavi). - usmjeravanje zvuka i jeka

### ***Optika***

- sjene i polusjena. - Prelamanje/refleksija svjetlosti na ravnim, udubljenim i izbočenim zrcalima . - Ljudsko oko.- Camera obscura

### ***Toplina***

- rasprostiranje topline. -termometar

### ***Magnetizam***

- deklinacija i inklinacija magnetizma zemlje. - magnetizam kod čvrsto ugrađenih željeznih djelova npr. radijatora

### ***Elektomagnetizam***

- izvori struje. - djelovanje električne struje . - djelovanje magneta, elektomagnet. - tehničke mogućnosti uporabe: grijanje, glačalo, osigurači, ploča za kuhanje. - opasnosti električne struje i munje

## ***Osmi razred***

### ***Ciljevi***

Na prvom mjestu su područja iz hidrostatičke, hidrodinamičke, aerostatičke, aerodinamičke koje se po prvi puta pojavljuju u ovoj razvojnoj dobi i to s jakim naglaskom na praksu.

!. nastavna epoha: statika i dinamika pokretnih medija. Primjena fizike u svim područjima.

### ***Nastavni sadržaji***

### ***Hidrostatika***

- Arhimedov princip/zakon (za vodu i zrak). - hidrostatični uzgon (dubinski pritisak). - spojene posude (hidraulična vaga). - kartezijski ronilac. - težina čvrstih, tekućih i plinovitih tijela. - stabilnost (egzemplar: oblici brodova). - statični pritisak (vode u usporedbi sa zrakom). - princip rada pumpe (egzemplar: hidraulični zidoder). - laminarno i turbulentno strujanje. - stvaranje vrtloga i otpora (u vodi i zraku)

***Meteorologija*** (znanosti o vremenu); obradit će se slijedeće teme (koordinacija sa nastavom geografije):

- stupanj vlažnosti zraka i stvaranje oblaka (rosište). - vrste oblaka (kumulus, cirus, stratus, nimbus i njihove kombinacije). - područje visokog i niskog tlaka (s frontama u vremenskom razvoju). - putevi Ciklona. - vremenske (sinoptičke) karte; prognoziranje vremena. - jačinske skale vjetra po Beanportu, posebni vjetrovi: fen, pasat, tajfun. - klimatske pojave (kopnena, morska; tropska, subtropska, polarna klima)

*(Nastavak i proširenje tema iz 7. razreda)*

### ***Akustika***

- brzina zvuka (u drugim medijima osim zraka). - refleksija zvuka, (jeka) i apsorpcija. - akustika zgrada, akustika glazbenih instrumenata

### ***Toplina***

- promjena agregatnih stanja; isparavanje; mješanje hladnoće. - anomalije vode i posljedice za prirodu. - prijenos hladnoćodn. topline (provođenje, konvekcija i zračenje). - provođenje i izoliranje topline pomoću raznih materijala.

### ***Elektricitet***

- djelovanje topline i kemijsko djelovanje električne struje. - magnetsko djelovanje struje primjena. - Morseov uređaj.- zvono.- releji.- instrumenti za mjerenje induktiviteta.- električni motor.- transformator

- uvođenje u pojmove: napon, jačina struje, otpor; mjere napona, jačine i otpora struje

### ***Optika***

- nastanak boja pomoću prizme. - leća, žarište. - virtualna, realna slika. - dalekozor, mikroskop, fotoaparatus (ljudsko oko). - mogućnosti skupljanja sunčeve topline pomoću sabirnih leća (lupa, povećalo) i udubljenog (konkavnog) zrcala

## **9. KEMIJA ( 7. - 8. razred)**

### ***SVRHA***

Kemija kao prirodna znanost ima za cilj povezati učenike s prirodnim procesima koji se u jednom neprekinutom tijeku odvijaju oko njih i u njima. Promatranjem prirodnih fenomena, te

fenomena koje je moguće učenicima prikazati u nastavi, oni će osjetiti pripadnost, sigurnost i razumijevanje za postojanost svijeta u kojem žive.

Stalna mijena tvari koja se događa oko njih, pomoći će im u procesu razumijevanja promjena koja se događaju i u njima samima tijekom odrastanja.

Nastava kemije se (kao i nastave fizike) temelji na slijedećim načelima:

- Mjesto kvantitativnih predodžbi prirodnih pojava (preko modela) trebaju zauzeti misaoni procesi koji se mogu doživjeti i osjetiti, a koji se nadovezuju na opažanje,
- u djetetu treba prvo oživjeti emocionalni odnos spram prirodnih fenomena,
- nastava se temelji na njegovanju osjetila, na kvaliteti osjetilnog opažanja.

## ***Sedmi razred***

### ***Ciljevi***

Uvesti učenike u kemijske procese i postupke koje treba kvalitativno doživjeti i shvatiti i potaknuti ih da na novi način razumijevaju i tumače pojave u prirodi.

Stoga učenik treba kemijske procese promatrati prvo na prirodnim materijalima koje svakodnevno upotrebljavaju (npr. drvo, vuna, papir, kosa i sl. te da pitanja proizilazu iz svakodnevnih promatranih pojava kao npr. vatre.

Istovremeno cilj je nastave kemije uvesti učenike u metodu promatranja i sistematičnog bilježenja promatranog (evidencija o pokusima) - što je uvjet samostalnog rada.

### ***Nastavni sadržaji***

nastavna epoha: ANORGANSKA KEMIJA. PROCES IZGARANJE I REZULTATI

- vatra u njenim različitim oblicima (ugljen gori drugačije nego slama i drvo, smola drugačije od alkohola i nafte, sumpor drugačije od fosfora),
- istraživanje spaljenih ostataka (pepeo, sumpor, ugljični dioksid),
- indikatori (sok crvenog zelja),
- O<sub>2</sub> - CO<sub>2</sub> - kruženje,
- vapnenac, pečenje vapna, nastajanje kiselih plinova i alkaličnog spoja (vapnena lužina). Ostale kiseline (npr. solna kiselina, fosforna kiselina, sumporaste kiseline). - metali (zlato, bakar, cink, bronca, željezo).- kiseline, lužine i njihovo djelovanje na nastanak kristala.- dobivanje i prerada zlata.

## ***Osmi razred***

### ***Ciljevi***

Povezati učenike s prirodom i životnim procesima. Nastava treba razotkriti djelovanje prirodnih sila koje možemo primjeniti u tvarima. Na takav način se mogu raspoznati karakteristična svojstva tvari i njihova povezanost sa životnim procesima.

Učenike treba potaknuti na postavljanje izvornih pitanja i da samostalno eksperimentiraju.



### ***Nastavni sadržaji***

nastavna epoha: ORGANSKA KEMIJA. KEMIJA PREHRAMBENIH PROIZVODA

- od zrna do brašna - različite vrste žitarica, tehnika mljevenja,. - ispitivanje brašna: ljepilo, tjesto,. - dobivanje škroba iz brašna i krumpira, kvaliteta škroba,. - reakcija joda na škrob,. - ljepilo kod bjelančevinska komponenta brašna,. - bjelančevine: mljeko, jaja, meso . - bjelančevine - spojevi dušika. - šećer u prirodi, pretvorba škroba u šećer uz pomoć kiseline, odnos naspram vatre i vode. - postupak vrenja. - sažimanje škroba, bjelančevina, “produkt vrenja”, kvasac kod pečenja kruha. - masti i ulja: biljni “dobavljači miasti”, masti i njen odnos prema toplini i vatri, isto to prema vodi. - sušuća i nesušuća ulja . - proizvodnja sapuna (natronska lužina, mast i toplina). - celuloza, proizvodnja papira.

## ***10. LIKOVNA KULTURA (1. – 8. razreda)***

Nastava likovne kulture u osnovnoj školi svojim sadržajim i aktivnostima značajno pridonosi cjelokupnom i harmoničnom razvoju učenika. Izbor nastavnih tema odnosno motiva, sredstava izražavanja (likovno -tehničkih pomagala i crtačkih tehnika), te metoda rada orijentira se primarno na osobenosti razvoja određenog razvojnog stupnja, ali uzima se u obzir i ritmički tijek školske godine, školskog tjedna i školskog dana.

Likovna kultura je odgojno-obrazovno područje koje ima status jednog od glavnih predmeta, izvodi se od prvog razreda i strukturira se u nekoliko područja: 1. *Slikanje (1. - 8- razreda)*, 2. *Risanje formi (1. - 4. razreda)*, 3. *Risanje (6.-8. razreda)* i 4. *Modeliranje (4. -8. razreda)*.

### ***1. SLIKANJE (1. - 8. razreda)***

#### ***SVRHA***

Za razliku od nastave risanja uključujući i risanje formi koja je shvaćena kao pedagoško sredstvo za razvijanje sposobnosti orijentiranja, za razvijanje fine motorike i čula dodira, nastava slikanja je uspostavljena kao umjetnička aktivnost kojom se učenika potiče i omogućuje mu se slobodno umjetničko stvaranje. Temeljno polazište je da se nastava slikanja ne promatra samo kao pedagoško sredstvo nego sa estetskog stajališta tj. estetsko kao cilj; radi se, dakle, o čisto umjetničkoj djelatnosti. Različite akvarel tehnike moraju odgovarati razvojnoj situaciji učenika.

Učenik treba upoznati duhovna svojstva, kvalitetu boja i doživjeti život boje kao samostalnog likovnog elementa (teorijski osnov je Goetheovo učenje o bojama). Kvaliteta boje ima objektivni karakter i tek na temelju doživljaja kvalitete boje učenik može izabrati boju adekvatnu predmetu (shvaćenom u najširem smislu) i može iz boje pronalaziti adekvatne forme. Tako se u mediju slikanja učenik uči usmjeravati na duhovno, potiče se duševna fleksibilnost i razvija se sposobnost samostalnog, slobodnog izražavanja.

#### ***Prvi razred***

### ***Ciljevi:***

Školovanje osjetila počinje preko kvalitativnog doživljavanja boja:

- treba upoznati i naučiti okarakterizirati duševno kretanje koje je izraženo bojom,
- treba naučiti voditi dijalog između dijela (kao rezultata) i procesa nastajanja dijela, - nastajanje likovnog djela, duhovne kvaliteta i život boje kao samostalnog likovnog elementa u središtu su nastavnog zbivanja.

### ***Nastavni sadržaji***

- slikanje osnovnim bojama: žuto, crveno i plavo. - kontrastne boje (žuto-plavo). - manje konstantne boje (žuto-zelene). - proširenje skale boja preko mješanih boja (osnovne i izvedene boje). - uvođenje u tehniku mokro-mokro slikanje. - slikanje na obojenom papiru. - proces: od priče o bojama do slobodnog umjetničkog oblikovanja/stvaranja

## ***Drugi razred***

### ***Ciljevi***

Nastava se usmjerava na:

- duševno djelovanje u odnosu na kvalitetu i simetriju boja,
- osposobljavanje učenika da prepozna: koji zvukovi boja su samostalni, dodatni, suprostavljeni, a koji imaju izjednačavajući karakter;

### ***Nastavni sadržaji***

Doživljavanje unutarnjeg karaktera boja (kao duševnog djelovanja):

*karakterističnog*: crvene i žute, žute i plave, plave i crvene, narančaste i zelene, zelene i ljubičaste, ljubičaste i narančaste)

*komplementarnog*: crvena i zelena, žuta i ljubičasta, plava i narančasta,

*bezkarakternog*: žuta i narančasta, narančasta i crvena, crvena i ljubičasta ljubičaste i plave, žute i zelene, plave i zelene).

## ***Treći razred***

### ***Ciljevi***

Nastava se slikanja promatra u kontekstu središnje teme cjelokupne nastave trećeg razreda, a to je g e n e z a. Stoga središnja tema nije samo proces nastajanja slike pomoću boje, već i sam proces nastajanja šarenog, mješanja i kombinacija boja.

### ***Nastavni sadržaji***

- nastajanje osnovnih boje ( žuta-plava-crvena ) iz svjetla i tame. - stupnjevanje boja na plus i minus stranu kruga boje. - izvedene boje, nastale mješanjem zelene, narančaste i ljubičaste. - slikarski pokušaji stvaranja - sedam dana stvaranja svijeta ispričano samom bojom.

## ***Četvrti razred***

### ***Ciljevi***

Povezano s motivima priča iz mitologije i s motivima iz zoologije djeca stvaraju samostalne priče bojama. Tu se boje vode do zgusnuća u oblike ili se pretvaraju u oblike kako bi izrazili ono karakteristično predmeta (motiva, priče). Pri tom se ne radi iz predodžbi i/ili preslikavanja. Učenici poglavito iz doživljaja boje (duševnog djelovanja boje) traže oblik za određenu boju i boju za određenu temu.

### ***Nastavni sadržaji***

- nastajanje oblika pojedinih životinja iz boje .- upoznavanje dinamike boja. - slikanje na toniranim podlogama (proširivanja sposobnosti povezivanja zvuka i tona boje)

## ***Peti razred***

### ***Ciljevi***

Nastava slikanja se orijentira na motive iz glavne nastave sa zadaćom kvalitativnog doživljavanja i produbljivanja nastavnih sadržaja. Posebno se u 5. razredu povezuju nastava slikanja i sadržaji iz biologije, jer motivi iz biologije (biljni svijet) su prikladni za izražavanje bojom i boja omogućuje učeniku da otkrije i doživi snage koje međusobno djeluju u biljci, odnosno koje iz biljke djeluju na njega (snaga sunca i zemlje, svjetla i tame, stalno promjenljivi procesi boja u prirodi; ugođaji biljaka i slično).

### ***Nastavni sadržaji***

- razvijanje atmosfere koju stvara biljka iz zeleno-žutog  
- kvalitativno promatranje razlika između različitih nijansi ruža ( ili drugih biljaka), itd.

## ***Šesti razred***

### ***Ciljevi***

Dvanaesta godina života sa svojim karakterističnim duševnim razvojnim koracima zahtijeva na razvojne potrebe učenika usmjerenu nastavu slikanja.

Središnja nastavna tema je: *projekcija i učenje o sjenama.*

( Nastavniku se s obzirom na uvođenje nastave risanja pružaju dvije metodičke mogućnosti (slikanje i risanje se počinje izmjenjivati): (1) vježbanje koje ne uzima u obzir boje (svjetlo-tamno; risanje); (2) obrada postavljene teme sa slikarskog stajališta odnosno motivi biljaka se izražavaju akvarel tehnikama.

### **Mogući sadržasji za (2):**

- nastajanje indigo i crnog iz tri osnovne boje  
- isprobavanje nastalih boja (indigo i crnog) na različitim motivima iz biljnog svijeta (drveće, primjerice)

## ***Sedmi razred***

### ***Ciljevi***

U tom uzrastu učenik je usmjeren na svijet i želi ga otkrivati kao nešto novo te nastava slikanja treba na tu razvojnu potrebu odgovoriti temama i novim slikarskim tehnikama. Uvodi se laziranje, a same boje ne dopuštaju da odmah nastane elementarno osjećanje boja (kao ranijih) godina već se moraju vrlo nježno dodavati. Ova tehnika pruža raznovrsne mogućnosti diferenciranja i produbljava boje.

### ***Nastavni sadržaji***

- svijesno uvedene perspektive: tonske, kolorističke i liniarne,. - rad sa tušem, kistom i perom (povezano s nastavom zemljopisa). - laziranje s jednom bojom . - kolorističko laziranje . - ispravna priprema papira . - unutarnja priprema slikara za rad s kistom

## ***Osmi razred***

### ***Ciljevi***

Nastava slikanja treba uvažiti razvojnu potrebu mladih: oni traže sebe, svoj osobni identitet. Na tu razvojnu potrebu, koja je u uskoj svezi s razvojem kauzalnog i kritičkog mišljenja nastava slikanja odgovara stalnom izmjenom tehnika, motiva i perspektiva s naglaskom na njihovoj međusobnoj povezanosti i uvjetovanosti. Time se učeniku pruža mogućnost da isproba i izbori u stvaralačkom području i nužnost i opoziciju i slobodu.

### ***Nastavni sadržaji***

- izmjena slikarskih tehnika: mokro-mokro i tehnika slojevanja (isti motiv u različitim tehnikama)  
- opoziti: isti motiv u kolorističkoj i crno-bijeloj tehnici  
- izmjena grafičkih i kolorističkih tehnika  
- uvode se grafički postupci: linorez, drvorez, monotipija

## **2. RISANJE FORMI (1. - 4. razreda)**

### ***SVRHA***

Nastava risanja formi različito se promatra od nastave slikanja. Risanje se razvija iz elementa kretanja, crta je umireno kretanje, te je u središtu nastave više proces doživljavanja, nego konačni rezultat. Učenik treba kvalitativno doživjeti kretanje i iz njega nastalu formu kao nešto što je sadržajno vrijedno, a ne vrijednosno neutralno. Znači da kod učenika treba pobuditi smisao za formu, što je od posebnog značenja za pripremu i potporu nastave pisanja i čitanja.

Nastava risanja formi za sve učenike može imati higijensko-terapeutsko značenje. Koristeći "dinamičko crtanje" učitelj može poticati kod učenika buđenje, oživljavanje i traženje praslika u formama i tako osloboditi njegove zdrave snage. Zato učitelj-terapeut treba imati jasnu sliku o duševnom djelovanju formi tj. mora poznavati djelovanje pojedinih forma na volju, na osjećajni život i na sposobnost predočavanja.

## ***Prvi razred***

### ***Nastavni ciljevi:***

Nastava risanja treba doprinijeti da učenik:

- pojmi crtu kao trag kretanja, a ne kao obuhvat (nacrt) jednog predmeta.
- intuitivno razumije kvalitativnu razliku između pravih i krivih crta i figura (u ravnim crtama dijete doživljava koncentraciju a kod zakrivljenih oblika dinamiku).

Nastava risanja formi se organizira u dvije, međusobno povezane nastavne epohe: 1. nastavna epoha: Prava i zakrivljena crta; 2. nastavna epoha: Sinteze pravocrtne i zakrivljene oblika

### ***Nastavni sadržaji***

- risanje horizontalnih, vertikalnih i dijagonalnih crta. - risanje različitih kutova (oštri - tupi). - risanje zvjezdanih oblika (oblik zvijezde), trokutne, četverokutne i višekutne forme. - risanje s konveksnim i konkavnim crtama. - risanje oblika valova. - risanje kruga, elipse, spirale, lemniskate

## ***Drugi razred***

### ***Ciljevi***

Preko risanja formi treba dalje razvijati mišljenje učenika, ali tako da je naglasak na procesu promatranju i uočavanja oblika. Učenik treba razviti predodžbu od nepotpunog do potpunog oblika i to poglavito kroz samostalnu aktivnost djeteta - nadopunjavanje nepotpunih oblika.

### ***Nastavni sadržaji***

Sadržaji nastave risanja formi se strukturiraju u dvije nastavne epohe:

1. nastavna epoha: Horizontalne i vertikalne simetrije
2. nastavna epoha: Dijagonalna simetrija i promjena formi - vježbanje horizontalne i vertikalne simetrije (zrcalske forme). - vježbanje dijagonalne simetrije. - promjena formi: simetrično-kutne forme mijenjaju se u okrugle u obrnuto

## ***Treći razred***

### ***Ciljevi:***

Kod učenika treba putem praktičnih radova razvijati osjećaj za stil. Učenik treba u povezanosti sa aksijalnom simetrijom moći samostalno pronalaziti slobodne asimetrične ekvivalentne forme. I Time se priprema stvaranje predodžbe o prostoru (što je središnja tema nastave geometrije u 5. razredu). Predodžba prostora razvija se risanjem oblika kao što su simetrija, dijametrija, pokret i suprotan pokret, ponavljanje pokreta, pravilna orijentacija i kretanje u prostoru.

### ***Nastavni sadržaji***

Nastava se organizira u dvije nastavne epohe: 1. nastavna epoha: Od unutarnjeg prema vanjskom i od vanjskog prema unutarnjem i 2. nastavna epoha: uravnoteženost (ritam ravnoteže)

- tražiti odgovarajuću vanjsku formu za određenu unutrašnju formu
- pronalaziti odgovarajuću unutrašnju formu određenoj vanjskoj formi
- risanje transformacija: jednoj kutnoj unutrašnjoj formi traži se izvanjska odgovarajuća okrugla forma

- diferenciranje oblika unutar jednog kruga

### *Četvrti razred*

#### *Ciljevi*

Nastava se dalje usmjerava na stvaranje i razvijanje prostornih predodžbi, a to znači na osvještavanje odnosa u prostoru. To se ostvaruje preko praktičnih vježbi križanja i preplitanja, koje zahtjevaju u velikom stupnju svjesnost i time su sredstvo za razvoj sposobnosti koncentracije.

#### *Nastavni sadržaji*

1. nastavna epoha: KRIŽANJE

- ornamentalni i pleterni motivi (predkršćanski i kršćanski etnografski motivi).- samostalno risanje pletera.- mornarski čvorovi: samostalno risanje i praktično uplitanje

Napomena: U 5. razredu počinje nastava geometrije i prestaje crtanje formi.

### **RISANJE (6.- 8. razreda )**

#### *SVRHA*

Uz ilustrativno risanje, risanje s vodenim i drvenim bojama koje učenici prakticiraju od prvog razreda uvodi se geometrijsko risanje, kontrasti tamno-svjetlo i crno-bijelo.

Od šestog razreda počinje put od općeg prema posebnom, od slobodnog risanja kontrasta svijetlo-tamno preko konstrukcija sjena i konačno do perspektive. Nastava risanja treba biti pomoć učeniku u njegovom nastojanju da svijet sve konkretnije (objektivnije) oslikava i obuhvati.

### *Šesti razred*

#### *Ciljevi*

Učeniku treba omogućiti da se suoči sa svjetlom i tamom, razrjeđivanjem i zgušnjavanjem i sa lakim i teškim. Te suprotnosti u svijetu doživljavaju se egzistencijalno kao linijarne forme. Sukladno razvoju učenikovih sposobnosti kauzalnog mišljenja promatra se uzajamni odnos sjene (djelovanje) i svjetlosti (izvor stvari) i isto se risa.

#### *Nastavni sadržaj:*

- slobodno risanje s drvenim ugljenom do svjetlo-tamnog oblikovanja jedne površine u različitim tehnikama sjenčenja.. - risanje prostornih tijela: kugla, cilindar, stožac, kocka (opažanje pada svjetlosti i sjena; kombinacija tijela i njihovih sjena).

### *Sedmi razred*

#### *Ciljevi*

Učenik u ovom razvojnom razdoblju teži pronalaženju vlastitog i nezamjenljivog stajališta i želi iste pojave promatrati iz različitih obzora. I u tom kontekstu treba u nastavi risanja središnja tema

biti: perspektive i pronalaženje zajedničke točke (sjecišta) na koju se usmjeravaju i u kojoj se sijeku svi pravci i sva kretanja.

#### ***Nastavni sadržaji***

- dalji rad na projekcijama i učenje o sjenama. - perspektive: središnja perspektiva, ptičja perspektiva i žablja perpektiva. - crteži sa više sjecišta . - studije o tome na postojećim predmetima ( zgrade, unutarnji prostori, itd.)

### ***Osmi razred***

#### ***Ciljevi***

Mladi čovjek sa 14. ili 15. godina još uvijek nema vlastitog estetičkog suda i zato nastava risanja treba pridonijeti formiranju vlastitog stajališta (kriterija prosudbe). U tom razdoblju sud je još uvijek subjektivan i pod utjecajem mode i dominantnih suvremenih strujanja. Putem nastave risanja treba razvijati prosudbu o ispravnom i istinitom, o zakonitostima grafičkih oblika i oprimjeriti te zakonitosti na djelima velikih majstora . Učenike treba poticati da uvažavaju zakonitosti tj. pravilnosti i primjenjuju ih u stvaranju samostalnih radova.

#### ***Nastavni sadržaji***

- detaljne studije jednog ili više grafičkih radova jednog velikog umjetnika (Leonardo, Duerer, Rembrandt, itd.) . - kopiranje grafičkih radova jednog velikog majstora . - studije prirode (žive prirode i reprodukcija velikih majstora). - studija arhitekture (u okolini). - studija životinje . - početak učenja o proporcijama. - zlatni rez (kao tajna kompozicije)

## **4. PLASTICIRANJE (4. - 8. razreda)**

### ***SVRHA***

Svrha je nastave plasticiranja (modeliranja) pridonijeti razvijanju čula dodira, fine motorike i spretnosti ruku, jednom rječju pridonijeti razvoju "inteligencije ruku". Zato plasticiranje ne polazi od jedne predodžbe, nego dijete u plastelinu ili glini iz "šupljine ruku" oblikuje elementarne oblike. Učenik modeliranje treba doživjeti kao živi proces metamorfoze/preobrazbe , a to znači, treba doživjeti da oblik nastaje iz cjelokupnosti a ne kao aditivno dodavanje sve više materijala.

Nastava plasticiranja zahvaća u središnje teme od 4. do 8. razreda ( primjerice: nastava zoologije 4. razreda, botanika 5. razreda, geografija i mineralogija 6. razreda, učenje o sjenama ili geometrija 7. razreda, hrvatski jezik 8. razreda I predstavlja oblikovno-umjetničko produblјivanje ovih nastavnih predmeta. naime, zadaće navedenih nastavnih predmeta se ostvaruju uz potporu nastave plasticiranja.

#### ***Nastavni sadržaji***

#### ***Četvrti razred***

- modeliranje jednostavnih tijela kao kugla, piramida, kocka - iz "šupljine" ruku

- iz kugle oblikovati tek "naznačene" životinje (npr. "mačka koja spava", srna koja se odmara, krava koja leži, itd.; u svezi s nastavom zoologije)

#### **Peti razred**

- iz kugle ili jajeta izvesti pupoljke, voće ili razne oblike biljaka; intencija nije naturalistički prikazati oblik, nego naslutiti pokret rasta koji stvara "tvar"; povezano s nastavom biologije;

#### **Šesti razred**

- plasticiranje oblika različitih vrsta planina: granit, krečnjak i mineralno-uglaste forme prostor (povezano s nastavom zemljopisa)

- kristalni oblici (oblici kristala)

#### **Sedmi razred**

- u svezi s učenjem o projekcijama i sjenama, odnosno s geometrijom učenici modeliraju čunjeve, kocke, i dr.

- modeliranje oblika koji omogućuju koordinaciju rada obje ruke ( npr. pentagondodekaedar)

#### **Osmi razred**

- modeliranje ljudske glave sa stajališta temperamenta (povezano s nastavom hrvatskog jezika)

- studije zemaljsko-suhog (melankolik), vatreno-gorućeg (kolerik ), vodeno-mekog (flegmatik) i zračno-raspršenog (sanguinik)

- izrada maski: kazališne maske

- Kod svih navedenih vježbi u tijeku rada ili na kraju slijedi temeljito zajedničko promatranje i analiza nastalog produkta.

## **11. GLAZBENA KULTURA (1. - 8. razreda)**

### **SVRHA**

Svrha je nastave glazbene kulture u osnovnoj školi (od 1. do 8. razreda) pridonijeti cjelovitom razvoju mladog čovjeka. Na temelju sustavnog promatranja muzikalnog razvoja učenika treba omogućiti glazbeno izražavanje koje odgovara učenikovu duševno-duhovnom razvoju na određenim uzrastima.

U vremenu do 9. godine treba omogućiti djetetu tzv. ugođaj kvinte - u kojem su međusobno protkani fenomeni melodije, harmonije i ritma što uvažava jedinstvenost osjećaja, volje i mišljenja. Pjevanje, kretanje i instrumentalno sviranje (flauta, Orffov instrumentarijum, lira) čine jedinstvo.

Nakon 9. godine kod djeteta nastaje proces diferenciranja temeljnih psihičkih procesa i njegovo izdvajanje i postavljanje prema svijetu. Da bi se ostvarila ta orijentacija prema objektivnom svijetu u izboru glazbenih sadržaja treba se okrenuti ka tradiciji i iz nje pokušati razumijeti (do određenog stupnja) sadašnjost. Učitelj se didaktičko-metodički orijentira na osnovni ton u ritmično-taktičnom muziciranju (orijentacija na *tercu*). Djetetu treba omogućiti da doživi glazbu kao izvornu



ljudsku mogućnost i da u njezinom emocionalnom ugođaju može sudjelovati (ne samo u nastavi glazbenog odgoja).

U nastavi glazbenog odgoja treba stvoriti takve uvjete da se pripremi prijelaz na obrazovanje svijesti od " pjeva u meni" do " ja pjevam".

Pjevanjem i sviranjem treba pridonijeti socijalnom razvoju djeteta i to a) u zajedništvu (višeglasno) muziciranje, b) u praktičnom upoznavanju i vježbanju već komponirane i izvođene glazbe.

Glazbom treba djelovati na harmonično buđenje djetetovih osjećajnih i intelektualnih snaga i to putem izmjene slušanja glazbe i vlastite aktivnosti (pjevanja i sviranja). To je ujedno i put kojim učenik ostvaruje put od subjektivnog doživljaja do objektivnog razumijevanja.

### ***Prvi razred***

#### ***Ciljevi:***

- buđenje glazbenog doživljavanja i slušanja
- u slušanju i pjevanju treba vježbati i iskusiti primarno melos
- njegovanje povezanosti pokreta i pjevanja
- harmoniziranje razvoja djeteta putem izmjene pjevanja i aktivnog slušanja

#### ***Nastavni sadržaji***

- muzicira se u okviru pentatonske ljestvice u kojoj se melodije slobodno gube oko tona " a' " (ali bez tonalnog središta)
- svako dijete uči svirati na dječjoj harfi, liri ili pentatonskoj flauti kao temelj budućeg glazbenog školovanja; posebno se pozornost posvećuje izobrazbi umješnosti prstiju na instrumentu (pridonosi se cjelokupnom motoričkom razvoju djeteta).

### ***Drugi razred***

#### ***Ciljevi:***

- ono što je započeto u prvom razredu se nastavlja, a nastava se više orijentira na ritmički elemenat.
- intenziviranje ritmičkog elementa: ritam treba biti doživljen kao komponenta melosa, posebno agogički putem ritma oblikovati disanje

#### ***Nastavni sadržaji***

- I dalje se muzicira u okviru pentatonske ljestvice ali se sada opseg melodije kreće u okviru oktave s latentnom vezom s "temeljnim tonovima" (e/g). Početni doživljaj svjetlo-tamno kod tonova povezuje se sa prostornim doživljajem: gore-dolje.
- Djeca se susreću s prvim grupnim instrumentalnim radom gdje se vježba izmjena vlastite aktivnosti i slušanja. Instrumenti: lira, pentatonska flauta, udaraljke, triangel, štapići, def, metalofon (samo tonovi pentatonskog niza), violina, viola, violončelo.

### ***Treći razred***

#### ***Ciljevi:***

- nastava glazbe treba pratiti psihofizički razvoj djeteta i njegovu rastuću sposobnost objektivnog odnosa prema svijetu (okolini).
- radi toga u tom razredu može se početi s uvođenjem u notno pismo. Time je motivirano i jače orijentiranje na temeljni ton. .

Dijete treba glazbu individualno doživljavati i najkasnije u trećem razredu treba (uz pomoć učitelja i u suradnji s roditeljem) odabrati svoj instrument.

#### ***Nastavni sadržaji***

- višeglasno dijatoničko muziciranje . - jednostavni kanoni , početak višeglasnog pjevanja (kojim se i dalje njeguje sposobnost i navika slušanja). - pjesme koje imaju crkveno-tonalno obilježje. - instrumentalni grupni rad se dalje provodi uvažavajući individualnu nastavu ( instrumenti: dijatonska blok-flauta sopran i alt; razne udaraljke, metalofon, flauta, oboa, engleski rog, klarinet, truba i francuski rog . - uvođenje notnog (glazbenog) pisma

### ***Četvrti razred***

#### ***Ciljevi***

Povezano sa djelenjem (učenjem razlomaka u amtematici) težište u glazbenom odgoju je na fiksiranju ritmičkih notnih vrijednosti.

Osposobljavanje učenika da samostalno bilježi ono što je čulo.

Razvijanje sposobnosti da dijete pjeva po notnom zapisu na papiru.

#### ***Nastavni sadržaji***

- narodni napjevi, marševi, pjesme o obrtima, pjesme o godišnjim dobima i o djelovima dana. - flauta i žičani instrumenti kao pratnja pjevanju. - od elementarnog višeglasje do polifonog pjevanja. - vježbanje intonacije prema autentičnoj Dur-ljestvici . - instrumentalno sviranje po notama, posebno u C-dur
- jednostavne i složene mjere, osnovne notne vrijednosti sa pripadajućim stankama. - jednostavne vrste takta. - početno učenje o intervalima. - pripovijedanje epizoda iz života poznatih glazbenika;

### ***Peti razred***

#### ***Ciljevi***

- vježbati da dijete otkrije potrebu za harmonijom i da pronalazi (otkriva) harmonije (polifonija);
- ne samo pravilno, nego i lijepo pjevanje: Dijete treba tomu sukladno glazbu početi doživljavati kao umjetnost;

### ***Nastavni sadržaji***

- prvi troglasni zbor (mješoviti zbor učenika od 5. do 8. razreda). - upoznavanje prvih durskih i molaskih tonaliteta . - prati se jednostavno melodijsko kretanje dur i mol tonaliteta s jednim predznakom; posebno mjesto zauzima mala i velika terca; srodnosti među tonalitetima. - uloga notnih vrijednosti te predznaka u glazbenom pismu. - osnovni pojmovi iz glazbene kulture: glazbeni oblici, upoznavanje narodnih instrumenata. - pripovijedanje priča iz biografije poznatih glazbenika;

## ***Šesti razred***

### ***Ciljevi:***

- nastavljanje i jačanje muzičko-estetičkog doživljavanja kao suprotnost počinjućem racionalitetu učenika (sposobnost kauzalnog mišljenja).  
- na drugoj strani kauzalitet mora biti u teoriji glazbe njegovani

### ***Nastavni sadržaji***

- njegovanje pjevanja višeglasnih narodnih napjeva. - prevođenje od glazbe u kretanje (folklor/narodni plesovi, male opere). - učenje/teorija o formama/oblicima. - teorija/ učenje o instrumentima. - transpozicija melodije. -otkrivanje melodije i notiranje iz improviziranih elemenata

## ***Sedmi razred***

### ***Ciljevi***

U vrijeme sve veće spremnosti na kritiku/izražavanje kritičkog mišljenja/ učenici trebaju u nastavi glazbenog odgoja dobiti osnove za glazbenu prosudbu. U tom pogledu učenici su jako individualizirani te melos glede toga dobiva posebno značenje. Orijentiranje na ritam se promatra i njeguje sa stajališta socijalizacije.

### ***Nastavni sadržaji***

- Pjevaju se balade s dijalogom i vanjskim aktivnostima ( Schubert, Schumann)  
- njeguje se polifona i homofona vokalna glazba; polifono i homofono pjevanje pjesama raznih naroda  
- rad se proširuje na tonalitete s tri predznaka, a pojam harmonijsko-funkcionalnih odnosa se dalje utvrđuje (trozvuci glavnih stupnjeva)  
- složena dvodobna mjera (6/8) te vježbanje jednostavnih ritmova u toj mjeri  
- doživlja intervala u kromatskom području  
- ritmičke improvizacije, govorni komadi, itd.  
- osnovni pojmovi iz glazbene kulture: oblik sonatnog stavka, višestavačna glazba (suinta, sonata, ...)  
- biografije poznatih kompozitora

## ***Osmi razred***

### ***Ciljevi***

- dalje razvijanje sposobnosti prosudbe glazbe
- diferenciranje stilova što odgovara osjećaju traženja istine i individualizaciji, koja je često povezana sa osjećajem usamljenosti
- odgovarajući pjesme trebaju ne samo odgovoriti na ovu pojavu nego i biti jedan prilog za prevladavanje usamljenosti i postajanje slobađanje

#### ***Nastavni sadržaji***

- dvoglasno i troglasno pjevanje se dalje produbljuju do a-capella pjevanja i instrumentalnu pratnju
- upoznavanje različitih glazbenih stilova ( barok, klasika, romantika)
- pjesme sa tekstovima koji se kritički odnose prema našem vremenu
- pjevanje pjesama jakim naglaskom na ritmu
- monodramatske balade (egzemplar: Franc Schubert: Zimsko putovanje )
- kontrastiranje dur-mol
- improviziranje (ritmičke improvizacije, kadenc-improvizacije)
- osnovni pojmovi iz glazbene kulture: vokalno instrumentalna djela, kao opera, opereta, musical
- pripovijedanje biografija poznatih glazbenika sa stajališta egzistencijalnih pitanja koja interesiraju učenike u tom uzrastu

## **12. EURITMIJA (1. - 8. razreda)**

### **SVRHA**

U programu osnovne waldorfske škole EURITMIJA ( pokretom izraženi govor i glazba) obvezatni je nastavni predmet od 1. do 8. razreda. .

Usklađena sa starosno-životnom dobi, euritmija je važna potpora harmonijskom razvoju mladog čovjeka. Prožimajući tijelo duševnim pokretima euritmija njeguje harmonični odnos duhovno-duševnog s tjelesnim. Preko euritmijske umjetnosti tijelo se oblikuje kao instrument i time kao sredstvo umjetničkog izražavanja.

Nastava euritmije treba pridonijeti razvoju socijalnih kompetencija učenika i to može ostaviti putem grupnih koreografskih oblika u kojima je koncentracija na vlastiti pokret i djelovanje uvijek povezana sa socijalnom sposobnošću uživljavanja u pokret drugoga (empatija).

### ***Prvi razred***

#### ***Ciljevi***

U prvom razredu osnovne škole nastava euritmije treba uvažavati povezanost djeteta sa "bajkovitim" i poglavito ikoničko mišljenje te stoga treba ravnim i zakrivljenim linijama u pokretu,

krugom kao osnovom, te svim pokretima ruku poticati na imaginativan način uživanje u bajke, kao i prirodnost pokreta i učenje oponašanjem.

#### ***Nastavni sadržaji:***

- poetski oblikovane bajke koje su u svezi s kalendarskim tijekom godine. - pentatonske melodije. - bajke upjevane u stih, koje prate kalendarski tijek godine. - prava i zakrivljena linija kretanja, spirala, leminiskata (bez križanja). - hodanje, koračanje, skakanje, skakanje, stupanje (npr. kao div ili patuljak). - vježbe spretnosti čime obrazujemo finu motoriku (prvenstveno kod razlikovanja lijevog i desnog)

### ***Drugi razred***

#### ***Ciljevi***

Oslanjajući se na glavnu nastavu sada se kao polazišna točka uvježbavaju manje basne i legende o svecima. Pritom se mogu vježbati i produbiti najrazličitije vrste koraka.

#### ***Nastavni sadržaji***

- praćenje svetkovina tijekom godine . - poetski obrađene basne - izražene euritmijski . - vježbanje oblika: krug, pravac, te dva kruga. - vježbanje oblika: "od točke do točke", odnosno "točka oko točke do točke". - vježbanje jednog nasuprot drugomu, npr. pedagoške vježbe kao "Ja i ti", "Mi". - navedeni ritmički dio izrađen glazbeno: mali plesovi u dva kruga i jedni naspram drugih. - vježbe spretnosti

### ***Treći razred***

#### ***Ciljevi***

Temeljna zadaća nastave euritmije na ovom razvojnom stupnju treba odgovoriti na razvojnu potrebu 9. godišnjaka koji sebe doživljava snažnije odvojeno od okoline tj. postaje svjesnijim sebe. Euritmijским oblikovanjem prostornih formi i pokreta u prostoru treba pridonijeti samostalnijem i sigurnijem orijentiranju u prostoru.

#### ***Nastavni sadržaji***

- ritmičko kretanje uz stihove i glazbu, gdje se isto tako u obliku igre pojavljuju figure trokuta i četverokuta . - vježba se prepoznavanje glazbenih motiva u slici, pitanja i odgovora u glazbi (spirala pitanje - odgovor).- samostalno prepoznavanje glasovnih gesti. - vježbanje samoglasnika. - vježbe koncentracije i spretnosti. - doživljaj velike i male terce

### ***Četvrti razred***

#### ***Ciljevi***

Euritmijski gramatički elementi se sada snažnije razgranjuju paralelno s nastavom maternjeg jezika tako da djete gramatiku ne poima samo razumskim snagama, već i vlastitim osjećajima i voljno.

#### ***Nastavni sadržaji***

- gramatički elementi jezika predstavljaju se u prostornim oblicima (imenice, glagoli, aktiv-pasiv).- zrcalne forme, vježbe brzine i vježbe spretnosti sa štapom. - vježbe koncentracije.- aliteracije (npr. iz "Edde").- iz hrvatske mitologije (dramatizacija). - dur i mol terce. - vježbe slušanja intervala.- prvi tonovi, C - dur ljestvica

### ***Peti razred***

#### ***Ciljevi***

Pored daljnjeg rada na gramatičkim elementima, posebnu pažnju polagati na oblikovanje glasovnih gesti i riječi. Ljepotu, ritam i oblik jezika učenik treba uvježbavati, doživjeti i razumijeti kao rasčlanjene cjeline.

Nastava euritmije treba omogućiti učeniku da osvijesti geometriju vlastitog tijela: petokutnik koji se također kroz hodanje pokreće u prostoru.

Povezana s nastavom povijesti, literature i glazbe nastava euritmije treba pratiti i omogućiti jači doživljaj i iskustvo izražavanja pokretom tekstova o drevnim kulturama, kraćih priča i pjesmica u nastavi stranih jezika i u nastavi materinjeg jezika.

#### ***Nastavni sadržaji***

- vježbe prostornih oblika (različite leminiskate, zvjezdane forme). - vježbe koncentracije i spretnosti.
- različiti dur tonaliteti.- dvoglasne melodije i kanoni

### ***Šesti razred***

#### ***Ciljevi***

Paralelno s prvom nastavom iz geometrije vježbaju se preobražaji geometrijskih oblika i pomjeranja u prostoru (trokut, četverokut). U glasovnoj euritmiji uzimati dramske elemente koji mogu produbiti i obogatiti duševni doživljaj. U svim vježbama poticati samostalnost i kreativnost euritmijaskog izražavanja te poštivati točnost.

#### ***Nastavni sadržaji***

- vježbe sa štapom. - aliteracija. - pjesma na latinskom . - intervali - naročito oktava - s pripadajućim prostornim oblicima.- vježbe sluha. - vježbe skakanja

### ***Sedmi razred***

#### ***Ciljevi:***

U svezi s nastavom materinjeg jezika sada učenici mogu kroz euritmijski pokret doživjeti finije govorne nijanse (npr. kondicionalne rečenice, naizmjenično vježbanje različitih ljudskih duševnih ugođaja kao što su tuga, veselje, ozbiljnost i prije svega radost). Upotrebom složenijih preobražaja geometrijskih oblika uvodi se red, postojanost i struktura.

Svjesnije primjenjivati vježbe uspravnog držanja s naročitim naglaskom na točnost u izvođenju vježbi .

#### ***Nastavni sadržaji***

- pomjeranja u prostoru peterokuta, šesterokuta, sedmerokuta i osmerokuta u složenijim oblicima. - vježbe koncentracije u pokretu . - dur i mol tonaliteti. - humoreske

### ***Osmi razred***

#### ***Ciljevi***

Učenik treba temeljne zakonitosti euritmijeskog pokreta doživjeti (iskusiti) i upoznati tako da se u srednjoj školi mogu nadgrađivati u novom obliku. Balade i humoreske sa svojim snažnim duševnim kontrastima i polaritetima prilagoditi da odgovaraju unutaršnjem svijetu tinejdžera. U tonskoj euritmiji mogu se obrađivati veće grupne forme, što potiče i njeguje socijalno zajedništvo. .

#### ***Nastavni sadržaji***

- glazbeni komadi na intervalnim prostornim oblicima. - intenzivan rad na duru i molu. - preobražaj geometrijskih oblika . - vježbe sa štapom. - sinteza sveg do tada naučenog kroz kraći dramsko-euritmijski ili glazbeno-euritmijski komad.

## **13. TJELESNI ODGOJ (1. - 8. razreda)**

### ***SVRHA***

Pokret je medij razvoja i on se razvija i školuje tijekom dužeg vremenskog razdoblja. Čovjekovo mišićje je organski sustav koji nas neprestano pokreće, omogućuje nam rukovanje, rad, a također omogućuje i govor. To sve ukazuje da je odgoj pokreta kao oblikujuće načelo potrebno zastupiti u svim predmetima dok se kao posebni nastavni predmeti uspostavljaju euritmija i tjelesni odgoj. Ovi predmeti mogu mnogostruko pridonijeti razvoju osobnosti u razdoblju osnovnog školovanja. Radi se o tome da se harmonizira odnos tjelesnih i duševno-duhovnih snaga. Ovo se može ostvariti samo onda, kad se u odgovarajućem uzrastu nude i odgovarajući doživljaji prostora i vremena i kvaliteta pokreta.

Osnaženje tjelesnih sposobnosti i uspjeh u ovladavanju tijelom povezani su s unutarnjim doživljajem i djeluju također i na psihičku konstituciju djeteta.

Socijalni aspekt tjelesnog vježbanja sastoji se u obraćanju pozornosti na druge i na njihove posebnosti. Ovdje se prije svega misli na igre u kojima se dijete uvodi u zajednicu i uči se odgovornosti za cjelinu i za značenje svoje vlastite uloge u cjelini igre.

Za vrijeme prve dvije godine školovanja osnovna nastavna aktivnost je igra. Posebno njegovan odnos tjelesnih pokreta sa slikama, koje se dočaravaju (ostvaruju) putem pjevanja i ritmičkog govorenja, oblikuje za učenike (1.-4. razreda) most između unutarnjeg doživljaja i izvanjskog pokreta. U razdoblju od 3. do 5. razreda započinje zapravo prava nastava tjelesnih vježbi. Sada dolazi do izražaja više način i kvaliteta pokreta. Od 6. razreda dijete je u svom razvoju toliko uznapredovalo da ono samo vlada svojim udovima (mišići, kosti) i može imati iskustvo vlastitog pokreta. Pedagoški odgovor na to je gimnastička vježba, športske igre gdje je naglasak na objektivnom odnosu i na upoznavanju pravila izvođenja vježbe.

### ***Prvi i drugi razred***

Ova dva razreda čine jednu cjelinu u kojoj se igre još često vezuju uz sliku, uz priču. Dijete je naglašeno vođeno, najčešće u formi kola.

#### ***Nastavni zadaci i sadržaji:***

Cilj je da djeca uz napredovanje na motoričkoj razini, dobiju osjećaj i za socijalnost u igri, za orijentaciju u jednostavnim igrama, koje su u obliku kruga i vezane su na izgovorenu riječ ili ritam.

Također, vježba se i niz ritmičkih igara, s pljeskanjem, poskocima itd., čiji je cilj kroz igru unijeti više svijesti u koordinaciju udova.

### ***Treći razred***

#### ***Ciljevi***

U ovom uzrastu djeca su još uvijek dominantno u ugođaju lakoće, dinamičnosti u pokretu. Još uvijek je naglašeno MI, ono grupno i nema još individualnog rada na određenim vježbama.

#### ***Nastavni sadržaji***

U ovom razredu se počinju raditi i prve vježbe Bothmer gimnastike, koja je specifičnost waldorfskih škola.. - igre "Brzi medo", "4 elementa", "Kineski zid", "Ledeni kipovi", "Zlatni mostić", "Crno – bijeli svijet"; - preskoci s malom i velikom vijačom;; - Bothmer kolo za 3. razred;- Bothmer vježbe "lakoća – težina"; - ritmičke igre: "Empompi", "Mikano", "Jenky Doodle" i "Konjanici, pozor". - štafetne igre.

### ***Četvrti razred***

#### ***Ciljevi***

Zadaća ovog razreda je postupni prijelaz od zajedničkih oblika rada (krug, kolo) prema individualnom i vježbanju udvoje.

Po prvi put se uvode i gimnastičke sprave. Igre sve više postaju dinamične i poprimaju više od



atletičarskog elementa.

***Nastavni sadržaji:***

- ritmičke igre ("Moćicuki", "Mornar", "Engleska, Irska..."); - Bothmer kolo za 4. razred, te - varijacije Bothmer vježbe "Iakoća – težina"; - preskoci male i velike vijače. - iste igre kao u 3. razredu, te "Graničari" i "Poskok". - štafetne igre – daljnji elementi. - gimnastičke vježbe na tlu, te na spravama (kozlič, greda, vratilo, ruče).

***Peti razred***

***Ciljevi***

Tema ovog razreda je stvaranje ugodaja pojedinačnog vježbanja, prijelaz na određene zadatke na spravama, kao i na rad s loptama.

U skladu s tim u nastavni plan ulaze i atletske vježbe, te elementi uvođenja u osnovne športove.

Počinje i nastava plivanja.

U središtu nastavne aktivnosti je rad na oblikovanju prostorne svijesti. Kod igara postupno nestaje slikovni karakter i popratna riječ, a na njihovo mjesto dolaze pomalo pravila i tehnika.

***Nastavni sadržaji:***

- gimnastičke vježbe na tlu i na spravama (greda, kozlič, vratilo, ruče). - Bothmer gimnastika: vježbe na temu trokuta i kvadrata. - športske igre: "Loptomet" – vrsta uvoda u rukomet, te prvi elementi košarke i odbojke;. - igre "Poskok", "Indijanska lovica";. - štafetne igre s rekvizitima. - prve atletske discipline (uvod u skok udalj, sprint 30 m, trčanje 400 m. - obuka u plivanju (osnove stilova). - vježbe sa štapom.

***Šesti razred***

***Ciljevi***

Od ovog razreda nastava ima uz vježbanje, kao glavnu zadaću, i sve veću terapeutsku ulogu. U športskim igrama naglasak se daje na upoznavanje pravila i postupno usvajanje tehnike.

***Nastavni sadržaji:***

- gimnastičke vježbe na spravama (iste kao i u 5. razredu, a sada još i razboj);. - Bothmer vježbe (tema "gore – dolje", tj. nadvladavanje rastućeg ugodaja težine). - uvođenje u pravila i tehniku košarke i odbojke;. - štafetne igre s rekvizitima. - atletika (skok udalj, sprint, predvježbe za skok uvis). - vježbe mačevanja sa štapovima. - igre "Loptomet", "Indijanska lovica", "Kineski nogomet", "Jahajuća košarka", "Vatrena lopta").

***Sedmi razred***

***Ciljevi***

U svemu se produbljuje element vježbanja i istrajnosti. Po prvi put u uvodnom dijelu sata mogu se s dječacima raditi vježbe snage, a s djevojčicama vježbe elastičnosti. U športskim igrama se od elemenata tehnike sad ide prema cijelini, može se već igrati na 2 koša ili u rukometu na 2 gola.

Natjecateljski element postupno dobija na težini, ali se njeguju i igre koje potiču socijalnost.

***Nastavni sadržaji:***

- gimnastičke vježbe na spravama (iste kao u 6. razredu, a sad gimnastički sanduk, te trampolin); - Bothmer vježbe (tema "centar – periferija"); - športske igre: rukomet, košarka i odbojka; - vježbe snage i elastičnosti; - atletske vježbe (tema skokovi – udalj, uvis, troskok), te bacanje koplja i diska; - igre za zagrijavanje: "COUPE", "Puzajući nogomet", "Šakomet" itd.

***Osmi razred***

***Ciljevi***

Sve bitne razvojne fiziološke faze su se već dogodile ili su u tijeku. Dijete je iskusilo osjećaj težine, ali se već nazire i izlazak, ponovno uspravljanje, ovladavanje naraslom masom i dužinom tijela.

U gimnastici se uvode i vježbe upora, snage, izdržljivosti, načini kako koristiti zakone poluge i mehanike na vlastitom tijelu.

Među mladićima i djevojkama sad je sve veće diferenciranje u gimnastičkom smislu.

U atletici se i dalje radi na trčanju i skokovima, ali već počinju i discipline bacanja.

Kao novi element pojavljuje se rvanje, koje im pruža mogućnosti da iskuse naraslu tjelesnu snagu i opseg.

***Nastavni sadržaji:***

- sve poznate gimnastičke vježbe (na već navedenim spravama, s naglaskom na vježbe upora i snage za dječake, a njihanje za djevojke); - Bothmer vježbe (tema – 3 ravnine); - daljnja razrada športskih igara (košarka, odbojka, rukomet, hokej sa štapovima); - vježbe snage i elastičnosti; - atletika (uvode se bacanja – kugla, koplje, disk, daljnja razrada tehnike za skokove); - razne igre za zagrijavanje.

**14. RUČNI RAD (1. do 8. razreda)**

**SVRHA**

Nastava ručnog rada se izvodi od prvog do osmog razreda sa svrhom da pridonese razvoju manualnih vještina i da učenik stekne vještine izrade estetski lijepih i korisnih predmeta. Ručna izrada predmeta pridonosi razvoju koncentracije, prostornom orijentiranju i sposobnostima organizacije djelatnosti. Učenik radi kako u dvije tako i u tri dimenzije. Učenik uči proces izrade predmeta: od ideje, od predodžbe do finalnog proizvoda.

Obrazovanje fine motorike od presudne je važnosti i za razvoj intelekta. U skladu s Piagetovim istraživanjima kognitivnog razvoja, intelektualne operacije stvaranja riječi, umjesto pukog spajanja riječi funkcioniraju samo ako je kroz praktične operacije pripremljeno značenje riječi. Logične operacije (kojima pripadaju zaključivanje, prosudba i shvaćanje) nisu ništa drugo do rezultat pounutrenja i koordinacije pokreta ( "Hvatam niti", "on dalje raspreda", "on plete misli", "on se u nešto upleo" - izrazi su za logičke operacije koje upućuju na tu svezu)

Estetska zadaća nastave ručnog rada ostvaruje se uvažavanjem elemenata: gore-dolje, težak-lak, svjetlo-tama, unutra-vani - to je osnov za sve uzraste.

Nastava ručnog rada je istovjetna za dječake i djevojčice (nema diferencijacije prema spolu). Praktični , ručni radovi nisu sebi svrhom nego se promatraju kao pedagoško sredstvo za razvijanje psihofizičkih sposobnosti učenika te za uspostavljanje pozitivnog odnosa tj. poštovanja rada drugih ljudi i spremnost i želja uraditi nešto za drugoga, pokloniti i obradovati drugoga vlastitim uratkom.

### *Prvi razred*

#### *Ciljevi*

Nastavna zadaća ručnog rada u prvom razredu je ostvariti lagani prijelaz od igre do rada (uvoditi učenike u razlikovanje igre od rada. Središnja aktivnost je: pletenje , kojim se razvija svjesnost i vještina ruku, a ta aktivnost potiče kognitivne sposobnosti kod učenika.

#### *Nastavni sadržaji*

- pletenje: debelom vunom i drvenim iglama. - proces pletenja: postavljanje očica, pravi bod, dodavanje i oduzimanje očica, (samostalno) završavanje i obrada pletiva, . - vezenje: slobodni vez  
**motivi:** manji radovi koji su povezani sa svjetom djetetove mašte, sa bajkama i pričama u tom uzrastu: patuljci, životinje, lutke ili predmeti za uporabu (torbice, vrećice za loptu itd.)

### *Drugi razred*

#### *Ciljevi*

Nastava ručnog rada u drugom razredu nastavlja razvijanje onih vještina koje su postavljene kao osnov tijekom prvog razreda, ali se podiže na višu razinu razvoja fine motorike i djelovanja na njegovanje/kultiviranje/harmoniziranje (a ne mijenjanje) učenikova temperamenta. U tu svrhu se uvodi kukičanje, gdje se izmjenom "prazne" i "pune" očice može djelovati na skladnost temperamenta.

#### *Nastavni sadržaji*

- kukičanje kukicom: lančić i niski štapići. - uvodi se jednostavno tkanje (štapićima ili na kartonu)  
- nastavlja se s pletenjem: pletenje tanjim iglama.- nastavlja se sa slobodnim vezom  
**motivi:** mreža za loptu, omoti za svirala, male torbice, podmetači za lonce i sl.

### *Treći razred*

#### *Ciljevi*

U skladu sa središnjom temom trećeg razreda u nastavi ručnog rada tema je : odijevanje. Paralelno s nastavom ručnog rada dijete uči risanje formi i doživljaj forme koristi u oblikovanju odjevnih predmeta. Učenici uče izrađivati neke odjevne predmete. Polazi se od glave.

#### ***Nastavni sadržaji***

- pletenje: **kapa** (učenje tehnike, uzimanja mjere, finalizacija proizvoda)
- izrada ginjol lutaka (razvija dječiju maštu)

### ***Četvrti razred***

#### ***Ciljevi***

Nastava je usmjerena na razvijanje osjećaja za simetriju, na osamostaljivanje učenika.

Vezenje križićima (materijalom, bojom i oblikom) pomaže zadobivanju osjećaja sigurnosti, čvrstoće i doživljaju simetrije.

#### ***Nastavni sadržaji***

- vezenje križićima : makrame i razne funkcionalne tehnike (naglasak na tehniku križića i njezine varijante)

**motivi:** samostalno kreirani jastučići za igle, trakice-vrpce za knjigu, torbice za papuče, omotnice za flaute, pernice itd.

### ***Peti razred***

#### ***Ciljevi***

Nastava se usmjerava na "puninu predmeta" i na oblik, što odgovara dječijoj potrebi za okretanjem prema stvarnom svijetu, za izražavanje sebe prema vani.

#### ***Nastavni sadržaji:***

- pletenje čarapa ( u više boja, šareni i geometrijski složeni motivi)
- pletenje rukavica ( šareni i geometrijski složeni motovi)

### ***Šesti razred***

#### ***Ciljevi***

Emocionalnom razvoju djeteta u doba puberteta treba odgovoriti nastava ručnog rada tako da omogućiti samostalno izražavanje, kreiranje predmeta na temelju dječijih interesa i prema kojima dijete ima emocionalni odnos.

#### ***Nastavni sadržaji***

- izrada platnenih lutaka, prve lutke vezane za literarne predloške, odijevanje lutaka za predstavu
- izrada životinja ( forma i proces punjenja se nalaze u središtu pozornosti)

### ***Sedmi razred***

#### ***Cilj***

Na ovom razvojnom stupnju, kada se učenik nalazi na putu ka tjelesnoj zrelosti nastava treba biti upravljena na temu rasta (u visinu) i pada (sila teže) pri čemu se pogled upravlja na stopala.

### ***Nastavni sadržaji:***

- izrada papuča od različitih materijala: filc, štof, koža itd.
- samostalno kreiranje papuča
- od nacrtu do finalnog proizvoda: radne operacije (planiranje, izvođenje, prosudba proizvoda)

## ***Osmi razred***

### ***Ciljevi***

U razvojnoj dobi (13./14. godina) učenik stječe sposobnost kauzalnog mišljenja, tj. razumijevanja uzroka i posljedice. I tada započinje rad na šivaćem stroju. Pretpostavka za rad je da razumije sam stroj, njegovu konstrukciju i način rada.

Stjecanjem vještina šivanja utječe se na koordinaciju pokreta nogu (volja), ruku (osjet) i koncentracije (mišljenje). Tako se nastavom šivanja bitno doprinosi harmoniziranju razvoja.

### ***Nastavni sadržaji:***

- izrada modela, krojenje (tehnika krojenja, zakonitosti krojenja). - krojenje. - sastavljanje i unutrašnja obrada jednostavnog odjevnog predmeta uz korištenje šivaćeg stroja.. - ukrašavanje dojevnog predmeta. - poznavanje materijala (razlika između biljnih, životinjskih, mineralnih i sintetičkih vlakana). - tkanje (jednostavne tehnike tkanja, koje se (u srednjoj školi) nastavlja na tkalačkom stanu)

## **15. OBRTI (5. - 8. razred)**

### ***SVRHA***

#### **Moto: od igre do rada**

Temeljna svrha nastave obrta je (kao i nastave ručnog rada i vrtlarstva ) da učenik nauči praktično raditi. Sukladno tomu ciljevi su obrtničke nastave da učenik nauči organizirati vrijeme, planirati djelatnost i da savlada određenih obrtničke vještine.To pretpostavlja obrazovanu volju te se obrazovanje volje postavlja kao posebni cilj te nastave.

Istovremeno s vještinom (umješnost ruku) potrebna je i razvijena intelektualna aktivnost. Praktični rad ima pedagošku vrijednost samo onda ako objedinjuje kognitivnu komponentu (nacrt, zamisao uradka, plan izvedbe, organizacija vremena, odabir adekvatnog materijala, kontrola je li

izvedeno ono što je i planirano, itd.) i manualnu/motoričku komponentu (vještinu izvedbe nacрта). Zato se kao ciljna vrijednost postavlja razvijanje inteligencije ruku.

### ***Peti razred***

#### ***Ciljevi***

Ispravni rad zahtjeva odgovarajuću fizičku konstituciju djeteta. U petom razredu dijete treba pripremiti za praktičnu djelatnost i osposobiti ga da koristi osnovne alate koji odgovaraju stupnju učenikovog razvoja.

#### ***Nastavni sadržaj***

Ručni alati: rad s nožem, ručna pila, bušilica, čekić, alat za rezbarenje, itd. - izrada drvenih figurica: životinje, patuljci, ovčice s pastirima, brodići od kore drveta,. - dovršavanje jednostavnih uporabnih predmeta kao: drveni mješač, kuhače, žlice, otvarač za pisma i slično. - upoznavanje vrsta drveta (posebno s obzirom na mogućnost obrade).- izrada svječnjaka i podložaka za čaše. - rezbarenje motiva hrvatskog pletera.

### ***Šesti razred***

#### ***Ciljevi***

Oslanjajući se na nastavu crtanja formi (prave i zakrivljene forme) u nastavi obrta se izrađuju predmeti kojima je u osnovi ravna ili zakrivljena forma. To zahtjeva specifične radne tehnike i radne pokrete:(1) prave forme imaju zadaću vježbanja dugih radnih pokrete (blanjanje, pilanje), dok zakrivljene forme (konveksno -konkavno) vježbaju kratke radne pokrete.

#### ***Nastavni sadržaji:***

- izrada predmeta za svakodnevnu uporabu: kuhača, strugač za tavu, drveni mješač, lopatica za brašno, čepovi, drveni čekić, itd.
- izrada igračaka: (1) igračke koje predstavljaju sliku stvarnosti ( zec koji skače, gegajuća patka, ptica koja kljuca, medvjed na njihalici) ; konstrukcije mehanike koja tomu pripada.

### ***Sedmi razred***

#### ***Ciljevi***

U sedmom se razredu izrađuju drvene igračke koje nose u sebi elemente jednostavnih mehanizama: klatno, njihalo, koljeno, poluga, zglobno-polužni mehanizmi, prenosilac snage i slično. Cilj je nastave da učenik finalno obradi zamišljeni predmet i pri tom se osim poznavanja alata i vještine njihove uporabe učenici upoznaju i s preciznim instrumentima kao što su pomična mjerka, mikrometarski vijak i sl. Izradom uporabnih predmeta različitih oblika (zdjelica, šalica) na ovom stupnju razvoja se ostvaruje središnji nastavni cilj: osposobljavanje učenika u finom oblikovanju unutrašnjosti i vanjštine predmeta.

#### ***Nastavni sadržaji***

- izrada predmeta s određenom namjenom: namještaj za dječji vrtić, ograda za pašnjak, izrada krušne peći za školu, izrada makete: selo s kućicama, tornjevima i zdencima; izrada kliješta za orahe, posuda s poklopcem, zdjelice i šalice s postoljem, izrada raznih tipova broodva;

### *Osmi razred*

#### *Ciljevi*

U 8. razredu učenici izrađuju složenije predmete u kojima se kombiniraju (objedinjuju) vještine i sposobnosti razvijene na predhodnom stupnju. Povezuje se oblik i funkcija predmeta. Središnji nastavni cilj je da učenik samostalno odabere, planira, napravi nacrt i od nacrtu do finalne obrade samostalno obavlja sve djelatnosti. Zadaci se mogu izrađivati u grupnim oblicima radova (po dvoje ili troje u grupi) i isto tako mogu sami odabrati što će izrađivati.

#### *Nastavni sadržaji*

- od ideje do finalnog predmeta: radne operacije /proces : izrada nacrtu (povezano s nastavom geometrije), planiranje i izvođenje radnih koraka- naglasak je na radnim koracima kako slijede: npr. kod vezanja metli, kod izrade okvira za slike, kod gradnje stalka za pilu, kod izrade poljoprivrednih uređaja,

- praktični radovi na drvenom objektu (gradnja prostora za školski rad).

## **16. VRTLARSTVO (6. - 8. razreda)**

### **SVRHA**

Nastava vrtlarstva mladima treba pružiti mogućnost realnog razumijevanja prirodnih povezanosti. Višegodišnjim radom, promatranjem, ponavljanjem radnih procesa i ubiranjem plodova svoga rada, međudjelovanje prirodnih snaga postaje doživljajem. Za sve to je potrebno razviti odgovornost iz svijesti o značenju ovakve vrste rada.

Izloženost svim utjecajima vremenskih prilika vodi ka samosvladavanju, a osjećaj "zdravog umora" od rada, kroz djelatno odnošenje s prirodom dovodi do harmoniziranja i smirivanja. Ovdje se na neposredan način doživljava kako kroz vlastiti angažman nastaje "novi život".

Nastava vrtlarstva započinje s početkom puberteta, pa je njezina primarna zadaća pedagoška pomoć razvoju i to putem rada na zemlji. Potrebno je učenicima omogućiti da dožive čitavu vrtlarsku godinu: od obrade zemlje, sijanja i sadnje, njege biljaka (zalijevanje, okopavanje i plijevljenje) sve do

žetve, ili do prodaje plodova, te kroz sve to školovati osjetila i uzročno mišljenje. Može se reći da su osnovni zadaci ovog predmeta: upoznavanje, djelomično stjecanje i cijenjenje vrtlarskih vještina i znanja, stjecanje sposobnosti procjene vlastite mogućnosti te odgajanje i poticanje volje za rad - da bi mladi mogli doći do spoznaje -da- moći raditi u svijetu - znači - naučiti razumijeti svijet.

### ***Nastavni sadržaji***

Za pojedinu starosnu dob u vrtlarskim radovima ne postoje kruta pravila. Veličina zemljišta, položaj i vrsta tla, klima i drugi čimbenici na licu mjesta imaju velik utjecaj na način kako s učenicima možmo voditi vrt.

Ovisno o životnim datostima, stariji učenici mogu preuzeti i zadatke s kojima su već u ranijim godinama bili suočeni, kao što su naprimjer tipični poslovi njegovanja vrta u koje treba uključiti sve učenike.

#### ***Šesti razred***

Izvršavanje i upoznavanje osnovnih praktičnih djelatnosti kao:

- prosijavanje zemlje i komposta. - priprema gredica. - sijanje. - poslovi njege i berbe. - poslovi sječe, u početku sa sjekirom kratke drške. - košnja srpom. - vezanje cvijeća i začinskog bilja

#### ***Sedmi razred***

- sadnja radnotehnički kompliciranijih kultura . - pikanje rasadnica u lonce. - kompostiranje i pripadajući poslovi. - poznavanje njege tla, kopanje. - postavljanje gredica, upotreba užeta za gredice - pljevljenje. - branje povrća i čišćenje za tržište. - branje začina i čajeva i prerada. - vezanje adventskih vijenaca. - tkanje prostirki od slame i šaša

#### ***Osmi razred***

- provođenje općih vrtlarskih radova koji iziskuju spretnost, izdržljivost i tjelesne snage. - košnja trave kosom, proizvodnja sijena. - popravci uređaja. - oplemenjivanje proizvoda (kiselo zelje, slano zelenje, konzerviranje voća, prerada pčelinjeg voska).

Opseg i mogućnosti nastave vrtlarstva načelno ovise o lokalnim uvjetima svake škole. Veličina, raznolikost i uređenje školskog vrta u cjelosti trebaju služiti svrsi nastave.

## **17. RELIGIJSKA KULTURA (1. - 8. razreda)**

### **SVRHA**

Nema obrazovanja koje može isključiti područje religijskog, jer religija i kultura su neodvojivo međusobno povezane. Religijski sadržaji te kršćanska moralnost su (od utemeljenja prve waldorfske škole), a potom i religijska kultura kao sadržaj integrirani u nastavni kurikulum, koji je u cjelosti prožet kršćanskim kulturnim duhom i koji nadilazi granice pojedinih vjeroispovijesti. Drži se



da niti jedno dijete ne bi trebalo odrasti bez religijske kulture. (kršćanske - u zapadnom kulturnom krugu). U skladu s konfesionalnom pripadnošću roditelja, škola nudi vjeronauk koji organiziraju religijske zajednice. U ovoj odluci roditelji uvijek imaju ulogu onoga koji odlučuje o pravcu religijskog razvoja svoga djeteta.

Međutim, u vremenu koji se od religioznog života sve više i više distancira, u kojemu dominira vrijednosno-neutralna orijentiranost (racionalnost, instrumentalnost, pragmatičnost) pokazalo se potrebnim religijsku kulturu intenzivirati i kroz posebno nastavno područje. Obzirom na to škola nudi konfesionalno neovisnu nastavu religijske kulture. Mladi čovjek može biti slobodan u kasnijoj odluci za bilo koju od konfesija ili svjetonazora, ako je doživio i upoznao temelje religijskog. U tom smislu je i program religijske kulture u waldorfskoj školi (neovisno o obliku njegova realiziranja za koji se odluče roditelji) usmjeren na razvijanje temeljnih religijskih vrijednosti.

#### ***Ciljevi su nastave u prva četiri razreda :***

- ponuditi djeci hranu za njima prirodno date snage poštovanja i predanosti.

- poticati osjetljivost i budnost za zamjećivanje djelovanja božanskog u *prirodi*

***Od petog do osmog razreda nastava se usmjerava na prikaz*** temeljnih činjenica kršćanstva i na stvaranje takvih situacija u koje omogućavaju učeniku da doživi Kršćanstvo kao religiju čina tj. djelatnu i upravljenu na život.

### ***Nastavni sadržaji***

#### ***Prvi razred***

- godišnje svetkovine. - priče o elementarnim bićima. - narodne bajke i predaje

#### ***Drugi razred***

- legende o svecima. - pripovijesti o anđelu čuvaru

#### ***Treći razred***

- pripovijesti iz Starog zavjeta. - židovske sage. - biblijske price. - priče iz Marijinog života  
- Oče naš

#### ***Četvrti razred***

- o porijeklu i djelovanju zla (izabrane pripovijesti). - priče koje prikazuju polaritet (Lucifer-Michael). - priče o tvrđicama i velikodušnosti  
. - motivi iz nordijskog i slavenskog panteona.

#### ***Peti razred***

- Ivanovo evanđelje, prolog  
- različite mitologije: Zaratustra, Mitra i ostale. (Izabrani motivi)

#### ***Šesti razred***

- biografsko-kršćanske priče (Tolstoj, Lagerlof, Nator i drugi)  
- Legenda o Kristu od Selme Lagerlof

#### ***Sedmi razred***

- obrada prizora iz pojedinih evanđelja
- biografije sa motivima predodređenosti i sudbinskog i pojedinaca koji su u svojim životima ostvarili kršćanske krijeposti

### ***Osmi razred***

- nastavak biografskih pripovijesti
- evanđelja u svezi s godišnjim svetkovinama
- Kristov život: djetinstvo, djelovanje, iskušenja, muka, uskrsnuće, djelovanje apostola.

## **18. VJERONAUKE**

Nastava vjeronauka odvija se prema planu i programu objavljenom pod nazivom "Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi", izdavač: Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

### ***Autori***

*Nastavnog plana i programa Osnovne waldorfske škole u Republici Hrvatskoj su učitelji zaposleni u Osnovnoj waldorfskoj školi "Sv. Juraj" u Zagrebu:*

*Darko Bubanko*

*Jasna Butina- Slunjski*

*Blanka Dragojević*

*Karmela Frančić*  
*Alen Guca*  
*Slobodan Ijačić*  
*Jasmina Karanović*  
*Vjera Lukavečki*  
*Milivoj Markoč*  
*Marija Ramljak*  
*Vida Talajić Ijačić*  
*Dunja Vincek*  
*Vesna Vinković*

*Autor poglavlja "Opće pedagoške odrednice nastavnog programa" i stručni savjetnik u izradi programa pojedinih predmeta je prof. Tobias Richter, docent za waldorfsku pedagogiju (Wien/Hamburg) i mentor u Osnovnoj waldorfskoj školi u Zagrebu.*

## **Sadržaj:**

	<b>Strana</b>
NASTAVNI PLAN ZA OSNOVNU WALDORFSKU ŠKOLU	2-3
OPĆE PEDAGOŠKE ODREDNICE NASTAVNOG PROGRAMA	4-12
SUSTAV PRAĆENJA POSTIGNUĆA UČENIKA I ZAKLJUČNO OCJENJIVANJE	13
DODIPLOMSKO OBRAZOVANJE I TRAJNO USAVRŠAVANJE WALDORFSKIH UČITELJA	14-16

NASTAVNI PROGRAMI	17
1. HRVATSKI JEZIK	18-26
2. STRANI JEZICI (ENGLISKI I NJEMAČKI)	27-33
3. POZNAVANJE PRIRODE I DRUŠTVA	34-36
4. MATEMATIKA	37-41
5. ZEMLJOPIS	42-45
6. POVIJEST	45-48
7. BIOLOGIJA	48-51
8. FIZIKA	51-54
9. KEMIJA	54-55
10. LIKOVNA KULTURA	56-63
11. GLAZBENA KULTURA	63-66
12. EURITMIJA	67-69
13. TJELESNA KULTURA	70-72
14. RUČNI RAD	73-75
15. OBRTI	76-77
16. VRTLARSTVO	78-79
17. RELIGIJSKA KULTURA	79-80
18. VJERONAUK	80
Autori	81
Sadržaj	82